

Цырен-Ханда Дарибазарова

***БУЛЖАМУУРТЫН ОРОНДО
В СТРАНЕ ЖАВОРОНКОВ***

*Гэсэр, дангина, хатадай хэлэхэ үгэнүүд,
Баярай амаршалганууд,
Магтаалнууд,
Бишыхан зүжэгүүд,
Хадаг, түрын үрээлнүүд*

Улаан-Үдэ
НоваПринт, 2014

УДК 89
ББК 84 (2Рос=Буря)-5бу
Д 203

«Буряад хэлэ Буряад уласта сахин хүгжөөхэ» гэхэн Буряад Уласай гүрэнэй программын хэмжээндэ Буряадай Уласай Соёлой яаманай мүнгэн хангай дэмжэлгээр энэ ном хэблэгдэбэ.

Книга издана при финансовой поддержке Министерства культуры Республики Бурятия в рамках реализации Государственной программы Республики Бурятия «Сохранение и развитие бурятского языка в Республике Бурятия».

Дарибазарова Ц-Х.
Д 203 **Булжамууртын орондо. В стране жаворонков.** – Улаан-
Удэ, НоваПринт, 2014. – 192 с.

ISBN 978-5-91121-106-6

Зохёогшо энэ ном соогоо ургаж ябаһан эдир үетэндэ анхаралаа хандуулан, уг гарбалаа мэдэжэ, уранаар шүлэглэжэ, үрэл хэлэжэ, зон соо бээе абажа ябаха хэрэгтэнь дэмжэн, Гэсэр баатар, дангинанарай мурьсөөндэ хэлэхэ үгэнүүдыень бэшэнхэй. Нарай хүүгэдһээ эхилээд, үндэр наһатан хүрэтэр үргэн арадайнгаа хайн хайхан шэнжыень харуулан магтана. Хүдөөгэй, нургуулиин тайзанда табигдамаар багахан жүжэгүүдынь, түрэ найрай үрэлнүүдынь эндэ ороо. Аба эжын заяаһан алтан хоймрто оршодог арюун нангин шүтээнүүдэй, буряадай олон дасангууд болон Хамба ламанарта зорюулһан магтаалнуудынь хүндэтэй нуури эзэлнэ.

В эту книгу вошло много стихотворных текстов для выступлений молодежи на различных конкурсах как «Баатар и Дангина». Парад баторов открывает настоящий герой Алдар Цыденжапов. Здесь и его родословное древо. Также автор с любовью воспекает окружающих ее людей, начиная с самого юного возраста до самых глубоких стариков, найдя их лучшие черты. Сюда вошли благопожелания для сватовства и свадебных обрядов. Почетное место занимают магтаалы-оды большинству бурятских дацанов традиционной Сангхи и Хамбо ламам, написанные по случаю 250-летия института Хамбо лам России.

УДК 89
ББК 84 (2Рос=Буря)-5бу

ISBN 978-5-91121-106-6

© Дарибазарова Ц-Х., 2014
© НоваПринт, 2014

ОРОЛТО ҮГЭ

Хэр угһаа манай буряад арад аман зохёолойнгоо абдартанжэ-хэшэгээ эсэшэгүй ябталан ябаа. Үе бүридэ шэнэ-шэнэ дуунууд, таабари, оньһон үгэнүүд гэхэ мэтэ дахин-дахин зохёогдожол байһаниинь элитэ. Арад гээшэмнай үргэн мүрэнтэй жэшэмээр, гүн оёорһоо дэлбэржэл, тоогүй долгидоо һэльбэн эбхэрүүлжэл байдаг шуу. Ази түбиин арадуудай түлөөлэгшэ - манай яһатан уран бодолтой, нарин мэдэрэлтэй, нимгэн сэдхэлтэй болоод, зохёохы бэлигынь ошо сасарма үндэрлиг шэнжэтэй байһаниинь гайхалгүй. Зүгөөр тоогоор бага үндэхэтэнэй илгарма абаринь гэхэдэ мүнөөнэй түргэн сагта тааруугүй даруулиг, үгэ үсөөнтэй, хитүү зангынь болоно гэхээр. Тиимэхээ дороһоо ургажа ябаһан залуу хүрэгөө бүри балшар наһанһаань зондо ниисэтэйгээр, үгэ хэлэндэ абьяастайгаар, урагшаа дабшасатайгаар һургаха хэрэгтэй ха. Хүүгэднай хожомой сагта хаана холуур ябаха, хэд юудшыё боложо ябахань дамжаггүй. Юрэдөөл, бидэ, аха захатаниинь, эдир үетэнөө һайхан ерээдүйдэнь этигүүлжэ, дээгүүр һанаатай, холын хараатай, ямарханшыё ендэр дээрэхээ элидхэжэ ябамаар урдалхуу бодолтой, урма зоригтой, огсом дорюун ябахаар хүмүүжүүлхэ зорилго урдаа табиха ёһотойбди гэжэ һанагдана. Гэхэ зуура үндэхэн хэлэ, түүхээс хүндэлжэ, нютаг оронтоёо нягта холбоотойгоо мэдэржэ, эхин булагаа хэзээдшыё мартангүй, досоогоо мэлмэрүүлжэ ябаха сэдхэлтэйгээр заатагүй һургабалнай һайн.

Энэ талаар манай Буряад Республикын соёлой яаман, РЦНТ бүри үнинэй ехэ хэмжээнэй ябуулгануудыё эмхидхэжэ байдаг байна. «Сагаан һарын баатар, дангина» мурьсөөнүүд 80-90-ээд онуудаар соносхогдожо, буряад зоной дунда хүлгөөн-хүдэлөөн боложо, зомнай мартагдажа байһан үндэхэн хубсаһаяа оёжо, уг гарбалаа онгилжо, сээжэлдэжэ, үльгэр түүхээс түүрээжэ һуража, ёһо заншалнуудаа һэргээжэ эхилээ һэн. 1991 ондо ВАРК-ын (Бүгэдэ буряадай үндэхэн соёлой эблэлэй) эдэбхи үүсхэлээр «Дүрбэн бэрхэ» гэхэн һонирхолтой теледамжуулга гарадаг боложо, үшөө саашань «Гэсэр» үльгэрэй 1000 жэлдэ зорюулагдаһан гайхамшаг хэмжээнэй, бүгэдэ арадай найр наадан һанаашалагдан, тухандань хүргэгдэхэн юм. Энэ ехэ үйлыё бэлүүлэн ударидаһан зонииё нэрлэбэл: ВАРК-ын юрэнхылэгшэ, бэлиг түгэлдэр уран зурааша

Дашанима Дугаров, дид-юрэнхылэгшэ, эрдэмэй доктор, бурядай баатар Бата Баяртуев, бүгэдэ зүүн зүгэй элитэ поэт Баяр Дугаров гэгшэд болон гүрэн түрын ударидагшад, мүнгэ хангай талаар дэмжэхэ аргатай арадаймнай хүүл хамбайтан бэлэй. Түрүүшын жэлдэ бэлэдхэлэй ажал ябуулагдажа, Эрхүү могоор айлшалжа, бэдэрэлгэ ябуулгын ажал хэгдээ. Хойто жэлын, 1992 ондо түрүүшын Гэсэриада Яруунын аймагай Эгэтын-Адаг нютагта үндэр хэмжээндэ үнгэржэ, арад зоной сэдхэл хайса долгилуулаа.

*Эгэтын-Адагта болоһон Гэсэрэй нааданда Бата Баяртуев
Лидия Галсанова хоёр баатар ба хатан боложо тоглонод.*

1993 ондо Агын тойрогто дамжуулагдажа, тус үйлэ мартагдашагүй хайханаар зүжэглэгдэн табигдаа нэн. Саашадаа Мухар-Шэбэрэй аймаг энэ хэрэг даажа, мүн лэ хангалта ехэтэйгээр үнгэргэн зоной хайшаалда хүртөө юм. 1995 ондо түгэсхэлэйн ехэ найр наадан Бурядай түб хото Улаан-Үдэдэ үнгэржэ, хэмжүүргүй үргэн үзэгдэл Байгал далайн долгилжо байһандал үзэгдөө нэн. Мүнөө үедэ «Хүхюу буряад», «Будамшуу», «Табан бэрхэ» гэхэ мэтэ мұрысөөнүүд, дамжуулганууд эмхигдэжэ, түрэл хэлэн дээрэ диктант бэшэлгэ, ёһо заншал шудалалга, хүүгэдэй дуу дуулалга,

зүжэг наадалга мэтэ ушарнууд олошоржо, буряад хэлэнэй, соёлой туһада ехэ нүлөө үзүүлнэ гэжэ онсолхоор.

Хүүгэдээр хүдэлжэ ябаһан хүн хадаа иигэжэ хэлэхэ байнаб: үхибүүдтэ ехэ хэмжүүрэй текст сээжэлдүүлхэ айлтагүй, тэдэмнай ямаршые ута зохёол хадууха арга боломжотой юм. Жаахан наһанай хүүгэдтэ заалһаа онтохо хөөрөөд лэ дүүргэхэ гээшэ буруу, тэдэ ажабайдалай бүхы үзэгдэлнүүдтэй танилсаха, муу һайень илгaha шадалтай байха ёһотой. Мүн зүжэглүүлжэ, хэлыень нугаруулжа, аймхай, эшэмхэй абариень даража, зон соо ябажа шадахаар, өөдэргэ хёрхыень хүгжөөбэл, үлүү болохогүй. Сэсэрлигэй багашуул гансал «Резпхэ» мэтэ зохёол ойлгохо гэжэ һанадаг, харин эдэмнай бүри нургуулиин шабинарай үзэхэ зүйлнүүдые ойлгодог, ойлгохоёо тэгүүлдэг байна. Юртэмсын, байгаалиин үзэгдэлнүүд тухай хөөрөжэ, сээжэлдүүлжэ (Жэшээнэ, хэды океан, материгууд, манай наранай аймагта хэды гариг юртэмсэнүүд бииб гэхэхээ эхилээд, бүришые орёо темэдэ орожо туршахада яахаб), томошог хүүгэдэй уншамаар «Гэсэр», «Аламжи-мэргэн» гэхэхээ эхилээд, «Робинзон Крузо», «Гулливёр», «15-тай капитан», Карлсон тухай туужа гэхэ мэтэ зохёолнуудтай танилсуулхада ехэтэ һонирходог, ойлгодог юм. Мүн уураг тархиинь бүрилдэжэ байха сагта буянта, нүгэлтэ үйлэнүүдэй илгаае ойлгуулжа үрдибэл, хожомойнь ажаябуулгада нүлөөтэй байхал. Хүүгэдэй сагаан саарһандал арюун сэдхэлдэ удхатайхан бэшэг тамга үлээхээе яараял. Сагнай ондоо болоо гэжэ ойлгожо, хуушарһан программануудһаа холо алад дабхихаар болоо гэжэ һанахаар.

Энэ мэтэ асуудалнуудаар олоороо хамта жүдхэжэ, эдир залуу үетэнөө дүрбэн тэгшэ хүгжөөбэлнай, үрэ дүнгын заабол харагдаха, арадаймнай оюун ухаан бүри үндэр шатада хүрэхэ байһаниинь дамжаггүй. Бага яһатан байха бүрээ дундаа эбтэйхэнээр ажаһуужа, жэжэ-божоһоо дулдыдажа, хоорондоо зүришэлдэнгүй, бэе бэеынгээ үдэ һодо, хии мори ходол үргэжэ, нютаг оронойнгоо солыень дуудажа, түүхэ домогоо удхалжа, түби дээрэ нэрэтэй түрэтэй ябахамнай болтогой.

Цырен-Ханда Дарибазарова

«Абайхан Гэсэрнүүд байхал байха...»

Буряад арадай баатар, Россин Герой Алдар Цыденжапов
*2010 оной сентябриин 23-да борт дээрээ 300 уһан сэрэгшидтэй,
дүүрэн зэбсэгжэлтэй «Быстрый» гээн эскадрын миноносец
дээрэ үглөөнэй 04 сагта болоһон галай аюулые өөрынгөө алтан
аминай сэнгээр андалдажа сараһан агууехэ габьяатай.*

Алхана уула дэнзэтэй,
Агын талада тоонтотой
Доргошо Галзууд угай Шара
Шоно, Хара Шоно, Халиудай,
Лубсан, Доржо, Гармаа, Нима,
Жаргал, Цыденжап, Баатар,
Баатарай хүбүүн би Алдар
Үнэр найхан бүлэдэ
Үндыжэ, дүрөөдэ хүрөөб.
Эхилһэн хэрэгээ дүүргэдэг,
Эхэ эсэгын һургаалтайб.
Улад зоноо энхэрдэг
Угай арюун шэнжэтэйб.
Арбан найман наһандаа,
Уялгата албанда мордооб.
Номгон далайн сэрэгтэ
«Түргэн» нэрэтэй онгосоор
Тамарааб жэлэй туршада.
Олон арадай хүбүүдээр
Урматай, согтой нүхэсөөб.

Урдам олон түсэбүүд хэн.
Урагшаал дабхин ябахал һэм.
Зүгөөр гэнтын аюул
Залиндал буугаа, түймэрлэн.
Нюдэ сабшаха зуура
Шиидхэхэ хэрэгтэй байгаа.
Галаар бусалһан бурма руу
Гэшхэн, бушуу орооб.
Гансал эндэ бодол –
Гай тодхор зогсоохо!
Онгосоо, хүбүүдээ - олониие
Абарха! Абарха! Абарха!
Юһэн секундын туршада
Бүхы бэсэрээ шатан,
Найма дахин вентиль
Мушхажа, аюул тогтоогооб.
Тойроод сэрэгэй онгосонууд.
Тэһэрхэ янзын зүйлнүүдтэй,
Холуур ниидэхэ
ракетэнүүдтэй...
Хэлэхээ айхаар түйдхэр,
Хосорол, хандарал болохол хэн.
Аба эжымни үршөөһэн
Айдар залуу бэемни
Зоной түлөө үгтэжэ,
Зулаар бадаран бүхөөл даа.
Найхан һүрмэн нюдыем,
Һаруул сэлмэг шарайем,
Түрэл арадни, сэдьхэлдээ

Тахижа, ханажа ябаарайт.
Танайнгаа нэрье унагаангүй,
Тугтал дээрэ үргөөлби.
Буряад хүбүүдэй найдамтайе
Бүмбэрсэгтэ мэдүүлээлби.

«Гэсэр» - баатарлиг үльгэрнай
Галаб сагта түүрээгдэг.
Эрэлхэг түүхэтэй аradнай
Эгүүридэ мүнхэ оршог!

Гэсэр баатарнуудай мұрысөөндэ

Баяр Цыденов,

*Буряад ороной түрүүшын Сагаан харын Гэсэр-1992,
1993 оной I-дэхи нуури, Ивалгын аймаг*

Амар мэндэ!
Би хадаа: буурай холын сагта
Байгал далайн эрьсэр
Эрээн гутаарай нүхэнһөө
олдон,
Эрхүүһээ наашаа дабхиһан,
Эхирэд буряад гарбалтай,
Шонын эшээнһээ олдоһон
Шоно баян омогтой,
Хамниганһаа гараһан,
Хамнай гэжэ хүхүүртн,
Обоо, субаргаар олон,
Оронго нютагаар нуудалтай,
Янгаажин дасанай жиндаг -
Янгар хасагуудай удам,
Бишэн жэлтэй, Баяр нэрэтэй
Дамбын Александрын хүбүүн
гээшэб.

Хүгжэм дуунда абьяастайб,
Хүн-оркестр нэрэтэйб:
Иочин, чанза, морин хуур,
Баян, гитара, синтезатор...
Аялга тааруулнаб, зохёоноб,
Челентаны итальянаар
дууланаб.

Уг гарбални гэбэл, уулын
хушадал хархайнал:
Дамба – Балданай – Аюшийн
– Цыдэнэй – Запханай –
Һэржийн – Жарбын – Гүнэйн –
Дунайн – Дунуудай – Хамнайн
– Шонын – Һэргэлдэйн
– Зонхийн – Эхирэдэй –
Боронууд Эхын, Гур Буридайн
– Барга Баатарай – Бата Эзэн
Хаанай – Судодаани Хаанай –
Бодогаалийн изагуурай.
Янгаажан хасагуудай дуун:
Ялагархан дэлэстэй илдамхан
хээр
Янгаажан харуулын унаган юм.
Яагаашье досоомни уйдхартай
байна,
Яаралтай мэндыем хүргөөрэй
дөө.

Хүхэ мүнхэ тэнгэрийн
харьяатан

Хүн түрэлтэнэй дунда
хүгжэлтэтэй ябахамнай
болтогой!

Золто Аюров,

Буряад ороной Эдир Гэсэр-1993, 1-дэхи нуури, Хориин аймаг

Туургата буряад-монголшууд,
Тулгынтай гал дүлэтээ хаяа?
Түүхын ялхинуудаар

бүншэхэдөө,
Тэргынтай гол зандаа хаяа?
Сагаан нараар, сайхан найраар!
Хонгор найхан Хориин
аймагһааб,

Морин жэлтэйб, 4 ногоон
мэнгэтэйб.

Тура үндэр хадамнай -
Торгон хүбөө хойморнай.
Түргөөр урдаһан Үдэмнай,
Түрэл тоонто Буламнай
Богдо гэгээнэй найжалһан
Булган хангай дайдатайл.
Арбан хоёр обоогоо
Ахалан нуудаг шүтөөнтэйл.
Дун сагаан Жанчиб шодонтой
Даша-Дондог уулая
Жэл бүхэндэ тахижа,
Жэгдэ амгалан нуунабди.
Буурай түүхэтэ Буряадтаа
Буян, хэшэг үрээлнэб.
Жэнхэни заншалаа һэргээжэ,
Жэгүүр һодоор хүсэтэй,
нэрэтэй, түрэтэй ябахамнай
болтогой!

Даба Митыпов,

*Аймагай Гэсэр-1999, 1-дэхи нуури
Республикын финалист, Яруунын аймаг*

Хангай үргэн дайдамнай
Хабарай амыар һэргэбэл,
Сагаан бурзан таламнай
Саһан хүнжэлөө сэлибэл.
Малайнгаа түл абажа,
Малша араднай сэнгэбэ.
Һү, тараг дэлгэржэ,
Һаба, нуулгаар билтарба.

Сагаан нараар, Сагаалганаар!
Буурал манаар бүрхөөгдээн
Буурай холын сагыг
Удхалан байжа үзэхэдэм
Угайм түүхэ элирнэл.
Хун шубуун гарбалтан,
Хуһан модон сэргэтэн.
Галзуу шанга абаритай
Галзууд угтан суутай.
Бараг-бараг тайшаанар,
«Бибди!» гэхэн гулваанар
Галзууднаал гарбалтайл,
Гал дүлэн тугтайл.
Хабагай, Тогтохо,
Цырен-Доржо, Митыб,
Бата-Мүнхэ, Баяр, Баярай ууган
хүбүүн,
Нохой жэлтэй, 9 улаан мэнгэтэй

Дабаа нэрэтэй хүм даа.
Энээхэн сээжэдээ
Эмээлтэ, хазаартыг багтаахаб.
Түбһэн юумэндэ тогтохогүйб,
Нахы-налаг болохогүйб.
Урилдаанай болоо хаа,
«Ухай» гэхэлби.
Барилдаанай болоо хаа,
«Бароо!» гүүлэхэлби.
Наруул сээжын оёорһоо
Найхан үгэ хэлсэе.
Аман үгын абдарһаа
Сэнтэй үрээл бэдэрэе.
«Уулын улаан алирһан
Уралдатнай задараг лэ».
Заяан хубиин жаргалан
Зүрхэндэтнай бадараг лэ!

Саян Будаев,

Эдир Гэсэр-1994, республикын I-дэхи нуури, Ивалгын аймаг

«Халтар халюунай харыг
Харбан барихада яалай.
Хаалингуудай удхыг
Хэлэн барахада яалай».

А-э-э-э, а-э-э-э, а-у-у-дон
Соностонол һонортом
Сууряалжа агуу үльгэр..
Хатан гэгшэ голдоо,
Хара далайн эрьедэ
Булжамууртын орондо
Буряад зонхон һуудаг гээ.
Унаһан, түрэхэн дайдадаа,
Ууһан, яаһан уһандаа
Амитан зонхон хоёртоо
Амар жаргал үрээлнэб,
Тайжын мэндээр мэндэшэлнэб,
Түүхэтэ найраар амаршалнаб.
Одото сагаан нараар
Оронгын хүбүүнэй мэндэ-э!
Арбан хоёр наһатайб,

Саян Будаев нэрэтэйб.
Уурагта түрэл хэлээ
Эжйдээл хүндэлжэ ябахаб.
Угсаата буурай заншалаа
Эрын гуримаар сахихаб.
Буга унагааха хүбүүдтэй,

Амар сайн!

Үлзы найхан
Үльдэргэ нютагайм арад түмэн,
Бар жэлнай гарабал
Баян хэшэг дэлгээбэл.
Сагаан нараар!
Холын буурал сагнаа
Хориин дайдаар түбхинэнэн
Баян намтартай,
Бардам байдалтай
Бурюуха хүбдүүд угай
Үрээлтын Санжаа,

Булга эсхэхэ хүүхэдтэй
Үндэһэн түрэл арадни,
Үргэн талын ногоондол
Үдэжэ, халбаржа байхатнай
болтогой!

Алдар Цыренов,
Хүүгэдэй сэсэрлигэй баатар-1998

Санжаагай Цыбикжаб,
Цыбигжабай Цырен,
Цыренэй Бальжир, Бальжирай
Булад, Буладай
Булсагархан, хонгорхон одхон
хүбүүн Алдарби,
Бишэн жэлтэйб,
7 сагаан мэнгэтэйб.
Эрхые нуранхаар
Бэрхые нуранхайб,
Эрдэм номдо
Анханһаа дуратайб.
Замай холые шэлэн ошоход,
Золтой зоригтой урагшаал
дабшахаб.

Аба эжынэрээ,
Абгай ахайнараа,
Суртаал заадаг багшанараа,
Сугтаа нурадаг үетэнөө
Сарюун найхан
Сагаан нараар
Амаршалнаб!
Сагаан харгы,
Сагаан сэдхэл үрээлнэб!

Үргэн замбиин нугануудаар
Үхэр жэлнай бэлшэхээр,
«Минии ээлжээн болоо» гээд,
Мөөрэн, дуулан ерэбэл даа.
Шарахан уураг шанагдахань,
Шагша багашуул жаргахань.
Сагаан нараар!
Очир Гомбоев обогтойб,
Ойрад-монгол отогтойб.
Баян арбан гарбални,
Буурай сагай түрбэлни

Очир Гомбоев,

Хүүгэдэй сэсэрлигэй баатар-1997

Алтай, Хангайхаа эхитэй юм,
Аласай холоһоо замтай юм.
Далдай, Шубтуун, Сундари,
Шаты, Цаганаг, Ганжуур,
Барда, Масай, Бадма, Банюу,
Гомбо, Лубсан-Цырен,
Лубсан-Цыренэй хүбүүн
би – Очир.

Найман Намсарайдал үнэр,
Найман үринэрэйн нэгэнби.
Энхэрхэ зургаан эгэшэтэйб,
Эрдэни жаахан дүүтэйб.
Жодоо, арсын хангалхаа
Жэгнээд, досоом уярна.
Хурдан агтын хаядалхаа
Хасаг шулам бурьялна.
Хадын уһандал арюухан,
Хээрын сэсэгтэл сарюухан.
Алтан нарандал
мандажа байгты! – гэжэ
Арад зоноо үрээлнэб!

Түмэн Раднаев,

Хүүгэдэй сэсэрлигэй баатар-1998

Аалихан маряаһаар
Алаг эрээн бар жэлнэй
ерэбэл даа.
Айл аймаг, арад зоноо
амаршалнаб,

Айраг тарагта
Сагаан нараар мэндэшэлнэб.
Мэндээ!
Хүлэрэгтын голдо
Урдын сагһаа буусатай.

Эрээн-Баабайда
Эртын үеһөө мүргэлтэй.
Түмэршэ Хүбдүүд угай
Пашаг, Ашата, Сандит, Бадари,
Радна, Валера, Баяр
Баяр Баярмаа хоёртоо
Баяр жаргал асархан,
Үндылгэһэн гэрыень эзэлхэ,
Үтэлхэ наһыень үргэхэ,
Хүхын дуунай зэдэлээн соо,
Хүдөө талын зэрэлгээн соо

Хандагайн урамаар
Хангай дайдаа зэдэлүүлһэн,
Булагай уһаар
Булта зоноо умдалуулһан,
Үлгы тоонто,
Үльдэргэ нютагни, амар мэндэ!
Хун-шубуун эхэмнай
Хүхэ мүнхэ тэнгэридэ.
Хорёодой Мэргэн эсэгэмнай
Хадын арюун энгэртэ.
Галзууд хүбүүнийнь гайтай,
Буряад соогоо суутай.

Хүн боложо мүндэлһэн
Тулгатайхан, томоотойхон
Түмэн хүбүүн гээшэб даа.
Танилсаа хадаа
Түргөөр үрээлээ хэлэхүүб даа.
Үргэхэнтнай хүн боложо байг,
Үдхэхэнтнай мал боложо байг.
Үндэр тэнгэриһээ үрээлтэй
ябагты,
Үлгэн дэлхэйһээ үргэмжэтэй
ябагты!

Бадма Галанов,

Хүүгэдэй сэсэрлигэй баатар-1997

Хатуу, Номогон, Дугар,
Лыктыб,
Галан,
Ринчин-Доржо,
Ринчин-Доржын
Хонгорхон хасартай,
Хонгорхон шарайтай,
Нюдэндөө галтайхан,
Налгай зантайхан
Бишэн жэлтэй,
8 сагаан мэнгэтэй
Баабайн одхон Бадма
Бээрээ урдатнай байнаб даа.
Сагаан нараар
таанараа эндэ үрээлжэ,
Сэсэг шэнги халбаржа ябагты,
Наран шэнги
мандажа жаргагты!

Монгол литээр 12 жэлнай
Мүнхэ сансараар гороолнол.
Мүшэнһөө мүшэндэ дамжан,
Ээлжээ шэнэлэн бусабал.

«Жэгүүрээрээ дэбиһээр
Жэлнай эхилбэ.
Жэгтэй хүхюугээр
Сагаалгамнай эхилбэ».
Амар мэндээ!
Булган-баабайдаа обоотой
Борсотон хотон омогтой,
Улаалзай хүбдүүд гарбалтан

Мэргэн Энкеев,

Хүүгэдэй сэсэрлигэй баатар-1997

Хадын үндэр оройгоор
Хии морид хиисэхэнь.
Харгааһатын саһата талаар
Хурдан хүлэгүүд урилдахань.
Абамни дуулаха,
ахаймни барилдаха,
Арад зомнай сагаалаха,
ногоолохо.

Мэндээ, минии нютагаархин,
Сагаан харын мэндээ!
Намайе танина гүт?
Энхын Дамбын Баярай
Одхон хүбүүн Мэргэнби.
Аман зохёолой удхаар –
Үрээлэй үзүүртэ тоһон.
Одо заяантнай үндэр байг,
Оюун бэлигтнай хурса байг!

Очир Цымпилов,

Хүүгэдэй сэсэрлигэй баатар-1998

Обоотын үбэрөөр хуудаг хэн.
Борсо, Абида, Дагба, Цымпил
Дэжэдма, Лушан, Лушанай
Ууган хүбүүн.
Хүхюун согтой,
хөөрэхэ дуратай,

Шандааһаар шанга, шаб гэмэ
Омог нэрэтэй
Очир баатар гээшэб даа.
Бишэн жэлтэйб,
8 сагаан мэнгэтэйб.
Аяндаа зөөлэн ябаарайт,
Айлдаа хүндэтэй хуугаарайт.
Сагаан хэшэг дэлгэрэг,
Сагаалгамнай мандаг!

Сагнай тэхэрибэ,
Сагаалгамнай дэлгэрбэ.
Гараа хунган золгохуу,
Гарагай шэнээр мэндэшэлхүү.
Сагаан нараар!

Налуухан хадануудтай,
Нариихан голнуудтай,
Зоноороо даруухан,
Зүрхэндэм харуулхан
Газар дэлхэйдэ
Гансахан тоонтомни

Үльдэргэмни!

Хүбшын модон үндэнэтэй,
Хүнэй хүбүүн угтай.

Сагаан хадагаар угтуулжа,
Сагаалгамнай морилбо.
Сагаан сэдхэл үршөөжэ,
Сагаан эдеэгээ дэлгээбэ.
Амар мэндэ-э!

Эрдэм Сультимов,

Хүүгэдэй сэсэрлигэй баатар-1998

Ламахан, Санжа,
Сультим, Дугар-Цырен,
Цыден-Дамба,
тиигээд би Эрдэм -
Гал гуламтын тулга
Гурбан хүбүүдэй нэгэнби.
Булта зоноо баясуулжа,
Бишэн жэлдэ түрэнхэнби.
Дангина найхан дүүгээ
Дахуулжа ябадагби.
Үбгэн абынгаа заабари
Хадуужа абадагби.
Аба эжын хургаалтайб,
Ажал хүдэлмэридэ дуратайб.
Отошо бурханаа
Оройдоо ханажа,
Майдари бурханаа
Сэдхэлдээ тахижа.
Буянтай, хэшэгтэй
Булта ябахатнай болтогой!

Гурожаб Дугданов,

Хүүгэдэй сэсэрлигэй баатар-1998

Үльдэргөөрхимнай ажалша –
Үбнэ хулхан элбэг даа.
Даагамнай далантай,
Буруумнай булшантай
Ондо орожо байнабди.
Сагаалганаар, нютагаархин!
Хун-Шубуун Эхэдэл
Уран бэлигтэй,
Хорёодой-Мэргэн Эсэгэдэл
Уужам сэдхэлтэй.

Хонти-баабайн хормойдо
Хүн боложо мүндэлхэн,
Үльдэргэ хатан эжынгээ
Уһыень уужа тэнжэхэн,
Эдирхэн 5 наһатай
Эсэгын хүбүүн
Гурожаб гээшэб.
Абамни – Даша-Доржо,
Даша-Доржо – Дулмын,
Дулма – Ешэдугданай,
Ешэдугдан – Бошогтын,

Амар мэндээ!
Хүндэтэй, ямбатай үбгэд,
хүгшэднай,
Хүдэр дорюун ахайнар,
абанарнай,
Хүндэмүүшэ зулгы эгэшэ,
эжынэрнай!
Буряад ёһоороо сагаалжа байна
гүт,
Баян хэшэгтэ хүртэжэ
налайба гүт?
Ерэжэ таанараа золгоходоо,
Ехэл баяртай байнаб даа.
Би хадаа бишэн жэлтэй,
8 сагаан мэнгэтэй
Бишихан Доржо гээшэб даа.

Бошогто – Мүнхын,
Мүнхэ – Борсын,
Борсомнай – Хүбдүүдэй
Хүбдүүд – Хорёодойн,
Угаа уһандаа хаяхагүйб,
Гарбалаа газарта булахагүйб.
Бэлигтнай
Булаг шэнги бурьялаг,
Хэшэгтнай
Һаба һуулгаар билтараг!

Доржо Доржиев,
Хүүгэдэй сэсэрлигэй баатар-1998

Би – Буладайб,
Булад – Дамбын,
Дамба – Доржын,
Доржо – Шиирабай
Шиираб – Ошорой
Ошор – Монтаряанай
Монтаряан – Бурхиин
Бурхи – Маантиин.
Хүнэй зэргэ хүн болохоб,
Хүлэгэй дүрөөдэ
хүлөө хүргэхэб.
Эсэгынгээ гуламта
сахижа ябахаб,
Элинсэгэйнгээ хүлдые
үргэжэ ябахаб.
Ая гангаар гэрээ арюудхажэ,
Арбан сагаан буян үйлэдэжэ,
Гал хотоймо үнэр,
Газар хотоймо баян
Һуухатнай болтогой!

Ульдэргэ голһоо
Яатараа жабарлаа гээшэб?
Ульдэргөөрхимнай
Яатараа хүхилдөө гээшэб?
Сагаан һарамнай гараба алтай,
Сагаан эдеэмнай дэлгэрбэ.
Зай, мэндээ! хүрэг мэндэ-э!
Хүбдүүд угай

түмэршэ хүхүүрэй
Добойн долоон

хүбүүд гэлсэгшэ.

Залгаа гэхэ саашань угынь
Зүүн-Ульдэргын Аюуша.
Эмниг моридые шэхэдэдэг,
Зэрлиг ангуудые олзолдог,

Дээрэһээ бууһан саһан
Дэлхэйе хушаад, һайхан лэ.
Бураад зонойм Сагаалган
Бусажа ерээд, һайхан лэ.
Амар мэндэ-э!

Лопсон Дубчинов,

Хүүгэдэй сэсэрлигэй баатар-1998

Эрын юһэн эрдэмтэй.
Элинсэг эсэгэ – Дубчин,
Дубчинай – Түдэб,
Түдэбэй – Цэдэн-Дамба,
Цэдэн-Дамбын – Дарима.
Даримаһаа гараһан
Сэбэрхэн шарайтай,
Сэлмэгхэн нюдэтэй,
Тоб гэмэ томоотойхон
Таба һаһатай Лопсон гээшэб.
Бүүргэһээ халижа унахагүйб,
Баабайнгаа нэрые хухалхагүйб.
Арадайнгаа заншалаар
Алтан үрээлээ дуулгаһуу.
Агтын һайниие сэргэдээ уяжа,
Айлшадай һайниие

гэртээ угтажа,
Наран мэтэ дулаан байгты,
Намар шэнги баян һуугты!

Очир Борбоев,

Сагаан һарын баатар-2010

Улаалзай Хүбдүүд гарбалтай
Үлгы тоонто Ульдэргэмни.
«Элинсэгүүдһээ заяатай
Эрбэд алтан сэргэмни»

(Б. Жанчипов)

Уг гарбални
Утаһан шэнги ута байха.
Түлиһэн гуламтамни
Наран шэнги мүнхэ байха.
Хориин 11 эсэҗын
Хүбдүүд угай,

Улаалзай хүхүүрэй
Борбой, Дагба, Цыдып, Булад.
Булад абынгаа баруун гар –
Бата бэхи тулга,
Бишэн жэлтэй,
8 сагаан мэнгэтэй,
Түбхэн юумэнээ далтирхагүй,
Түрүү зэргэдэ хододоо ябаха
Түргэн, мэргэн Очир хүбүүн
Таанараа найханаар үрээнэб.
Бар жэлнай

Бурхан тахилдаа
Нангин зулаяа бадараая.
Һанаа сэдхэлдээ
Наранай туяа задараая.
Шэнын нэгэн мандаба гээшэ,
Шэнэ найдал хэргэбэ гээшэ.
Шэрэнгитэ, Хоймортгоо
Шэнэхэн дарсаг хийдхүүлэе,
Хүрэтэ, Обоотодоо
Хии мориёо хийсхүүлэе.
Би хэнбиб танилсая:
Хүбшэлиг дайдадаа
Хүхын дуугаар хэргэжэ,

Зөөлэнөөр гэшхэдэгшые хаа,
Шангаар шарбадаг байна.
Тимэнээ:
Өөрынгөө бурхадтаа хүзэглэжэ,
Орон дэлхэйдээ мүргэжэ,
Һаншаг сагаан үбгэд,
хүгшэдөө хүндэлжэ,
Һайхан сэдхэл сэдхээд лэ
ябаял гэжэ
Уряалха байнаб.

Баясхалан Очиров,
Сагаан Һарын баатар-1999

Булган таладаа
Булжамуурай аялга шагнажа,
Түрүүнэй холоһоо
Түбхинэжэ һууһан
Тожо, Тожомой,
Баяадай, Банди, Ошор,
Даша, Булад, Базар-Сада.
Базар-Садын одхон үри
Бишэн жэлтэй,
8 сагаан мэнгэтэй,
Һайзгай, урин абаритай
Һүбэлгэн, хурса ухаатай,
Мори урилдаанда түрүүлдэг,
Барилдаанда мүн шалгардаг
Баясан, мийһэрэн ябадаг
Баясхалан хүбүүн гээшэлби.
Үбэл дунда даарахаар бэшэ,
Хүдэр бээтэй ябагты.
Олон жэлдэ үлдэхөөр бэшэ
Бардам байдалтай һуугты!

Сайхан мэндэ, арад зон!
Сагаалганай мэндэ-э!
Баяртайл байнаб сагаалжа,
Бууза хуушуур элбэгжээл,
Үрмэ зөөхэй дэлгэрээл,
Үзэхэлэн хайндэр ерээл!
Сагаантан угай холбоо
Саашань дамжуулха удамби.
Шорой туулай жэлтэй,
Нэгэ сагаан мэнгэтэй

Дамдин Цыренов,

Эдир Гэсэр-2008, Үльдэргэ нютаг

Дондогой Бадмацыренэй
Дамдин,
Талаан бэлигээ туршажа,
Танай урда зогсонхойб.
Харагты, эрэлхүү түхэлдэм,
Хаба шадалай дээжэ бии.
Омог хэргүү шэнжэдэм
Оюун бодолой гэрэл бии.
Барилдаанай дүрэ аргые
Оролдожо шудалнаб.
Түргэн, мэргэн гохые
Хэрэглэжэ туршанаб.
Хүбүүднай хүсэтэй байг лэ.
Хододоо урагшаал шармайг лэ.
Бураад зоной соло
Бэеын бөөдэ, үеын үедэ
Бай дээрэ дуудагдажа байхань
болтогой!

Мянган жэлэй эхиндэ
Монгол литын эрьесээр
Мэргэн сэсэн гэгдэдэг
Могой жэлнай гарбал даа,
Сагаан нараар!
Сагаан хэшэгээр, нютагаархин!

Балбар Цыренов,

Гэсэр-2001, Үльдэргэ нютаг, 1-дэхи нуури

Эжынгээ оёһон
бураад дэгэл үмдэнхэй
Эртын сагай баатар
Гэсэр гэгдэнхэй,
Ендэр дээрэ зогсожо байхадаа,
Ехэл урматай байнаб даа.
Урдын сагһаа эхитэй
Улаалзай хүбдүүд гарбалтай.
Элинсэг буурал
Холхосой, Балдан, Долгор,
Дондог, Бадма-Цырен,
Бадмацыренэй

Баатар хоёр хүбүүдэй
аха захань,
Хулгана жэлтэй,
7 улаан мэнгэтэй,
Хурса хурдан
Балбар – би гээшэб.
Ама хэлэмни нугархай,
Аргаа оложо ядахагүйб.

Мянган бурхад найжатай
Манхан ехэ дайдатай,
Мүнхэ тэнгэриһээ удха заяатай
Мүнгэн шобхо дэнзэ, залаатай,
Булган, халюун малгайтан
Буриад-монгол угсаатан!
Амаршалнаб таанараа
Алдарта Сагаалганаараа!
Шэнэ жэлээр, шэнын нэгэнээр!
Мэндэ-э!
Монгол зондоо суурхадаг
Молон багшын зарлигтай
Ороһон, гараһанаа харалсадаг,
Обоото хадада мүргэлтэй,
Эрбэд алтан сэргэмни -
Элдин хонгор Үльдэргэмни!
Тоонто найхан нютагайнгаа
Торгон хүрһэ гэшхэжэ,

Хүсэ шадални – хүрхэй
Хүнэй хойно ябахагүйб.
Могой жэлнай хотирхой
Муу, хайн тэнсэнхэй.
Юрэдөөл, найнаар ябая даа,
Найхан сэдхэл сэдхэе даа.
Бурхандаа хүзэе,
Буян хэшэг үйлэдэе.

Булат Будажданаев,

Аймагай Гэсэр-1999, 1-дэхи нуури

Эсэгийн хүбүүн эрдэни
Энэ дэлхэйдэ ябанаб даа.
Хориин 11 эсэгийн
Түмэршэн хүбдүүд угай Санжа,
Будаждана, Цырен-Доржо,
Цырен-Доржо абынгаа
Дүрбэн ханата гэрыень
өөдэнь татаха,
Дүүрэн сагаан сэдхэлэйн
найдал болохо
Угайнгаа заяаһан бэлигтэй,
Уладайнгаа хэшээһэн үрээлтэй,
Урагшаа дабхиха зоригтой,
Эрдэм номдо шуналтай
Эдир Гэсэр – Булат Будажданаев
Энэ найхан ордон соо
Эрхим таанараа
үрээлжэ байналби.
Дайдаһаа далан абажа,
Дэлхэйһээ дэлэн барижа,
Олзотой, омогтой
Ондо орожо
нуухатнай болтогой!

Амар мэндээ!
Булган малгай «нахас» гүүлээд,
Бугын эбэр «ялас» гүүлээд,
Мориной гүйдэлдэ
Мордохо шадалтай
Монгол туургата арадни!
С белым месяцем Вас,
О, потомки кочевников,
Что устремились
на быстрых конях
В неизведанные пространства
Новых времён!
Утымнай харгы
Урагшатай байхань «болтогой»
гээд,

Сагаан нараар хүнэй дээжээр
Сэржэм сэлингээ үргээл!
Мүльһэ, саһаа нэмэринхэй
Мүнгэлиг сагаан дайдаһаа,
Зали абан нойрсонхой
Залгаа хүбшэ, тайгаһаа,
Гушан гурбан гулбайһаа,
Гурбан ехэ Яруунаһаа,
Алтан тоонто Ульдэргэһөө

Жигжит Доржиев,
Аймагай Гэсэр-2001, 3-даху нуури

Амар мэндые асараалби.
Мүнхэ сагые нэбтэ хараһан
Мэргэн сэсэн Молон-багшын
Үри хадаһан
Угаа удхалан
Урдатнай зогсонолби.
Улаалзай Хүбдүүд угай
Сүлтэгэр, Сүлгөө, Балтагар,
Молон, Цэбэг, Жигжит, Жигмит,
Доржо, Санжимитыб,
Сэдэб, Сэдэб

Абын гурбан үриин дундаху
Жигжид хүбүүн гээшэлби.
Замби түбидөө

хулгана жэлдэ түрөөлби,
Һэргэг, хүхюун абаритайб.
Һонор, хурса бодолтойб,
Эртын бэлигэй
дээжэһээ хүртэнхэйб,
Эрдэм номоо

эрхимээр үзэнхэйб.
Бэлигтэйшүүлээ үргэжэ,
Бэрхэшүүлээ дэмжэжэ,
Баруун, зүүн гэлсэнгүй,
Бэе бөөдээ оролсонгүй,
«Үнэн» һониноо уншажа,
Үндэһэн соёлоо үргэжэ,
Түрэл хэлээрээ хөөрэлдэжэ,
Түби дээрэ нэрээ нэрлүүлжэ,
Түрүүшүүлэй зэргэдэ
Ябахамнай болтогой!

Мэргэн солоёо

түүхэдэ бэшүүлхэн,
Мүнгэн зэбээ

дэлхэйдэ суурхуулхан,
Түргэн морин унаатан,
Туургата монгол угсаатан!

Приветствую вас,
Потомки Бүртэ-Чоно,
Прошедшие долгий путь
По дорогам истории,
И сумевшие
Сохранить свои обычаи,
Свет в сердцах и огонь в очагах.
Сагаан нараар, Сагаалганаар!
Буурай холо сагта
Боохон найхан нютагта

Эрдэм Елаев,

Гэсэр-2001, Улаан-Үдэ

Буха-ноён баабайтай,
Будан-Хатан эжыгтэй.
Булагад яһанай
Буурал эсэгэ Ербагай,
Елай, Петүүхэ, Балсахай,
Борис, Иннокенти, Николай.
Николайн 3 хүбүүнэй дундах
Эрдэм хүбүүн урдатнай
бэээрээ байнаб.

Ама сагаан хулгана жэлдэ
Алтан наранай үдын тэндэ
Хүхэ зүлгын хэргэхэ сагта,
Хүхы шубуунай донгодохо үедэ
Нюдэндөө галтайхан,
Нюуртаа согтойхон хүбүүн
Хүрьһэтэ дэлхэйдэ түрэжэ,
Хүлөө дүрөөдэ
хүргэжэ ябаналби.

Байгал далайдаал
уужам сэдхэлтэй,
Бархан ууладаал үндэр заяатай
Ангар мүнэндэл холые зорижо,
Алтан нарандал
мүнхэ жаргажа ябагты!

Энхэ-Жаргал Юмжитов,

*Аймагай эдир Гэсэр-2003, Гран-При,
Яруунын аймаг*

Будамшуугай орондо
Буряад үргэн дайдада
Саһа, бордоһоор шэдэлбэл
Сагаалгамнай морилбол.
Ай, хурай!
Хэшэгнай дэлгэрэг,
Хэрэгнай бүтэг!

Үдэ хатан эжымни
Үлгын дуугаа гүнгэнөө,
Эгэтын-Адаг нютагни
Эдир наһым бөөмэйлөө.
Хүрьхэтэ алтан дэлхэйдэ
Хүйхэр хүбүүн мүндэлөөб –
Барилдаанда, урилдаанда
Бахим оромоор хүгжөөб.
Хори угайм харбаалжан
Хуша модондол хархайгаал.
Улаалзай хүбдүүднээ гэлсэгшэ
Угайм эхин – Гэдэгшэ
Тарба, Шонхо, Мэдээшэ
Жанчиб, Эрдэни, Юмжэд
Сэрэнжаб, Сэрэнжабай Сэдэб.

Хатарша, дууша юм
Сэдэб абамни,
Түрүү соёлшо лэ
Бутидма эжымни.
Шуран хулгана жэлтэй,
Шуумар, түргэн, согтой
Энхэ-Жаргал Юмжитов
Эдир Гэсэр гээшэб.
Хуушанайнгаа заншалаар
Хамаг зоноо үрezenб:
Хун сагаан хонин жэлнай
Хэшэгтэй, үрэжэлтэй байг лэ.
Хүдөө таламнай ургасатай,
Хүн зомной урматай байг лэ!

Эрдэм Баниев,

Эдир Гэсэр – 2009, 1 нуури, 29-дэхи гимнази, Улаан-Үдэ

Хамар-Дабаанай үбэртэ
Хангай арюун дайдада
Элинсэг зургаан эсэгэнэр
Эржэн сэргээ зооһон юм.
Байгалай эрьхээ бууһан
Бардатан хотон минии
Угайм харбаалжан залган,
Удхалан галаа нууһан юм.
Холын тэрэ түүхэдэнь
Хасаг сэрэгэй удха бии.
Элинсэгүүдээ тоолоо хаам,

Эсэшэхэт таанарни.
Мүнөөдэр – манай хайндэр,
Монголшуудай Сагаалган.
Сагаан хараар, угсаатан!
Санзай, хүжөө бадарааял.
Хадаг будагаа дэлгээжэ,
Хүгтэй, дорюун золгоёл.
Мэндэ-э!
Үндэхэтэнэй гимназиин
Үнэр олон шабинарай
Эрхимүүдэй нэгэнби,
Эрдэм Баниев нэрэтэйлби.
Буряад дуугаа дууланаб,
Барилданаб, хатарнаб.
Һөөл урихан таанартаа
Һайхан үрeэлээ дуулганауу.
Һанаһанаа абaгты,
Һарбайһандаа хүрэгты.
Хэһэн хэрэгтнай бүтэг,
Хэшэг, буянтнай дэлгэрэг!

Чингис Цырендоржиев,
Гэсэр-2003, Ульдэргэ

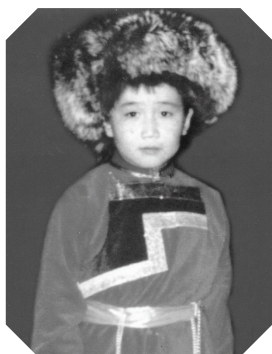
Амар мэндээ, арад зонхонни!
Алтай, Хангай хоёрни
Анхан сагай домог соол.
Абай-Гэсэр нэрэмни
Арад зоной зүрхэн соол.
Хатан голдом амгалан
Бурзан саһаар толорнол.
Булжамууртын дайдада
Буян хэшэг дэлгэрээл.
Сагаан һараар, сагаалганаар!
Сайхан найраар, бишэн жэлээр!
Шэнэ сагай Гэсэр
Чингис Цырендоржиев
Туургатанайнгаа хайндэрөөр
Таанараа амаршалан
байнаб даа.
Буурай саһаа домогтой
Бодонгууд ехэ угтай,
Үндэр Турадаа мүргэлтэй
Ульдэргын һангаһатан хотоной
Базар, Цыденжаб, Цырендоржо,
Баяр, Баярай

Дорюун согтой,
Дуулаха дуратай
Хайрата аба эжынгээ
Хоёрдохи үри гээшэлби.
Гайхамшагта Луу жэлдэ
түрэхэн,
Газар дайдын гэдэлгэнээр
мүндэлһэн
Хүбүүн хадаа юм гү,
Хүрин зүрхэмни угаа уян юм.
Хун шубуудай бусаха хаһада
Хүлгэжэ досоомни,
Буряад һайхан дуунуудаа
Уянгалан татаха
дурамни хүрэдэг юм.
Эрхим хүндэтэ нютагаархимни,
Эртынгээ ёһоор
үрээлээ хэлэһүүб тандаа.
Дуулим һайхан дайдадаа
Дуулан, дурлан, сэдхэл дүүрэн
Дуурама дулаан байрадаа
Дүрбэн тэгшэ түбхинэн, үдэн
Нютаг оронойнгоо
нэрэ түрэ үргэжэ,
Нарата дэлхэйдээ
жаргажа ябахамнай болтогой!

Санжай Цырендоржиев,
Эдир Гэсэр-2001, Улаан-Үдэ.

Алаг эрээн могой жэлнай
Алдангүй морилбол,
Улаан-Үдэ хотомнай
Угтамжаяа дэлгэбэл.
Наһан дээрэ наһа нэмэбэбди

Налгай зохидоор золгобобди.
Мэндээ, манай Сагаалган,
Мэндээ, минии нютагаархин!
Аба, эжынэр,
Ашата багшанар,

Үбгэд, хүгшэднай!
Бугын дуугаар эдэлхэн
Буурал хангай дайдамни
Балшар бэеым бөөмэйлхэн
Гансахан тоонто Үльдэргэмни!
Хун-шубуун гарбалтайб,
Хуһан модон сэргэтэйб.
Галзууд хүн сухалтай
Ганса модон эзэтэй.
Галзууднаа гарбалтай
Дондог, Сэрэн-Доржо,
Базар-Дара
Буда-Дара, Буда-Дарын

Хотогор баян Хориин дайдаар
Хэр угһаа түбхинэн һууһан
Хорёодой-Мэргэнэй удамууд,
Эртэ саһаа
эрын гурбан наадатай

Урдаа хараха
Ууган хүбүүн Санжай
Угаа удхалан
Урдатнай зогсоноб.
Бишэн жэлтэйб,
Найман сагаан мэнгэтэйб,
Саһаар дайдын сахилжа,
Сагаан һарын
салгидажа байхада,
Аба эжыдээ бэлэг боложо,
Алтан дэлхэйдэ мүндэлөөб.
Үбэлэй үхибүүн хадаа
Өөдэргэн, шанга бээтэйб,
Өөрсэхэн, өөрэ зантайб.
Зүрхэндөө зориг бадараахаб,
Замай холые хунгахаб.
Намае таниха болоо хадатнай
Нэгэ үрээл тандаа

хэлээд орхиһуу.
Эрээншье һаань ажабайдалай,
Этигэлээ буурангүй,
Эршэтэйхэнээр
Урагшаал дабшан ябагты!

Буянто Гатапов,

Гэсэр – 2006, 2007, 1-дэхи һуури, Хориин аймаг

Элинсэгүүдэй найраар
Та бүгэдые
Амаршалнаб. Мэндэ-э!
Ая-гангаар амилһан
Аглаг тэнюун дайдатай,
Бугын дуугаар суурялһан
Боро сагаан уулануудтай,
Хориин арбан нэгэн
эсэгийн гуламта -
Хонгор хайхан
Хори нютагымнай айлшалыт!

Сэдьхэлэймнай сэгнэшэгүй
тулга болодог,
108 субаргаар хүрээлүүлхэн
Алдар суута
Анаа дасандамнай мургыг,
Буян хэшэгээ арьбажуулыт!
Түүхэ домог баянтай
Түмэршэ Хүбдүүд угай
Доржын Гатабай,
Бальжадай Баярай
Буянта хүбүүн гээшэб.
Эрын юэн эрдэмдэ

Эдэбхи ехэтэй нуралсажа,
Хорбоо дэлхэйн нюусые
Ханалга дүүрэн шудалжа,
Унаһан түрэхэн дайдадаа
Урган золтой ябанаб даа.
Хүдэлхэн газартаа хүндэтэй,
Ябаһан газартаа ямбатай,
Нураһан газартаа нурагтай,
Һайхан заяа эдлэжэ,
Һаруул түбиин энгэртэ
Сарюун, дорюун,
жаргажа ябахатнай болтогой!

Галсан Дугданов,

*«Уг гарбал-2013», 2-дохи нуури, Үндэһэтэнэй
I-дэхи лицей-интернат, Улаан-Үдэ*

Амар мэндэ-э!
Би буяадби,
Булган малгайтайб,
Энгэртэй дэгэлтэйб,
Эрмэгтэй гуталтайб.
Үндэһэн заһалаа үмдэхэдөө,
Үрэ зүрхэм баясанал.
Угаа тоолон хэлэхэдээ,
Омогорхол досоом түрэнэл.
Хун шубуун гарбалтай,
Хуһан модон сэргэтэй
Улаалзай хүбдүүд угай

Борсо, Бошогто, Дугдан,
Дулма, Дондог-Доржо,
Жаргал, Жаргалай
Ууган хүбүүн,
Улаан-Үдэ хотодо,
Энэ дэлхэйдэ мүнделхэн
Эдир буяад Галсан гээшэб.
Тахья жэлтэйб,
4 сагаан мэнгэтэйб,
Түни түбшэн абаритайб.
Уран гараар зуранаб, бэшэнэб,
Уян хоолойгоор
дуугаа дууланаб.

Хүгшэн аба эжым
Хүтэлжэ намайгаа ябадаг.
Хэмдээ хүрэлбэл өөрөө
Хүндэлжэ, тэдэнээ дүнгэхэб.
Эжынгээ уурагтай амталһан
Эхэ хэлээ гамнаял.
Эхинһээ тэнжээн үргэһэн
Элдин тоонтоёо мандуулаял!

Амар мэндэ,
Ази түбиин үри хадаһад!
Аза талаантнай наашаа,
Хии моринтнай дээшээ

ха юм даа.

Түргэн, мэргэн
хүбүүдэйтнай оюун бэлиг
Түхэрээн дэлхэйдэ суурханал.
Аяг найхан басагадйтнай
гоё, сэбэр

Америкэ, Европоор дуулданал.
XXI зуун жэл, мэндэ,
Хотолзомо могой жэл, мэндэ!
Хангай үргэн Бураад оромни,
Хайра ехэтэ түрэл арадни,
Халуун зүрхэнэйм амар мэндэ-э!
Сагаан нараар!

Эреэн-Буурал баабай,
Хүлэрэгтэ хатан эжы,
Эндэ юм лэ элинсэгүүдэйм
нангин тахилга -

Эсэгым табиһан бууса,
Эжым түлиһэн гуламта.
Һеэы зузаан үе сагай маные
Һэтэрэ гараал угаймни һагабша.
Һахил ехэтэ амбайнар,
Һаахар дууша абганар,
Түмэршэн хүбүүд угтамни

Алдар Энкеев,
Гэсэр-2002, Улаан-Үдэ

Түргэшүүл байһан юм даа.
Дархан, Мухайлжан, Эрдэни,
Абида, Эликсы, Энхэ.
Энхын Дамбын
Баярай дууша хүбүүн
Дүрбэн хүбүүдэйнь
Аха заха
Алдар хүбүүн гээшэлби.
Гахай жэлтэйб,
8 сагаан мэнгэтэйб.
Газар дайдын уяржа,
Ганга добын хүхэржэ,
Хангай хабарай халюурха сагта
Хүн боложо мүндэлөөб.
Хабарай хүбүүн хадаа
Халуун зүрхэтэйб,
Урагшаал жүдхэхэ
Урид ханаатайб.
Хонгёохон хоолойгоо
хашад гэхэдэм,
Харахан нюдөөрөө
эмнис гэхэдэм,
Хүүхэн дүүхэйнэр,
ойлгод гээрэйт,
Хүрин зүрхээ дарад гээрэйт.
Сагаалгамнай, салгидыш,
Сагаан сэдхэл, бурьялыш!
Урилдаанда
бү гартаг хүлэгүүднай,
Барилдаанда
бү унаг хүбүүднай!
Аршаан булагүүднай
шэргэшэгүй,
Арадаймнай түүхэ таһаршагүй
байхань болтогой!

Цыдып Юмжитов,

Гэсэр-2007, аймагай 1-дэхи нуури

Сэгээн сэбдэг тэнгэрийн
Сэнхир номин үнгые
Толи гэрэл нуурнуудтаа
Туяаруулан наадаһан
Халюун хургы тэрлигтэй
Хатан Ярууна эжын
Баруун найхан хамсыһаа
Булгаржа гарабалби.
Зандан-Жуу шүтөөнөө
Нангин хоймортоо тахиһан
Элдин тэнюун
Эгэтын-Адаг нютагһаа
Энэ найхан нааданда
Эрмэлзэжэ ерэбэлби.
Мэндэ-э!
Хэбэд номхон Хэжэнгын
Хүдөөлиг номин дайдада,
Могсохон, Загһатан нютагуудаар
Мүнгэн сэргээ тодохон
Улаалзай хүбдүүд угай
Ууган элинсэг Гэдэгшэ,
Саашаа Шонхо,
Тарба, Мэдээшэ, Жанчиб,
Эрдэни,
Цыренжаб, Цыренжабай

Долоодохи үри Цэдэб гээшэб.
Зиндаа ехэтэй лама-багшада
Зурхай абамни зуруулжа,
Үндэр наһанай үлзйтэй
Энэ нэрэ үршөөгөө.
Буяадайнгаа
соёл хүгжөөлсээнэб,
Хатарта хүүгэдые хурганаб.
Хаана, ямаршые мұрысөөндэ
Шабинарни урдуур ябадаг юм,
Багшайа ехээр
урмашуулдаг юм.
Зондоо туһатай ябахадаа
Зосоом зуланууд бадардаг.
Бүмбэрсэгтэ эгээл сарюухан
Бүлсэгэрхэн Бутидма
хатантайб.
Үндэхэтэнэйнгээ тугые
Үргэжэ, хөюулан ябаналди.
Уг гарбалаа залгуулха
Ухаансар хоёр хүбүүдтэйб.
Сэсэгэй магналдал наартайхан
Сэбэрхэн хоёр үхидтэйб.
Булагай уһандал
сэбэр сэдхэлтэй,
Булад эридэл хурса ухаатай
Далай шэнги долгилжо,
Дайда мэтэ сэсэглэжэ,
Буурашагүй буянтай,
Дууһашагүй хэшэгтэй
нуухатнай болтогой!
Сагаан һараар, Сагаалганаар!

Владимир Баниев,

*Гэсэр-1995, Гэсэриадын найр, Сагаан нарын
баатар-2002, Сэлэнгын аймаг*

Элинсэг буурал
    үбгэ эсэгийн захяатай,
Эртэ холын
    эмгэн эжын үршөөлтэй,
Эбдэршэгүй
    хатуу зориг элсүүлхэн
Эбэршэгүй манай
    хүлдэ – Сагаалган
Буужа ерэбэл
Буурай холохоо нютагтам,
Бурзан сагаан,
    хангай дуулим Буряадтам.
Амар мэндэ-э,
Сагаан нараар, Сагаалганаар!
Булта зоной хэрэгэй түлөө
Буурашагүй зориг бадаруулхан
Богдо Гэсэр,
Бабжа-Барас баатарнууд
Буряад хүбүүдэй дагаха
    үндэр жэшээ!
Олоной хэрэгтэ эдэбхитэй

Оролдон хододоо ябадаг
Мүнөө сагай Гэсэр
Мэндэшэлэн таанараа зогсоноб.
Долоон хүбүүтэй Бардын
Дорюун, согтой Банюу,
Банюугай ажалша Жаб,
Жабай түбһэндэАнатоли,
Анатолиин ууган
хүбүүн Владимир
Бэээрээ урдатнай байхадаа,
Баранда бэээ танюулхам,
Булта зонтоёо танилсахам.
Багашуулдаа эрдэм дамжуулдаг
Багшын мэргэжэл абанхайб.
Жаргалантынгаа нургуулида
Заажа шабинартаа ябанаб.
Ажабайдалдань хэрэгтэй
Ажалай хэшээл ябуулнаб.
Хүүгэдэй залитай ябахыень,
Хатар дуунда нургагшаб.
Нургуули, хүмүүжэлэй
    асуудалаар һонирхон,
Мэргэжэлээ үргэгшэб.
Ази түбиингээ дэбисхэр дээрэ
Ажа жаргажа ябаял даа.
Аяар урданай заншалаа
Анханһаа гамнажа сахиял даа.
Сахюусад, бурхаднай хараг лэ,
Сагаалгамнай мандаг лэ,
Болтогой!

Зүүн-Үльдэргын
Зүлгэ ногоон талаар,
Булган-баабайн
Бууяма дулаан үбэрөөр
Ажалша, малша
Аргаша, баряаша
Буурал холын сагһаа
Борсотон угни алдаршаа.
Би – Жамьян,
Жамьян – Нанзадай,
Нанзад – Бүдэ-Сэдиин,
Бүдэ-Сэди – Жанчибай,
Жанчиб – Шойробой,
Шойроб – Аюушын,
Аюуша – Борсын,
Ходоро саашань тоолоо хаа,
Борсо – Аахнайн
Аахнай – Шара Мүнхын

Жамьян Жанчипов,

Аймагай Гэсэр, 1-дэхи нуури

Шара Мүнхэ – Будамайн
Будамай – Бугжамайн
Бугжамай – Тогтын
Тогто – Тогоориин
Тогоори – Улаалзайн
Улаалзай – Хүбдүүдэй
Хүбдүүд – Хорёодойн
Хорёодой – Барга-Баатарай
Барга-Баатар – Тогоон Түмэрэй.
Хурдан моридоо табаруулһан,
Хурса годлиёо зэдэлүүлһэн,
Элинсэг буурал абанарни
Эди шэдиё, мэргэн бэлигээ
Уг залган дамжуулаал,
Туг мэтээр мандуулаал.
Эндэ сугларһан зоноо
Элинсэгэй

гуримаар амаршалнаб.

Сагаан нараар! Сагаалганаар!
Булган зөөлэн
Буряад таладаа
Буян, хэшэг эдлэжэ,
Баян, тарган сагаалжа,
ногоолжо байхатнай болтогой!

Зунды Митыпов,

Гэсэр-2010, Үльдэргэ нютас

Үргэн ехэ дайдаараа
Үнэржэжэ түбхинэнэн,
Заяан, хэшэг, найдалаа
Зохилдуулжа найруулһан
Хун шубуун гарбалтан,
Хуһан модон сэргэтэн,
Хуа дэлһэн тугуудаа,

Хиисхүүлжэ мандуулаял.
Хори буряад угуудаа
Эблүүлжэ найрлаял.
Шэнэ жэлээр! Шэнэ түлөөр!
Унгигүй хүхэ байхагүй,
Уггүй хүн байхагүй.
Гайхамшагта алдар солотон,
Галзууд ехэ угтан
Хабагай, Тогтохо,
Цырен-Доржо,
Митыб, Намсарай,
Жаргал, Жаргалай хүбүүн
Би – Зунды
Бишэн жэлтэйб,
Хоёр хара мэнгэтэйб.
Хүрһэтэ алтан дэлхэйдэ
Хүн боложо түрэхэдэм,
Хуса нара мааража,
Хуа манаар тооһоржо,
Булагууд дэбэржэ,
Мүнгэн тошо халаяжа,
Бурзан сагаан хүнжэлөөр

Сүр мэндэ! Сүрэг мэндэ-э!
Сэлгээн Яруунын
сэлеэн бүриин албатан,
Сэлмэг арюун

Дайдын нюрган хушагдажа,
Домогто найхан дэлхэй
Угтажа намайе абаа бэлэй.
Абын ууган үри
Абари зангаар зохидби,
Аха захатанаа хүндэлнэб,
Алишье ажалда
хамсыгаа шамахаб,
Ямаршье хэрэгтэ
яһала оролдохоб.
Түрэлхиин бэлигтэй,
Түбһэндэ, эдэбхитэй,
Тайзан дээрэ гараад,
дуушье дуулагшаб.
Ринг дээрэ
боксооршье урдалагшаб
Үбэлэй дунда үлдэнгүй,
Утын замда даарангүй,
Жэргэмэлэй дуугаар үндэрлэжэ,
Жэнхэни байдалаа сахижа
ябахатнай болтогой!

Цырен Цыренов,
Баатар – 2014, Яруунын аймаг

Сагаан хараяа угтаял,
Сэсэн сээжын
зугаа дэлгээн золгоёл.
Далгатнай дабхартай гү?
Сархагтнай охитой гү?
Нарабшалан харахадам
сагай гүн руу
Нарбаалжамни хуша
модондол нархайнал.
Хүбдүүд угай
Бүрюухатан хотон
Хүрэгтэ,

Заха Толгойгоор нүүжэ ябанал.
Үрээлтэ, Санжаа,
Цыбигжаб хулинсагуудни
Үльдэргын талаар адууһа

малаа бүрхөөнэл.

Зайһан Цыренэй Дашажамсын
Баярай одхон хүбүүнби.

Цырен Цыренов - обогни,

Сахижа үргэхэ нэрэмни.

Туулай жэлэй намар түрэнхэмби,

Тулгатай, томоотой абаритайб.

Бээ хорихо,

барилдаха хэдэбтэйб

Буряад найхан аялга

дуундаа дуратайб.

Зиндаа ехэтэ угайнгаа

ламанарта зорюулһан

Жанчиб шодон

субаргадаа зальбарнам.

Манзаширин хубилгаан,

Анаа дасанай шэрээтэ

Дагба-Жалсан лама

Танаа дурданам!

Эжынгээ оёһон

буряад дэгэлэй энгэртэ

Эбэртэлэн ерэнэн

шэршүү хадагаа дэлгээжэ,

Аймагайнгаа

Соёлой ордондо сугларһан

Арад түмэнөө

үшөө дахин амаршалнам.

Саг алхагша Сагаалхаар!

Булта зондоо ханданаб

Буряад сэдхэлтэй ябаял,

Буряад хэлээ гамнаял.

Булган захата

буряадайнгаа нэрые

Бүмбэрсэг дээрэ мандуулаял!

Солбон Энкеев,

Сагаан нарын Гэсэр-2002, Үльдэргэ нютаг

«Ардагааш гансаарайнь

хайралнашгүйб,

Адуунхан хүрэгтэйн

хайралнам даа,

Амарагааш гансаарайнь

хайралналгүйб,

Абатай, эжытэйн хайралнаб даа».

(дуулана)

Сэдхэлтэй сэсэн арадайнгаа дууе

Сагаан нарын бэлэг болгоһуу.

Сэлезн зоноо, хүгшэн, залуугүй,

Сэнхир хадагаар золгон,
амаршалхуу.

Мэндэ-э!
Хориин 11 эсэгын
Галзууд угай
Энхын Дамбын Баярай
хоёрдохи хүбүүн,
Энэ дэлхэйдэ үхэр жэлдэ
мүндэлхэн

Согтой, залитай, дууша
Солбон хүбүүн гээшэб,
Уладай хэрэгтэ урагшатайб,
Урин дулаан абаритайб.

Тайзан дээрэ багаһаа
дууладаг хадам,
Таанарни намайгаа танижал
байгаа бэээт.
Мүнгэн тахата морин жэлнай
соёрон ерэбэл,
Мүнхэ дэлхэйдэ хүмүүн
түрэнэн солоо үргэжэ,
Шулуутай гэнгүй харгыгаа,
Шууяса урагшаал дабхюулая,
Эгсэхэн гэнгүй дабаагаа,
Элинсэгэй заршамаар
хатаруулая!

«Арюухан гоохонууд байхал байха...»

Арюна Цыденжапова,

*Агын хатан-дангина, буряад арадай баатар
Алдар Цыденжаповай эхирын үрөөнэн*

Сэлгээ тоонто Агадам
Сэсэг ногоон халюуржа,
Үрэжэл хиисхэн байхадань,
Августын 4-дэ ,1991 ондо

Алтарганадал бүхэ голтой
Анханай ехэ угтай
Батор Жамбалович эсэгын,
Билигма Зыдыгмаевна эжын
Эбтэй найхан бүлэдэ
Эхир хоёр мүндэлөөбди.
Дээшээ хараха Булад ахатай,
Дангина Ирина эгэшэтэй,
Багаһаа хойшо таһаршагүй,
Бата холбоотой эжэлнүүд
Үхибүүдэй нааданда
Үлхөөтэй мэтэ ябахаданай,
Хамаг зон өөгшөөжэ,
«Пряник» «печенюшка»
хоёр гээд,
Эрхэлүүлэн нэрлээ хэн.

Алдараа би хүндэлжэ,
Ахамни гэжэ нэрлэхэб.
Шалюун, тоомгүй намайгаа
Шадалаараа ходол үмөөрхэ.
Эхилхэн ямаршые ажалаа
Тухандань заатагүй хүргэхэ.
Алдарни анханһаа түншэтэй,
Зангаар түни, найдамтай,
Онгосоёо тиихэдэ абарһаниинь
Онсо гайхалтай бэшэл даа.
Ондоогоор Алдарни хэзээдэш
Оройдоо шадахагүй
байгаал даа.
Арадайнгаа хүлдэ, нэрэ хүндэ

Алтан Гадаһанда хүргөөл даа.
Арьюхан сарьюхан дүрсыень
Алагхан зүрхэндөө тахихалби.
Үндэрхэн изагуурта шэнжыень
Үри һадаһандаа дамжуулхалби.
Хангай Буряадтаа,
түрэл арадтаа
Халуун мэндээ
хүргэнэб сэдхэлһээ.
Омог дорюун хүбүүд басагад
Огторгойн олон одо мүшэдтэл
Он бүри ошотой,
залитай мүндэлжэ,
Орон нютагаа һалбаруулжа,
мандуулжа байхань болтогой!

Дангина, хатадай мұрысөөндэ

Гунсэма Тудупова,

Буряад ороной Сагаан һарын дангина-1994, 1-дэхи һуури

Амар мэндэ,
Энэ дэлхэй дээрэ
Эгээл гоёмсуу

Эрдэниин хатуу –
мүнгэн шэмэгтэй,
Эржэн тана, шүрэ зүүдхэлтэй,
Орёо хэбтэй
үндэһэн хубсаһатай,
Омог солгёон эртын түүхэтэй,
Наран залаата
нармай Буряадни!
Сагаан һараар, сагай найраар!
Үрэжэл хэшэгээ хиисхэдэг
Үргэмжэтэйхэн
Үлзытын дайдада,
Олондо тайбан хурылдаг,
Обоото баабайн хормойдо,
Буряад отогуудай мүргэдэг,
Баян-Хаанай бооридо

Хуулийн хатууда ажаябаһан
Хуасай угай, Тогдор хүхүүрэй
Жамбал Түдэбэй Дашажамса -
Эгэтын дасанай гэбшэ
Тагаалал болон

түрэлөө урилхадаа,
33 тэнгэридэ бусалтагүй
түрөө гэхэ.

Тэрэнэй хүбүүн
Жамьян – абамни юм.
Түрэхэн эжымни
Долгор нэрэтэй юм.
Үхэр жэлдэ, гарагай зургаанда
Үбэлэй янгинама жабарта

Манан соохи нарандал
Мандажа дэлхэйдээ мүндэлөөб.
Гүрбэлзэмэ бээтэйлби,
Гунсэма гэжэ нэрэтэйлби.
Багашуулай багшаар хүдэлнэб,
Нургуулидаа

урматай гэшхэлнэб.
Орохо наранда хүсэгдэнгүй,
Гараха наранда гартангүй,
Ажалаа шанартай бүтээжэ,
Арадай түлөө оролдожо,
Хэтэ сагта дурдуулма
Хэрэгүүдые бүтээжэ ябагты!

Раджана Гомбоева,

*Аймагай Сагаан Һарын дангина-94, 1-дэхи Һуури
Арадуудай хоорондоху «Гэсэрэй ехэ нааданай
дангина-95», 2-доху Һуури*

Бархан уула дэнзэтэй
Байгал далай хүлдэтэй,
Булган халюун малгайтан
Буряад-монгол угсаатан!
Ерэн юһэн гулбайтай,
Ерэнхэд ехэ уһатай,
Баян үргэн дайдатай,
Байдал һайхан арадтай
Хатан Ярууна эжһһээ

Халуун мэндые хүргэнэб.
Амар мэндэ-э!
Түмэн агтын туруугаар
Түби дэлхэе һиилэхэн
Богдо-Чингисэй сэрэгһээл
Баян-арбан отогни,
Алтай Хангайн үбэрһөөл
Ойрад-монгол гарбални.
Эзэн хаанай харуулда
Хасаг сэрэгэй албанда
Эхирэд-Булагадай дайдаһаа
Эгсэ зорин дабхиһан,
Хамар-Дабаан уулаһаа
Хаха буужа ерэхэн
Барда, Масай, Бадма,
Банюу, Гомбо,
Цэрэнжэд, Лубсан-Цырен,
Лубсан-Цыренэй

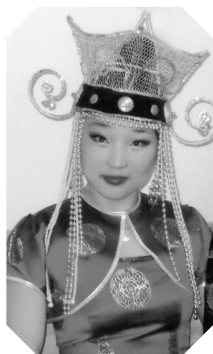
Гальбар зандан модондол
Оройгоороо халбаржа,
Ганга ехэ мүрэндэл
Оёороороо дэлбэржэ,
Хирэгүй арюухан,
Хилэнсэггүй сарюухан,
Булга, торгоор хубсалжа,
Булагай уһаар умдалжа,
Һүр хүлдэ үндэр
Хии моринтнай дээрэ
Хиисэжэ байхань болтогой!

Улаалзай хүбдүүд
гарбалай гэгшэ -
Дашанима, Цыренжаб,
Норбо-Самбу
Норбо-Самбуугай Санданай
Гурбан үрийн нэгэн болохо,
Газар доголмо луу жэлтэй
Тэнгэри тулама уулын нэрэтэй
Декабрь харын жабар соо
Дэлхэйдэ мүндэлэн ерэхэн
Сарюухан, арюухан
Саяна Сандановна урдатнай
Баясан, мийхэрэн зогсонолби.
Буряад заншалаа шадал соогоо
Үргэлсэнэлби.
Улаахан, ягаахан хасарнуудни
Улаазайн дэльбые хануулмаар
Урихан, харахан нюдэдни
Угаахан мойһонтой сасуулмаар.
Ухан морин жэлнай олзотой
байг лэ,

Улад зомнай урматай ябаг лэ.
Адууһа, малнай
Атар тарган ондо орог лэ.
Үхибүүднай улаахан хасартай,
Эжынэрнай тоһон

торгон гартай,
Абанар, ахайнар
байдалаа уранаар байгуулжа,
Амгалан тайбан
Аза жаргахатнай болтогой!

Соёлма Юмжитова,
Аймагай Эдир дангина-2003, Гран-при

О, народ мой -
Синего неба и солнца друзья!
Все мы с вами большая семья,
Мы – сибиряки,
Духом и телом всегда крепки.
Вспомним нынче

обичай бурят -
 Пусть благородством,
 счастьем сердца горят.
 С Белым месяцем!
 Сагаан хараар!
 Аялга дуунай оршондо
 Аяглан наадан ябаналби.
 Буряад зонойнгоо заншалые
 Бадараалсажа ерэбэлби.
 Элдин дэлгэр Эгэтын-Адагай

Эдир дангина Соёлма гээшэб.
Эсэгэмни – Сэдэб,
Элинсэгни – Эрдэни,
Хулинсагни – Жанчиб,
Саашань хэлэбэл –
Мэдээшэ, Тарба,
Шонхо, Гэдэгшэ.
Хун шубуун гарбалтан
Хуһан модон сэргэтэн
Хорёодой ехэ угтан
Хорбоо дэлхэйдэ мандатугай!
Нохой жэлдэ
Намарай сагта мүндэлөөб.
Оршолон дэлхэйдэ
Орилон, шашхан түрэхөөр
Юһэдэхи жэлдэ
Юмжитова Соёлма
гүүлэжэ ябаналби.
Хүн хадаа баһа
Үрээлээ хэлэнүү даа.
Хонин жэлнай хохиртой,
Хотон зомнай хэшэгтэй
Ан-бун ондо ороёл даа,
Амгалан мэндэ ябаял даа.
Үрээлни тогтог,
Үнжэгэ тоһондол нэбтэрэг!

Амар мэндээ,
Ажалша, малша арадни!
Угсаата зоноймнай хайндэр
Уураг, тарагаар билтарбал.
Сагаан нараар, нүхэдүүд!
Үльдэргэмни хайхан даа,
Эндэ минии тоонто.
Үлгы дайдам баян даа,
Элбэг уһа газартай.
Үбгэ, эсэгэнэрни эндэ
Үнинэй түбхинэнхэй.
Хориин 11 эсэгын
Харгана угай Морхёон,
Хүжи, Намсарай, Цэбжид,
Бадмажаб,
Индарья, Индарьяагай
Эрхэ тангилхан одхон үри,

Туяна Цыбжитова,

Хүүгэдэй сэсэрлигэй дангина – 1997

Туяа гэрэл сасаруулһан
Туяана басаган гээшэлби.
Дун сагаан хонин жэлтэйб,
Дабашагүй 9 улаан мэнгэтэйб.
Аба эжынгээ
Альган дээрэхэнэ үндынэб.
Түрэл нютагтаа
Талын сээсэгтэл халбарнаб.
Гурбан хайхан аханараа
Түшэглэхэ золтойлби.
Тойроод байһан зоноо
Баясуулха сэдхэлтэйлби.
Бууһан жэлээр
Бултыетнай амаршалнаб,
Үнэн зүрхэнһөө
Үрээл үгсээ хэлэнэб.
Сагнай хайжараг лэ,
Сагаалгамнай мандаг лэ!
Һанаһанаа абажа,
Һарбайһандаа хүрэжэ,
Арад зон булта
Амгалан тайбан
һуухатнай болтогой!

Очигма Догсонова,

Хүүгэдэй сэсэрлигэй дангина – 1997

Амар сайн!
Аба, эжы, үбгэд, хүгшэд,
Анда нүхэд, айлшаднай!
Саг, жэлнай шэнэлбэ,
Сагаалгамнай мандаба.
Сарюун хайхан манай найраар,
Сагаалганаар!
Бурхан багшын үршөөлтэй

Булган хангай дайдада
«Тоороггүйхэн хүрьхэн дор
Тоонто минии булаатай»

Хориин 11 эсэгын

Улаалзай хүбдүүд угай Буда,

Дамба, Догсон,

Дамбинима, Амгалан,

Амгалан абын

Ууган үри болохо

Хонгорхон

хонин жэлдэ мүнделхэн,

Дарагдашагүй табан

шара мэнгэтэй,

Арбан табанай нарадал

Түхэреэн дэлгэр шарайтай

Алтан наранай туяадал

Орон дэлхэйдээ

Нүнэйнгээ дээжэ үргэе,

Арад зондоо

Хадагаа дэлгээн бария.

Уна мүрэн эхитэй,

Ой модон үндэхтэй,

Хүн бүхэн угтай.

Гал улаан тугтай

Галзууд түмэршэ угай

Унгиhaа эхилээд,

Уран дархаша бэлигтэй

Цырендоржын Митыб,

Түни урихан зантай

Эрдэнийн абгай Очигма

Эгсэ урдатнай

урматай зогсоном.

Абайдан хүгшөөм анхандаа

Айраг, тарагаа билтаргаа.

Аман зохёолой абдарhaа

Абыем багадань хургаа.

Мэдэхэ болоhon үрээлээ

Мүнөө таанартаа хэлэхүү.

Зэлэ хунгама баян huугты,

Зэргэ хунгама үнэр бологты.

Үргэхэнтнай хүн боложо,

Үдхэхэнтнай мал боложо,

Ажа жаргажа

huухатнай болтогой!

Дулма Митынова,

Хүүгэдэй сэсэрлигэй дангина – 1997

Митыбэй Намсарай,

Намсарайн Жаргал

Жаргалай ханаха байха

Таба наhатайхан,

Тоб гэмэ томоотойхон

Табан шара мэнгэтэй,

хонин жэлтэй

Дуулаха, зураха дуратайхан

Дангина басаган Дулмаб даа.

Сайн байна, нютагаархин.

Сагаан нараар!

Эгсэ-эгсэ дабаае

Эмээлээ заhажа дабагты.

Энэ наhанай харгые

Эбэй хайнаар гаталагты.

Үрээлни тогтог,

Үлзы хутаг оршог.

Амар мэндээ!
Буурай холохоо,
Бүрхэй ураатай,
Хара тугтай,
Харгана угтай,
Бэлшэр хададаа мүргэлтэй,
Баруун-Ульдэргэ нютагтай
Буряад зон ажаһуугаа.
Санжай, Цырен-Доржо, Цыбиг,
Цырен-Доржо,
Цырен-Доржо абынгаа
Гурбан үхидэй дундахи
Гуа дангина Сарюунаб.
Урихан, даруу зантайб,

Амар сайн!
Буантай найхан
Буряад зоноймнай
Буурал сагһаа мандуулһан

Сарюуна Цыбикова,

Хүүгэдэй сэсэрлигэй дангина – 1997

Уранай дээжэнээ хүртэнхэйб.
Үбгэн аба Цэбэгни
Арадай дуу зохёодог нэн.
*«Бадмын жаахан Шарлуудай
Баһал һонин басаган даа.
Шархигар гуталым харабашье,
Һуугыт гэжэл урихал даа».*
Абамни гартаа дүйтэй,
Айлнуудта гэр баридаг.
Эжымни амтатайханаар
Эдээ хоол шанадаг.
Хүүгэдэйнгээ сэсэрлигтэ
Хүгжэн, наадан ябанаб.
Хүдөө найхан нютагтаа
Хүхюун, согтой урганаб.
Таанартаа би үрээлнэб
Үглөө бүри наратай,
Үдэр бүри үрээлтэй,
Талаан хубидаа золтойхон
Талмайржа ябахатнай болтогой!

Туяна Будажанаева,

Хүүгэдэй сэсэрлигэй дангина-1997

Сагаан нарын хайндэрөөр
Та бүгэдые амаршалнаб,
Сагаан хадагаа дэлгэнэб.
Мэндэ-э!
Жэлэй дүрбэн сагта
Жэгдэ найхан уларилтай,
Һара, наранай туяада
Һаргама гоё зурагтай
Үльдэргэдөө би дуратайб,
Үндын ябахадаа баяртайб.
Түмэршэ хүбдүүд угни,

Баярма Гомбоева,
Аймагай дангина-1992, 3-дахи нуури

Мүшэтэ сансарһаа морилһон
Мүнгэн сагаан шэнэ жэлээр
Монгол туургата арадаа
Мэндэшэлнэб сэнхир хадагаар.
Элинсэгэй ехэ наадаар,
Эртэ урдынгаа найраар,
Үнэн зүрхэнһөө амаршалнаб,
Үлзы хутаг үрээлнэб.
Сагаан нараар, нютагаархин!
Арбан табан жэлдэ
Алтан дэлхэйдэ ябанаб.
Хоёр найхан эгэшэтэйб,
Дүрбэн хөөрхэн дүүнэртэйб,
Хамар-Дабаанһаа гарбалтайб,

Хасаг сэрэгһээ унгитайб.
Ганжуур, Барда, Масай,
Бадма, Банюу,
Гомбо,
Гомбын Лубсанцырен абынгаа
Гурбадахи үринь болохо,
Бишэн жэлдэ нажартаа
Дайдын найханда мүндэлһэн,
Даамай, урин, зугаатай
Баярма дангина урдатнай
Баясан, мийэрэн зогсоноб.
Буряад зонойм үрээлнүүд
Булагай уһандал мэлмэрнэл,
Алтанһаа сэнтэй үгэнүүдынь
Арюухан аршаандал дэбэрнэл.
Хүрһэтэ алтан дэлхэй дээрэ
Хэтын заяа эдлэгты.
Мандаха наранай туяа доро
Мэндэ амар ябагты!

Дашима Цыренова,
Аймагай эдир дангина-1999, 1-дэхи нуури

Амар мэндэ!
Арад зон, амбан сайдууд,
Буряад оронойм
Булан бүхэнһөө бууһан айлшад,
Булган, халюун захатан -

Буряад-монгол яһатан!
Сагаан харамнай морилжо,
Сагаан сэдхэлээ, сагаан эдеэгээ
Салгидхажа байна гүт?
Шэнын нэгэнээр! Шэнэ наһаар!
Мэндэ-э!
Танай урда зогсоһон
Тангил дангина Дашима
Танилсаха дуратай байнаб.
Аба, эжидээ ямбатайб,
Алтан хоёр аханартайб,
Могой жэлдэ

Молон багшын нютагта
Мүндэлхэн түүхэтэйб.
Үргэн Яруунын
Ульдэргэ хайхан нютагта
Үндыжэ ябанхайб.
Баясан, дуулан ябахадам
Булжамуур шубуунай

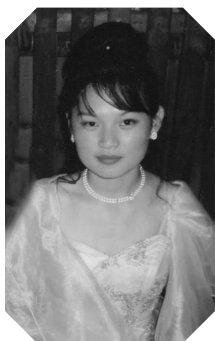
аялгашуул,

Хүхюунээр бүжэглэн байхадам,
Хөөрхэн унаганай нааданшуул.
Хүхэ тугтай
Хүбдүүд угай
Баянда, Холхосой,
Цэбэг, Сэрэн,
Ханда, Чимит-Даши,
Сан-Дэлэг.
Сан-Дэлэг – минии аба,
Эрын юэн эрдэмтэй,

Хорло – хайхан эжым
Оёдолшо уран бэлигтэй.
Эсэгынгээ хургаалтайб,
Эжынгээ заабаритайб.
Уран үгэдэ дуратайб,
Уян хатарта нэдэбтэйб.
Хада гэшхэбэб гэжэ,
Халюу гэшхэжэ ябаарайгты.
Бута гэшхэбэб гэжэ,
Булга гэшхэжэ ябаарайгты.
Түрэл хэлэнэйнгээ
Булагые шэргээнгүй,
Тоонто газарайнгаа
Шарайе бузарлангүй,
Эхэ нютагаа сахижа,
Энхэ тайбан хуухатнай
болтогой!

Оюна Галсанова,

Сагаан нарын дангина-1999, нургуулин алтан медальта

Амар сайн!
Сагата үргэн дайдаарнай
Сагаан жабар тооһорно.
Анха эртын хайндэрнай
аахрайлан, тодорно.
Мэндэ-э, манай Сагаалган!

Мэндэ-э, манай арад зон!
Хэн, алид гээшэбиб,
Харюусаха сэнэгтэйб:
Угаймни нагабша
Урда сагнаа эхитэй юм.
Хориин 11 эсэгын
Хүхэ тугтай
Хула моритой
«Бүргэд» ураатай
Хүбдүүд угай,
Улаалзай хүхүүрэй
Заглаа, Жаб, Доржо,
Галсан, Сэдэб,
Намсарай, Намсарайн
нарин харахан,
Налгай зохидхон,

Эмхи журам ехэтэй,
Эрдэм номдо бэлигтэй,
Үбгэн абын үрээлтэй,
Хүгшэн эжын үршөөлтэй,
Үндэр заяатай,
Үргэн харгытай,
Мүнхэ дэлхэйдээ
Могой жэлдэ мүнделхэн,
Аба, эжыдээ
Асари баяр асархан,
Оюун номин эрдэни -
Оюна хүүхэн гээшэб даа.

Арад зондоо
Алтан үрээлээ дуулганауу:
Үглөө бүри наранай толо
угтажа,
Үдэр бүри айлшадай үрээл
тогтоожо,
Бур-бурхан утаатай,
Бурьялма найхан байдалтай,
Тоонто дулаан нютагтаа
Толоржо, тодоржо нуухатнай
болтогой!

Бэлигма Цыденжапова,
Аймагай Сагаан нарын дангина-2004, I-дэхи нуури

Сагаан хэшэгээ дэлгээгээд,
Сагаалгамнай ерээл даа.
Баяр зугаа элбэгжээд,
Бага ехэгүй нэгшээл даа.
Сагаан нараар!
Үргэлтэйхэн Тура баабаймни
Үндэр заяа даллалал.
Бодонгууд угай шуһамни
Буурай сагнаа дамжанал.
Цэдэнжаб, Цырен-Доржо,
Эрдэни

Солбон. Солбон —
минии эсэгэм
Альган дээрээ үргэнэл,
Аша хайраяа үзүүлнэл.
Алтан Солбон абынгаа,
Арюухан Валя эжынгээ
Ууган үринь – Бэлигмааб,
Үхэр жэлтэйб, 3 хүхэ мэнгэтэйб.
Янгинама жабар соо түрээбэшье
Яһалахан дулаан сэдхэлтэйб.
Дүрбэтэйхэн дүүдэй
Мэргэнээшье
Дүмэжэ зохидоор хүтэлэгшэб.
Абамни – адуушан,
Абгамни – адуушан.
Адуушад соо өөдөө боложо
ябанаб,
Зээрэг үрээгэй дэлһые
Зүрхэтэйгөөр адханаб.
Бишэн жэлдэ
Бүгэдэ арадаа үрээлнэб:
Унаһан мориднай хурдан,

Наахан үнээднай хүтэй,
Хүүгэднай хүхюутэй,
Хүгшэднай буянтай,

Аба эжынэрнай
Амгалан мэндэ
Ажаһуухамнай болтогой!

Гэрэлма Гомбоева,

*Аймагай дангина- 2001, Гран-при, республикын 3-дахи
һуури, Мисс Азия- 2002, Новосибирск, «Мүнгэн хун
шубуун-2007» мүрысөөнэй 2-дохи һуури*

Галабуудай гарьха эрьелдэнэ,
Зуун жэлнүүд хэлгэлдэнэ.
Харин Байгал далаймнай
Аажмаар амилһаар,
Саяан ууламнай дуулгаараа
яларһаар,
Сагаалгамнай салгидаһаар,
Саһата үргэн
Буриаднай мандаһаар.
Сагаан һараар!
Номин сэнхир Яруунам
Найман тахилаа табинхай.
Мүнгэн сүгсэ – нуурнуудын
Мэлмэн уһаар дүүрэнхэй.
Алтай, Хангайһаа буужа ерээл
элинсэгүүдни,
Агуу сагаан хаанай хилыень
сахяал үбгэ эсэгэнэрни.
Баян-арбан омогтой
Бардын 7 хүбүүдһээ гарбалтай

Банюу
Гомбын Лубсан-Цыренэй
Найман һайхан үринэрэй нэгэн
Гарагай һайнда
Газар дэлхэйдэ мүнделөөб.
Хулгана жэлтэйб,
Долоон улаан мэнгэтэйб.
Абынгаа аһан дуратай
Алтанһаа үлүү
Гэрэлтэмэ элшэ туяатай
Гэрэлмаахан гээшэлби.
Ажабайдалда, аялга дуунда
Анханһаа дуратайб,
Түрэл хэлээ, түүхэ домогоо
Тон ехээр сэгнэнхэйб.
Энэ һайхан ордон соо
Эбтэй зохидоор Сагаан һарая
Угтажа байһан
Угсаата арадтаа үрээжэ байнаб.
Дээрэһээ олон бурхадтаа
татуулжа,
Доороһоо зон нүхэдтөө
үргүүлжэ,
Зол хэрэгтнай бүтэсэтэй,
Зорихон харгытнай дэлисэтэй,
Һарбайһандаа хүрээжэ,
Һанаһанаа абажа ябахатнай
болтогой!

Дарима Будажанаева,

Аймагай дангина-2002, 3-дахи нуури, нургуулийн алтан медальта

Амар сайн!

Наншаг сагаан үбгэд хүгшэд,
Найхан дорюун залуу нүхэд,
Аба эжы, арад булта

Та бүгэдые

Шэнын нэгэнээр,

Шэдитэ найраар

Амаршалнаб. Мэндэ-э!

Дархита үндэр дабаатай,

Далай Ехэ нуурнуудтай

Яруунынгаа түб – Нархатын

Соёлой ордоной ендэр дээрэ

Амаршалан, зогсон байхадаа,

Ахан ехэ баяртайб.

Хориин 11 эсэгын

Хуа тугтай

Хандагай ураатай

Хүбдүүд угай улаалзай

хүхүүрэй

Базар, Заан, Замбала, Эрдэни,
Санжаа, Будажана,
Цырен-Доржо,
Цырен-Доржотоной
Ехэ үринь боложо,
Хара ухан морин жэлэй
Нэгэн шэнэдэ түрэн,
Ород литээр феввалиин 13-да
Дүүрэн 16-гаа гүйсэһэн
Өөрэхэн зантай,

хөөрхэн шарайтай,

Ном нуралсалдаа хурсахан,
Шатар нааданда хүбэлгэн,
Нахис хотос гэшхэлхэн,
Нара, ногоо татуулхан
Сагаан Дара бурханда
Сагаахан сэдхэлтэй
Сагаан харын дангина
Дарима Будажанаева гээшэлби.
Үндэхэтэнэймнай найр наадан
Үрээлгүй яажа үнгэрхэб.

Үүрээр бодожо,

Үүрэй Солбонтой золгожо

байгаарайт.

Нахантнай утахан бүхэдэл

утаар нунажа,

Золтнай Зүлхэ мүрэндэл

элбэгээр дэлбэрхэнь

Болтогой!

Эржена Доржиева,
Аймагай Эдир дангина-2005, 1-дэхи нуури
Республикын финалист, 2005

Амар мэндэ-э!
Бишэн жэлдэ
бүгэдыетнай амаршалнаб,
Буряад зоной
заншалаар золгоноб.
Сагаан нараар!
Даагантнай далантай,
Буруутнай булшантай
Сагаалжа, ногоолжо байна гүт?
Жэл дээрэ жэл нэмэжэ,
Наһан дээрэ наһа нэмэжэ,
Нютагаархимни,
баяртай байна гүт?
Зүг бүридөө субаргануудтай,
Зубхис бүридөө шодонуудтай,
Үндэр хадануудтаа
Хии моридоо хийдхүүлһэн,
Үргэн таладаа
Арад зоноо түбхинүүлһэн,
Газар уһан дээрэ
Гансахан тоонто—Үльдэргэмни!
Үльдэргынгөө дайдаар

Үбэлжөөн, зуһалан һэлгэһээр,
Үхэр, малаа адуулһаар,
Уг унгияа
залган ябаал Харансай.
Тэрэнэй хүбүүн
Үлүүдэй, Цэбэг, Доржо,
Цырен-Ханда, Даша –
мини аба

Угайнгаа харбаалжан
Улам саашань һалбаруулаа.
Абын 5 үринэрэй аһан одхонсог
Үбэр-үбэр хусадаг нохой жэлдэ
Үзэлэй хүйтэн декабрь һарада
Оромгүй шангаар шашхажа,
Орон дэлхэйдээ
мүндэлөө бэлэйб.

Эжы, абам баясан,
Эржэн гэжэ нэрлээ һэмнай.
Зай, нүхэд, таанартаа үрээлһүү:
Залхуурангүй номоо
үзэжэ ябая,

Эрдэмтэй зон болоё,
Эхэ нютагаа суурхуулая.
Ашата багшанарнай,
Аба, эжынэрнай
Амгалан тайбан ажаһуугты,
Аюул тодхор бү үзэгты.
Энэ дэлхэйдэмнай
Эб найрамдал
мандаха болтогой!

Сагай гүйсэ түргэн даа,
Сагаан хун шубуундал
                    һэбин үнгэрнэ.

Эрьеэд ерэбэл даа,
Ээлжээтэ манай Сагаалган.
Амар мэндэ-э!
Нама сахюусанаа
Нэрюун байжа угтаба гүт?
Асарагдахан хэшээгээ
Алдангүй золгобо гүт?
Ороһон жэлнай олзотой,
Гарахан жэлнай гарзагүй
Байхань болтогой!
Айраг, тарагнай дэлбэржэ,
Аза талаамнай дэлгэржэ
Байхань болтогой!
Би болбол

Аглаг номин Яруунын
Албата, харьяата арад!
Жэлэй хүрдэ гороолон ерэхэн

Индира Гомбоева,

Эдир дангина-1998, эхин нургуули

Эрхим багша
Цогто Номтоевой нэрэмжэтэ
Эхин шатын нургуулийн
4-дэхи ангиин шаби,
Дүрбэн тэгшэ бэлигтэй,
Даруу түбшэн абаритай,
Туулай жэлдэ дэлхэйдэ
мүндэлхэн,

Табан эгэшээ дахажа үндыхэн,
Хоёр дүү хүбүүдээ
Хүтэлхэ золдо хүртэхэн,
Ойрод-монгол гарбалтай
Баян-арбан отогтой
Гомбоева Индира
Гарахан жэлээр та бүгэдые
Амаршалан,
Үрээлэн зогсонолби.
Ахан шадалаараа
Арадайнгаа ёһо заншал
Үргэлсэжэ байналби.
Сагаан нараар!
Сагаалганаар!

Баярма Хаптанова,

Аймагай дангина-2009, 3-дахи нуури

Жэнхэни буряад найраар!
Алда хадагаа дэлгээжэ,
Амаршалан байнаб: Мэндээ!
Хадата Түнхэнһөө гарбалтай
Халтанова Баярма

Владимировна

Хатан Яруунадаа сагаан хараар
Үльдэргын дангина гэгдэн,
Нюдэнэй шэмэг болон урдатнай

Табан аха, эгэшэнэрни.
Сарюун үргэн дайдадаа
Саһанай хайлан байхада
Молон-багшын нютагта
Морин жэлдэ мүнделөөб.
Зургаадахи үридөө
Зүгөөргүй гэртэхимни
баясаа юм.
Татьяна Ларинадал болог гээд,
Таня нэрэ үгөө юм.

Эрдэм номдо һэдэбтэйб,
Эрмэлзэл зориг ехэтэйб.
Найхан Ерээдүйдөө этигэнэб,
Наһанан хүсэлөө заагүй
бээлүүлхэб.
Арбан табанай нарадал
Талмайран жаргажа,
Атар газарай ногоондол
Халюуран һалбаржа ябахатнай
болтогой!

Анджела Гомбоева,

Дангина-2012, ВСГУТУ, 2-дохи нуури, Улаан-Үдэ

Амар сайн!
Үдэ Сэлэнгын уулзуурта
Үргэн гоёор һалбарһан,
Угсаатанайм түб хото -
Улаан-Үдэмни, мэндэ-э!
ВСГУТУ-гай Соёлой ордондо
Буряад зоной найрые
Угтажа, хүндэлжэ сугларһан
Оюутад, багшанар, мэндэ-э!
Сагаан нараар,
С Белым месяцем!
Нарата ногоон дэлхэйдэ
Нажарай сагта мүнделөөб,
Үхэр жэлтэйб,

хабшаахай одотойб.
Үльдэргэ нютагта тоонтотойб,
Үргэн Сэлэнгэһээ гарбалтайб.
Дальтиршагүй зоригтойб,
сэбэр сэхэ зантайб,
Дотоодын хэрэгэй албанда
Багаһаа хүдэлхэ дуратайлби.
Шэлэһэн замайнгаа эхиндэ
Гэшхэлэн ябаһандаа
баяртайлби.
Ерээдүйнгээ мэргэжэлдэ
бэлдэнэб,
Шадал соогоо зэбсэгжэнэб.
Элинсэгүүдэй ёһо заншалаар
Эльгэлэн, таанартаа үрээлһүү.
Бархан,
Саяандаал үндэр байгты,
Байгал далайдаал
гүнзэгы байгты.
Луу жэлдэ дэлгэр тайбанаар,
Ондо орожо
ябахамнай болтогой!

Уужам тэнюун бодолтой,
Урин налгай сэдхэлтэй
Ууган Буряадайм арад түмэн
Угсаата найраар, мэндэ-э!
Шэнын нэгэнээр, шэнэ жэлээр!
Уһа мүрэн эрьеэ мүшхэдэг,
Хүн бүхэн угаа дагадаг.
Угайнгаа 11 үеые
Ухаандаа хадагалан ябагшаб.
Эхирэд Булагадһаа эхитэй

Хони, хурьгад мааража,
Хэшэгнай арьбажаба.
Сагаалгамнай мандажа,

Арюна Баниева,

*Дангина-2009, 29-дэхи гимнази, Улаан-Үдэ,
ьргуулийн мүнгэн медальта*

Элинсэг холын Шаты,
Табадахи үень – Барда,
Үшөө таба – Анатоли,
Анатолийн хүбүүн Владимир,
Ашата минии эсэгэ.
Хулгана жэлдэ түрэхэмби,
Хурса хурдан бодолтойб.
Угайнгаа бэлиг абаһамби,
Урин дулаан абаритайб.
29-дэхи гимназийн
Ханалгатай эрхим хурагша.
6-дахи «б» ангидаа
Зүдхэмжэтэй ябагша
Баниева Арюна
Бултыетнай амаршалан байнаб.
Эрдэм бэлиг – хүнэй шэмэг,
Эртын заншал – арадай баялиг.
Үндэһэн найраа хүгжөөел,
Үргэжэ дээшэнь мандуулаал!

Арюна Дашиева,

Сагаан һарын дангина-2000, Ульдэргэ

Сэдхэлнай баясаба.
Сагаан һараар!
Урдын урда сагта
Урин дулаан байхада
Улаалзай хүбдүүд гарбалтан -
Угһаа нэгэ омогтон
Обоото-баабайн үбэртэ
Отогложо хууһан юм.
Тэдэнэй нэгэн Шүлтэ,
Тиигээд саашаа Цэрэмпэл,
Дагба,
Дамба, Шойдон, Намсарай.

Намсарайн одхон үри
Найман сагаан мэнгэтэй
Бишэн жэлдэ
«Биб», — гэжэ дэлхэйдэ
мүндэлхэн,
Нюдөөрөө энеэһэн,
Нарандал мэшээһэн,
Аглаг талын сэсэгтэл
Арюна дүүхэй гээшэб даа.
Тоонто нютагайнгаа
Торгон хүрьһэ гэшхэнэб.

Аба эжынгээ
Алтан хургаалда хүртэнэб.
Үглөө бүри
Наранай туяа угтажа,
Үдэр бүри
Үрээлэй найханда хүртэжэ,
Жэргэмэлэй дуута
Жэнхэни Буряад нютагтаа
Арад булта
Амгалан тайбан нуухамнай
болтогой!

Чимита Дарибазарова,

Эдир дангина-2007, 1-дэхи нуури, 29-дэхи гимнази

Солнечной Бурятии
Сыновей и дочерей
С Белым месяцем поздравляю,
Счастья, радости желаю.
Зунай сагай эхиндэ,
Үдэр гарагай эрхимдэ
Нюуртаа гэрэлтэй,
Нюдэндөө галтай,
Эрхим хүүхэн мүндэлжэ,
Эжы, абаяа баясуулааб.
Могой жэлтэйб,
Найман сагаан мэнгэтэйб.
Дорюун, хүхюун абаритайб,
Дуулахашье, хатархашье
дуратайб.
Хори-буряад гарбалтай

Хуасай ехэ угтай
Дарибазарова Чимита Баировна,
Сагаан нарын эдир дангина,
Танай урда зогсоноб,
Найхан сэдхэлхээ үрээлнэб.
Хурдан хүлтэй
Хулгана жэлдэ
Хэрэгтнай бүтэжэ,
Хэшэгтнай дэлбэржэ
Байхань болтогой!
Абам, эжымни –
Алтан нарамни.
Түрэл гарални –
Түшэг тулгамни.
Улаан-Үдэдөө
Улаан бургандал урганаб,
29-дэхи гимназидаа
Эрдэм, бэлиг шудалнаб.
Эсэгынгээ нэрэ хухалхагүйб,
Эжынгээ хургаал мартахагүйб.
Сагаан нарамнай мандажа
байг лэ,
Арад зомнай жаргажа нууг лэ!

Үргэн ехэ дайдаараа
Үнэржэжэ түбхинэһэн,
Бардам тэгшэ байдалаа
Бата найхан найруулһан,
Хатан Яруунын албатад,
Хамаг олон айлшад,
Эбэй найхан оршон соо
Эльгэлэн, хүхин зугаалаял!
Амар мэндэ-э!
Баян хангай Яруунын
Баруун энгэр тала
Энэ бэеым тэнжээһэн
Эхэ тоонто Үльдэргэм.
«Хүбдүүд хүн хүхюутэй
Хүнды модон абяатай».
Урдын сагай Барханаг
Улаан шарахан Мүнхэ
Буантайхан Буудхан
Халбагар Халзан,
Баяртай Басаган,

Зинаида Цыдыпова,
Аймагай дангина-2004, 2-дохи нуури

Элинсэг аба Дамшаа,
Хулинсаг гэхэ Сэдэб,
Залан сэхэ Залхай,
Залхайн хүбүүн Дамби,
Дамби абынгаа
Табан хүүгэдэй одхон
Тахяа жэлтэй,
Нэгэ сагаан мэнгэтэй,
Зохидхон, золтойхон
Зина басаган гээшэлби.
Хабарай охито хаһада
Хүн боложо түрэхэдэм,
Аянай шубууд ганганажа,
Шэлбүүһэн гоёор анхилжа,
Шэдитэ юртэмсэ угтаа хэн.
Арад зондоо хэлэхүүлби:
Арюухан байгаалияа гамнаял!
Нариихан, сэбэр горходнай
Далайда хүрэжэл урдаг лэ,
Хада, хүбшэ, таламнай
Хододоо ногоорон һалбараг лэ!
Һара, нараяа толоруулжа,
Найхан сэдхэлтэй ябаял.
Ехэ сэбэрээр арюулжа,
Ерээдүй тээшээ дабшаял!

Амар мэндэ, нютагаархин!
Шарагшан үхэр жэлнай
Шангаар мөөрэн ерээл даа.
Эрээн-Буурал, Хүлэрэгтэдөө
Эртэ холоһоо мүргэлтэй
Бадаритан хотон
Баруун-Ульдэргэдөө нуугаа юм.
«Ганса модон эзэтэй
Галзууд хүн сухалтай».
Дондог, Цырен-Доржо,
Базар-Дара
Гомбо-Доржо,
Гомбо-Доржын Ирина.

Сагай Рабжуун гороолхоор
Бишэн жэлнай гарабал.
Зүүнэй литын тоололгоор

Эржэна Цырендоржиева,
Эдир дангина-2009, Ульдэргэ

Ирина алтан эжынгээ
Элшэ туяа гэрэлхэн,
Намарай сагта
Хонин жэлдэ мүндэлһэн
Хэшэгтэй, бэлигтэй,
Хатарха, дуулаха,
Хэлэхэдээшье бэрхэ
Цырендоржиева Эржэна,
Ерээдүй сагай телеведущи,
Ехэ хайханаар
таанараа үрээлнэб.
Набша мэтэ халбаржа,
Наран шэнги
мандажа байхатнай болтогой!
Дахуулаад хүтэлдэг
Должин нагаса
эжыдээ баяртайб.
Анхаран энхэрдэг
Аюур нагасадаа дуратайб.
Һайн үдэрөөр таанадтаа
Һайхан дуугаа зорюулнаб.

Туяна Жамбалдагбаева,
Аймагай дангина, 1-дэхи нуури

Замби түбидэ морилбол.
Амар мэндэ-э!
Гал улаан тугтай
Галзууд угай
Жамбалдагбын
Цырен-Базарай Буладайда
Бар жэлдэ
Булайхан хүйтэндэ
Булхагар улаахан
бүүбэй түрэжэ,

Аба, эжыгээ,
Абганар, нагасанараа
Аргагүйл баясуулаа бэлэйб.
Нарайхан амитанаа
Нарантай жэшэжэ.
Туяана гэжэ нэрлэхээрнь
Тэбхэр 16 жэл үнгэршэбэ.
Агта моридышые унадагби
Аялга дуугаашье татадагби.
Чимит дүүтэйгээ эбтэйхэн

Шубуунай хоёр далибди,
Һургуулияа
мүнөө жэл дүүргэхэб,
Өөрынгөө зүргэ олохоб.
Буряад зомнай үрээлтэй,
Бурхан шажанда мүргэлтэй.
Нангин олон шүтээндээ
Наманшалжа ябаял,
Түрэл найхан дайдадаа
Түшэглэжэ жаргаял!

Виктория Шарапова,

Сагаан нарын дангина-1997, Сэлэнгын аймаг

Амар сайн,
эрхим хүндэтэ нютагаархид,
Сагаалганай халуун мэндэ
та бүгэдэндэ хүргэнэб.
Найхан даа,
найхан түрэл тоонтом,
Һанаха байха Жаргалантам.
Уужам үргэн талануудтай,
Сагаан хадын аршаантай,
Тахижа мүргэхэ
субаргануудтай,
Бүхэн голой эрьээр байрлаһан,
Баяр жаргалаа эдлэжэ һууһан

Жаргаланта минии нютаг лэ.
Табан шара мэнгэтэй
Бишэн жэлдэ түрэхэн
Номдоо бэрхэ, абадаа эрхэ,
Баярай басаган Вика гээшэб.
Минии нагаса аба
Гүр-Доржо Султумович
Шарапов -
Алдар солын 3 ордентой.
Эсэгийн дайнай сэрэгшэ.
Эрэлхэг дайнай баатарта
Нютагтань хүшөө табяатай,
Нэрээрнь үйлсэ нэрлээтэй.
Нагаса абым эсэгэ Сулдум,
Султумай аба Шараб,
Шарабай аба Цыренжаб,
Цыренжабай аба Улзой,
Улзойн аба Лузан,
Лузанай аба Ворчутка,
Ворчуткын аба Абида,
Абидын аба Сусагай.
Сагаалая, ногоолое,
нютагаархид,
Сагай хүндые дабая,

Заяанай найханиие шэлэжэ,
Замуудай дардамаар дабхия.
Барас Халзановайнгаа хэлэһээр
«Тоёон үндэр хадынгаа
Толи мүнгэн хойморто

Хорин нэгэдэхи зуун жэлдэ
Хаба ехэтэй дабхижа,
Олон яһатанай жагсаалда
Омог солоёо үргэжэ,
Түүхэ дамжан ерэһэн
Түрэл буряад арадаа
Хуушанай ёһоор мэндэшэлнэб,
Хүхэ сэнхир хадагаа дэлгэнэб.
Мэндэ-э!
Хүхэ мүнхэ тэнгэри доро
Хүрьһэтэ алтан дэлхэй дээрэ
Ялабхинаһан нуурнуудтай
Ярууна гэжэ аймагта
Үзсэхэлэн найхан дайдатай
Үлзы нюотаг – Үльдэргэдэ
Дун сагаан хонин жэлдэ
мүндэлөөб.
Дарагдашагүй 9 улаан
мэнгэтэйб
Бузаргүй нараншуу,
Булангиргүй уһаншуу,

Сэдьхэн хүрэжэ ерээд лэ,
Сагаан сэржэмээ үргэжэл»
Угсаата арадайнгаа найрые
Уулын оройгоор мандуулаял!

Арюна Доржиева,
Аймагай дангина- 2008, 1-дэхи нуури

Адис, санзайн хангалтай
Арюна – арюудхаһан
нэрэтэйб.
Жаргал – ажалша абатайб
Баярма – дууша эжытэйб.
Баатар, Зоригто, Бата –
Бата хэрэм аханартайб
Хөөрхэн жаахан һамажаб
Хүтэлхэ найхан дүүтэйб.
Улаан зүрхөөр уянби,
Ургы сэсэгээр задардаг юм.
Аляа сэдьхэлээр баянби,
Аялга хүгжэмөөр зэдэлдэг юм.
Энэ найхан ордон соо
Эбтэй һууһан таанараа
Үшөө дахин амаршалнаб,
Сагаан һараар үрөөнэб.
Сэбэр газарта
Хии моридоо хиидхүүлжэ,
Шэнэ сагта
Долги үгсэн һамаруулжа,
Согтой, солгёотой
Чингис-Богдын сэрэгтэл
дабхижа,
Хамаг мууе тоохон тоборог
болгожо,
Аза жаргалаа, һүр һүлдээ
мандуулжа
Ябахатнай болтогой!

Амар мэндэ, анда нүхэд
Ашата багшанар!
Нарата Буряад орондо
Найраар бууһан Сагаалганда
Эдир дангина Аюржана
Эльгэ зүрхэнэй оёорһоо
Та бүгэдые амаршалан,
Тайзан дээрэ зогсоном.
Сагаан хараар!
Хотошо нохой жэлдэ
Халуун ажалай түлэг дунда
Булад хажуурнуудай

ханхинажа,
Бухалнуудай бодожо байхада,
«Мэндэ-э!» шангаар
мэдүүлһээр,

Аюржана Цыриторова,

Эдир дангина-2012, Улаан-Үдын 6-дахи нургуули

Мүнхэ дэлхэйдэ мүндэлөөб.
Агын талада тоонтотой
Абамни – Цырен юм,
Угаа саашань тоолобол:
Аюр, Цыритор, Сандан,
Митыб, Дэлгэр,
Моотхон харгана омогтойб,
Хори буряад угтайб.
Бурханһаа үгтэһэн бэлигтэйб,
Дуулаха, хатарха нэдэбтэйб.
Ураар шүлэг хэлэдэгби,
Гоёор зураг зурадагби.
6-дахи нургуулиин үмэнэһөө
Зондоо үрэлээ дамжуулһууб.
Могой жэлдээл нугархай,
Мэргэн, сэсэн болтогой!
Элбэг дэлбэг хэшэгтэй
Энхэ тайбан болтогой!
Малаа хаража, амаа

тоһодооройт,
Малгайгаа абажа,
бурхандаа мүргөөрэйт
Сагаан хараар, Сагаалганаар!

Мэдэгма Батуева,

Эдир дангина-2003, Улаан-Үдын 8-дахи нургуули

Бүмбэрсэг дэлхэйдэ
Байгал далайгаараа суурхаһан,
Буурал түүхэдэ
Буряад нэрэе мандуулһан
Монгол морин унаатай
Мүнгэн зүүдхэл шэмэгтэй
Минии арад, мэндэ-э!
Гал улаан тугтай
Галзууд түмэршэ угтай

Солон, Хатуу, Номогон,
Дугар, Митэб, Сэдэб,
Хамаг зонойнгоо
Халуун гуламта зохёон ябаһан,
Ажалша бэрхээрээ
Холо, ойгуур суурхahan
Үбгэн аба Сэдэбэй
Арбан нэгэн хүүгэдэй нэгэн
Алтанһаа үнэтэй
Аюуша абынгаа

ууган үри Мэдэгмаб.

Нохой жэлтэйб,
6 сагаан мэнгэтэйб.
Һамартай, һархагтай
Һайхан намарай сагта

Мүнгэн, мүнгэн тахаараа
Мүнхэ замбяар түбэрбэл.
Монгол, буряад арадтаа
Морин-эрдэни заларбал.
Мэндэ амар, Сагаалган!
Мэндэ амар, угсаатан!
Уран Дүшын сууряатай

Үлгэн дэлхэйдэ
Үхин үри мүндэлөөб.
Аба эжын альган дээрэ
Ая соохоноо үндыгөөб.
Хотынгоо 8-дахи нургуулида
Оролдожо һуранаб мүнөө.
Дурланаб уран зурагта,
Нугарнаб уян хатарта.
Судар номдоо тэгүүлнэб,
Содном дүүгээ хүтэлнэб.
Арюун булагтал сэдхэлһээ
Арад зоноо үрээлнэб.
Очирваниин үршөөлтэй,
Оюун бэлиг түгэлдэр,
Мүшэн сэнхир замби дээр
Мүнхэ һайхан һуугыт даа!

Уянга Цыденова,

Аймагай эдир дангина-2014, 3-дахи һуури

Уулата Захаамин нютагтай
Буурай холын сагуудһаа
Бурзайтан хотон һуугаа юм.
Цэдэн, Дэжэд, Николай,
Зоригто, Зоригтын

одхон хүүхэн

Би – Уянга
Үлгы тоонто Үльдэргын
Үбэр дээрэнь үндынэб.
Наранай туяа соо наадан,
Найман наһаяа гүйсэбэб.
Гурбан мэргэн аха, дүүтэйб,
Гуа дангина эгэшэтэйб.
Бэлигээр бээм һалбарнал,
Буряадай заншал үргэхэб.
Жэргэмэл досоом жэргэнэл,
Жаргалай одо мандуулхаб.
Эндэ һууһан таанартаа

Эльгэ дулаан үрээлнүү.
Эмниг хүлэгэй булгяанда
Эмээлдээ бүхөөр хуугаарайт.

Зоной дардам харгыда
Зоригоор түгэлдэр ябаарайт!

Бэлигма Митыпова,
Аймагай Сагаан нарын дангина, 1-дэхи нуури

Алтан наранай элшээр дамжан,
Аглаг дэлхэйдэ буужа ерэнэн
Сахилгаалма Сагаалганаар
Сагаан сэдхэлтэй
Буряад арадтаа
Басаган минии амар мэндэ!
Арюун үлгы тоонтом -
Аглаг номин Үльдэргэм
Аршаар булагаар дэбэрнэл,
Алтан таряагаар эбхэрнэл.
Хурдан хүлэгүүдээр суурханал.
Эрөөн Бууралда мүргэлтэй

Гал улаан тугтай,
Галзууд түмэршэ угтай:
Занданай Дондог,
Дондогой Митыб,
Дархан Митыбай
Намсарайн Жаргалай,
Могой жэлтэй,
дүрбэн үриинь дундахи,
Улаахан хасартай
Бэлигма Митыпова
Урдатнай зогсоноб.
Бэрхээр номдоо хуранаб
Бэеын тамир хүгжөөнэб,
Элинсэгэйнгээ ёһо заншал
Эртэ баганаа сахинаб.
«Хадаараа,
хүбшөөрөө харгытай
Халюунхан Ярууна нютаг!»
Хамаг буланһаань бууһан
Харьяата албата арад!
Монгол туургатан хадаа
Моринойнгоо
хурдаар хатаратгы.
Ондо найханаар орожо,
Олзотой, хэшэгтэй ябагты!

Сэсэгма Митыпова,
Аймагай эдир дангина-2014, 2-дохи нуури

Амар сайн!
Эмгэн буурал үбгэд, хүгшэд,
Эдир баахан үхи хүүгэд.
Ашата манай багшанар,
Ажалша, малша аба, эжынэр!
Сагай найнда та бүгэдэндэ
Сагаалганай амар мэндэ!
Эртын эхин сагуудһаа
Эрээн-Бууралдаа мүргэлтэй,
Гал улаан тугтай,
даахай ураатай,
Галзууд түмэршэ угтай
Түшын Түгэдхүүн нуугаа юм.
Занданай Дондог - хулинсаг,
Митыб дархан - элинсэг,
Найдаха түшэг, тулгамни
Намсарайн Доржо абамни.
Морин жэлэй дангина
Митыпова Сэсэгма
Бүгэдэ буряадай нааданда
Бээ эһээд, урдатнайб.

Бишэн жэлэй хабарай үдэшэ
Бүмбэрсэг дэлхэйдэ
мүндэлһэмби.
Төө багахан намтар соом
«Таба» тоонууд олон юм.
Табан эрдэмэй бэлгэтэй
Табан шара мэнгэтэйб.
Табан хүүгэдэй дундахиб,
Табан дээрэл нурагшаб.
Алиш тээһээм уран
дүршэл үгтэнхэй,
Хүүхэлдэймни миниил
оёһон заһалтай.
Ерээдүйдэ мэдээжэ
модельер болохоб,
Ерээрэйт намдаа – гоёхоноор
таанараа хубсалуулхаб.
«Найхан басаган – гэрэй шэмэг,
Найн ханаан –
сэдьхэлэй шэмэг».
«Эрэ найтай – эхэнэр номгон,
Эзэн найтай морин номгон».
«Хүлэгэй найниие
холын харгыда туршадаг,
Хүнэй найниие зобохо,
ядахадаа ойлгодог».
Хабарай зүлгэ ногоондо
Хушуута малнай атарлан,
Хоёр дахин олошорог!
Хүхэ модон морин жэлдэ
Хүн зоноймной байдал
Хүгжэжэ гоёор халбараг!

Улаан нарандал залаатай
Угсаата шобогор малгаймнай,
Мүнгэшэ дарханай хиилүүртэй
Нанжуурга мүнгэн зүүдхэлнай
Абдарһаа мүнөө гаргагдаа,
Аляахан хүүхэд нахилзаа.
Энэ – манай Сагаалган,
Элинсэгүүдэймнай наадан.
Амар мэндэ, үльдэргөөрхимни,
Алишье сагта нютагаархимни!
Үндэр Тура баабайдаа
Үни холоһоо мүргэһөөр,
Бурюуха хотон үнэржэн,
Буусадаа батаар түбхинөө.
Үрээлтэ, Санжаа,
Цыбигжаб, Цырен,

Александра Цыренова,
Үльдэргын эдир дангина-2014

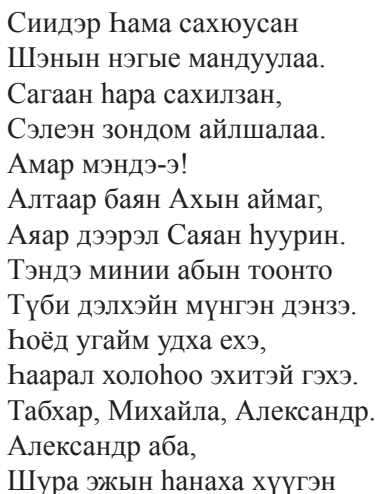
Дууша, ажалша
Дашажамса үбгэн абам
Дайнай, ажалай ветеран бэлэй.
Депутат Дулма – хүгшэн эжым
Ленинэй орденго

хонишон хэмнай.

Тэдэнэй хүбүүн Баяр
Түрэхэн минии эсэгэ юм.
Табан хүүгэдэйн одхон
Талаан, хэшэгэй энжэтэйб.
Хабарай уяар, бишэн жэлдэ
Хүн боложо, дэлхэйдэ буугааб.
Нагасам ехэ эрдэмтэн,
Намдашье бэлигһээн

хүртөө гү?

Һудар ном уншанаб,
Һургуулидаа хайнаар һуранаб.
Александра-Сэсэгма Цыренова
Амаршалжа байнаб таанараа
Сагаан хараар, Сагаалганаар!
Хүл хүнгэн морин жэлдэ
Хүдөө нютагнай халбараг.
Ажал хэрэгнай урагшатай,
Амитан зомнай жаргалтай,
Омог дорюун ондо орохоннай
болтогой!

Эдир дангина, аймагай 3-даху нуури

Зуу хүрэжэ,
Зурыжа ябагты.
Зугаатай, наадатай
Жаргажа һуугты!

Алтана Цыренова,
«Уг гарбал» нааданай дангина, I-дэхи нуури,
Үндэһэтэнэй I-дэхи лицей-интернат

Зониие баршаднаа абарагша
Зандан-Жуу шүтөөнтэй
Гушан гурбан гулбай,
Гурбан ехэ Яруунын
Үлзы һайхан
Үльдэргэ нютагай,
Хүхюун дорюун абаритай,
Хүнгэн шэнгэн ябадалтай,
Хүхын үндэгэ эдihэн
Хара бүргэд ураатай
Хүхэ тугтай хүбдүүд угтай
Түргэн, мэргэн ухаатай,
Түгэс дүүрэн бэлигтэй
Нохой жэлтэй,
юһэн улаан мэнгэтэй

Нэгэдэхи «б» ангиин хурагша,
Долоо наһанай, буряад яһанай
Дангина басаган

Алтана гээшэб.

Бултанда амар мэндэ-э!
Би – Баярайб, Баяр Даша-
Дэлэгэй, Даша-Дэлэг
Чимит-Дашын, Чимит-Даша
- Хандын, Ханда - Сыренэй,
Сырен - Цыбигэй, Цыбиг-
Холхосойн, Холхосой-
Баяндайн, Баяндай-Бааядайн.
Аргашан мэргэжэлтэй
Аба эжы хоёртойб.
Даруу сэсэн, сэнтэйхэн,
Дулма хүгшэн эжытэйб,
Баясан хүтэлхэ
Бата-Очир дүүтэйб.
Угаа уһанда хаянгүй,
Гарбалаа газарта булангүй,
Эмшэншье боложо магадгүйб.
Хэншье болоо хадаа
Хүнэй түлөө оролдожо,
Зоной туһада зорижо,
Зулаар бадаран ябахалби.

Доржо-Ханда Дугарова,
Гэсэрэй хатан, 1-дэхи нуури,
Гэсэриада-1992, Эгэтын-Адаг; Сагаан нарын хатан-1994,
республикын 1-дэхи нуури

Сансар дэлхэй гариглаад,
Сагтаа сагнай эрьебэл.
Танда, намда – бултанда
Тайбан энхые үршөөлхөөр,
Үлзүтэй харамнай морилбол,
Үндэһэтэн бидэнээ баясуулбал.
Сагаан нараар, Сагаалганаар!
Сагай нэеы нэбтэлэн,
Саашань шэнжэн уудалбал,
Тура баабайдаа мүргэлтэй
Тожотон хотон байгаа юм.
Номгон даруу Базаржаб,
Нютагай адуушан Бадуу,
Эмнигшэ омог Цырен-Дулма,
Эелдэр зантай би –

Доржо-Ханда басаганиинь.
Бишэн жэлтэйб,
табан шара мэнгэтэйб,
Намартаа түрэхэн хадаа
налгай зантайб.
Хүгжэм дуунда хэдэбтэйб,
Хүүгэдтэ бүришье дуратайб.
Амгалантадаа багшалнаб,
Аашатайхан шабинараа
хурганаб.
Дүрбэн тэгшэ тэдэмни
хүгжэһэй,
Дардам замаар зоригтойхон
дабхиһай!

Түби энэ дэлхэй дээрэ
Түгэс жаргал эдлэжэ,
Зон нүхэдтөө хүндэтэй,
Золтой, хубитай ябаял даа.
Нигүүлэсхы сэдхэл сэдхэжэ,
Наһандаа буян үйлэдэжэ,
Утаһандал ута наһатай,
Мүнгэндэл мүнхэ заяатай
Яруухан найраглиг наһандаа
Ябахамнай бултадаа болтогой!

Дулмажаб Доржиева,
Хатан-2004, 1-дэхи нуури, Улаан-Үдын
Залуу мэргэжэлтэдэй мүрысөөндэ

Галаб сагуудай
Гүн сооһоо мүндэлхэн,
Зуун жэлнүүдэй
Зүрхэн сооһоо тодорһон,

Буряад-монгол нэрээ
Буурай саһаа үргэхэн
Сагаан нарынгаа найрые
Сэдхэл соогоо бүрилдүүлхэн,

Ашата хайхан арадни,
Амар мэндэ-э!
Хадаг шэнгээр
сэдьхэлээ дэлгээнэб,
Хамаг зоноо
Сагаалганаар амаршалнаб.
Мүнгэн нараар! Мүнхэ найраар!
Үлзы хайхан Үльдэргэ нютагта
Үбэлэй тэнгэй
янгинама хүйтэндэ
Дархаша уран Харгана угай
Дампилай Цэдэнжабай
Дамбын Дугаржабай
Эгээл түрүүшын үри боложо

мүндэлөөб,
Эрхэхэн хоёр
дүүнэрээ дахуулааб.
Арад түмэнэй эртын заншалаар
Айлай бэри боложо түбхинөөб.
Ашабагад угай юм
наһанайм нүхэр – Пүнсэг,
Арай табатай юм хүбүүмни -
Тогоо-Тоомор – эрхэ монсog.
Мэргэжэлтэ хургуулиин мастер
гээшэб,
Эдээнэй нюусые
шабинартаа нээгшэб.
Дүүрэн шарайтай,
дулаахан сэдьхэлтэй
Дулмажаб Дугаржаповна
нэрэ обогтойб.
Улаан-Үдэ –
түб хотодоо ажаһуунаб,
Урагшаал жүдхэжэ,
урматай ябанаб.
Түрэл хэлэнэйнгээ булагһаа
Таанараа сүршэн үрээлхүү:
Гал хотоймо үнэр бологты,
Газар хотоймо баян нуугты!

Анжелика Дымчикова,
Республикын хатан-2005, 1-дэхи нуури

Амар мэндэ!
Шулуутай газарта буусая
түхээржэ,
Шонотой газарта малаа үдхэжэ,
Шэрүүн байдалда хатуужаһан,
Шэмэрүүн уларилда
хүдэржэһэн,
Һүнэшэгүй хүлдэтэн
Унашагүй сэргэтэн!

О, край заповедный,
                                земля Барагхана,
Вечно сиянье гольцев Бархана.
Кедром, смолою там пахнут
                                ветра,
Горных ручьев слышен гомон
                                с утра –
Здесь предков моих стоит
                                коновязь.
Где я, Анжелика, в год мыши
                                весной родилась.
Манжушри бурханһаа оюун
                                бэлигтэйб,
Бисман тэнгэриһээ зөөрийн
                                хэшэгтэйб.
Урда зүгэй Барьбинша –
                                эсэгымни уг,
Оторшо шоно – эжымни домог.
Бархан уулаһаа үршөөлтэйл
Бүргэдэй жэгүүртэл бодолни.
Баргажан голһоо үрээлтэйл
Бурьялма арюухан сэдхэлни.
Эгэтын-Адагта бэри буунхайб,

Эгээл найхан Эрдэм нүхэртэйб.
Сарана, Чингис – үри хүүгэдни
Сэдхэл бодолойм нара,
                                наран лэ.
Олзын хэрэг эрхилжэ
Туршанаб,
Олоной туһада оролдожо
Һуранаб.
Залгаа нуурта Ярууная
Заяанайм нютаг гэн хүндэлнэм.
Зандан-Жуу бурханаа
Замбиин шүтөөн гэн хүзэнэм.
Бишэн жэлдэ булта баяртай
                                ябаял даа,
Баян тарган, арьбантай,
                                далантай нууял даа.
Хатуу, муу саг гэлдэнгүй,
«Хүдэлмэри хүндэ», – гээд
                                гэмэрэлдэнгүй,
Ажалаа хэжэ, амаа тоһодожо,
Амгалан тайбан нуухамнай
                                болтогой!

Ханда Дамбаевна Энкеева,
Хатан-2004, Ульдэргэ нютаг

Амар мэндэ-э!
Гүн ехэ хүбшэтэй,
Гүнзэгы олон нуурнуудтай,
Халюун нэмжээ талануудтай,
Хангай хүбшэ дайдатай
Хатан Ярууна эжын
Харьяата албата арад түмэн!
Буряад ёһоор золгоһуу,
Буурай заншал сахиһуу,
Мэндэ-э!
Нара тээһээ халхилма

Найхан түрэл дайдамни,
Наран тээһээ намаалма
Нангин тоонто Ульдэргэмни.
Үргэмжэлжэ аршалдаг
Үндэр Эреэн-Буурални.
Эжэлүүдгүйхэн ханагадаг
Эжы, аба хоёрни.
Түмэршэ хүбдүүд угтай,
Түрүү дууша бэлигтэй
Энхын Дамбын
Зургаан үринэрэй нэгэн,
Зурхайн ёһоор гахай жэлтэй,
Табан шара мэнгэтэй,
Хэшэг даллагата Сагаан харада
Хүн боложо мүндэлхэн,
Хонгёо хоолойтой,
хонгор зантай
Ханда Дамбаевна
үнэн бэээрээб.
Доргошо Галзууд угай
Дулаан найхан абаритай

Найданов
Цыден-Дамба Доржиевич
Найдамтай наһанай нүхэртэйб.
Гуа дангина Арюунатайбди,
Гурбан алтан хүбүүдтэйбди.
Ажал хэрэгтээ сэхэ сэбээрээр
ханданабди,
Арад зондоо урагшатай,
зохид ябанабди.
Эбтэй эетэй
гэр бүлынгөө зүгһөө
Эндэ сугларһан
та бүгэдые үреэнэб.
Үбгэд, хүгшэдөө
Үгын зөөлэнөөр хүндэлжэ,
Үхи хүүгэдээ
Дүрбэн тэгшээр хүмүүжүүлжэ,
Эхэ нютагаа нангинаар сахижа,
Бурхан шүтөөнөө найханаар
тахижа,
Энхэ мүнхэ жаргажа нуухамнай
болтогой!

Оюна Галановна Дашанимаева,
*Аймагай хатан, Гран-при,
Республикын 2-дохи нуури*

Амар сайн!
Хөөбэлзэгшэ үүлэнһээ тээ
доогуур,
Хүхэрэгшэ далайһаа тээ дээгүүр
Ногоон дайдаар дэбисхэр хэжэ,
Номин тэнгэрээр дээбэри тээжэ,
Түхэрээн сагаан
һэсы гэртээ түбхинэһэн,
Табан хушуун малаа
үдхэн дүршэһэн,
Мүнөөл сагта моринһоо буужа,

Маяхан хүлнүүдээ
одоол сэхэлжэ,
Сэбэр үхидөөрөө
дэлхэйдэ суурхахан,
Сэсэн хүбүүдээрээ
олониие гайхуулхан,
Сагаан сэдхэлтэй,
Сагаалган наадатай
Сарюун, дорюун
угсаата арадни,
Сагаан хадагаа дэлгэжэ,
Та бүгэдые амаршалнаб.
Мэндэ-э!
Яабалан дабаанһаа нааша
Яһалахан гоёор яларагша
Сэгээн сэнхир нуурнуудтай,
Сэбдэг манан дайдатай
Хангай хүбшэ Яруунаһаа,
Халюун тоонто Үльдэргэһөө,
Эсэгын алтан буусаһаа,
Эжын согтой гуламтаһаа
Халуун мэндээ хүргэгшэ
Хэн гээшэбиб битнай?
Наһамни залуухан,
нарамни эртэхэн
Намтарни иимэхэн:
Аба, эжын буянгаар
Алтан дэлхэйн жама ёһоор
Айл боложо түбхинэнхэйб,
Өөрын уургай зохёонхойб.
Амараг ганса Сандамни
Ажабайдалайм түшэг лэ.
Эрхэхэн гурбан үринэрни
Энэ наһанайм баялиг лэ.
Тоо бодолгын багша болонхойб,

Тоогүй олон
шабинартаа хүндэтэйб.
Угаймни түүхэ һонин юм,
Удха шанараар баян юм.
Гал улаан тугтай Галзууд угтай
Баруун-Үльдэргын
баян Номогон
Номогоной Хатуу
Ойхон-баабайһаа гуйһан
Ори ханаха хүбүүн хэн.
99 ябаган мүргэлшэ ламанарта
99 мори үргэһэн домогтой.
Элинсэг гарбалай үрээлтэй
Эгээл һайхан эсэгынгээ
Гурбан үринэрэй одхон
Хун сагаан хонин жэлтэй,
6 сагаан мэнгэтэй,
Дун сагаан шүдэндөө
Дүүрэн мийэрэлтэй,
Гүн улаан зүрхэндөө
Ниигүүлэсхы мэдэрэлтэй,
Оюуна Галановна багша
Олоной дундахана ябаналби.
Угсаата зонойнгоо заншалые
Улам үргэхэ абьяастайб,
Зохидхон, хөөрхэн хүүгэдые
Зүбөөр хүмүүжүүлхэ
хүсэлтэйб.
Угаа уһанда хаянгүй,
Гарбалаа газарта булангүй,
Гартаа бариха тугтай,
Газар дээрэ обогтой
Нараа тойрожо,
Наһаа эдлэжэ
ябахамнай болтогой!

Цыремжит Рабсаловна Баниева,
*«Эрхим багша-2009» гэгээн республикын
хэмжээнэй мұрысөөнэй Гран-При*

Харанхы бүрэнхые саража,
Хамагта гэгээрэл асаржа,
Баранай хүндэдэ хүртэдэг
Багшанарта минии мэндэ!
Олониитын оройдо
Одон мэтээр ялбайрыт.
Ажабайдалайнь харгыда
Алтан туяа сасаруульт.
Гүрэн түрүнгээ түшэг болон,
Гэрэлтэ Ерээдүй тээшэ уряалыт!
Эрхим багшын мұрысөөндэ
Эдэбхи үүсхэлтэй оролсобоб.
Монгол зурхайн ёһоор
Морин жэлдэ мүндэлөөб.
78 ондо, долооной найн гарагта,
Үдэ багаар, намартаа
Хүрьһэтэ дэлхэйн энгэртэ
Хүн түрэнэн намтартайб.
Үдэ, Сэлэнгын уулзуурта
Улаан-Үдэмни нэмжынэл.

Түбнай гурбан аймагтай
Түбхинэн бардам хотойнол.
Мэргэжэл, соёл түхээдэг
Олон дунда һургуулинууд
Эдир залуу үетэндэ
Эрдэм мэдэсэ олгонол.
Тэдэнэй тоодо минии
Түрэл 29-дэхи гимнази
Үргэн ниитэдээ мэдээжэ
Үндэхэтэнэй шэглэлтэй.
Оюун бэлигэй далайда
Онсо замаар тамардаг.
Элдэб арадай соёлые
Эблүүлэн һургахые шармайдаг.
Гүрэнэй хэлэнүүд гэгдэһэн
Ород, буряад хэлэнүүдые
Адли эрхэтэй шудалуулдаг.
Эхэ хэлэнэй абдарһаа
Эдиршүүлдэ хүртөөхэ
золтойлби.
Үндэһэн соёлойнгоо тугые
Үргэлсэжэ ябаһандаа
баяртайлби.

Түби дээрэ гансахан
Түрэл буряад хэлэмни.
Элинсэгэйм заяаһан
Энжэ зөөри – баялигни.
Булагай уһандал арюуханши,
Булангиргүй бурьялаарай.
Эрьенсэг дэлхэйн эрдэнилши,
Эбэршэгүй мүнхэ оршоорой!

«Нютагаймни зоной шарай дулаахан...»

Нютагайнгаа үбгэдтэ

Үбгэдэй байһан газарта
Үнэр баян байдаг гээ.
Үльгэр түүхээ хөөрэлдэн,
Үрмэ тогтоон далайда,
Тойроод байһан хадануудтаал
Тобойлдохожо һуухадань,
Хажуудахи хүн зонойнь,
Хүгшэд, хүүгэдэйнь сэдхэл
Халима урмаар бурьялжа,
Хамаг ажалынь бусалжа,
Нютагаймнай шарайш гэрэлтэй,
Наартай дулаахан байгшал һэн.
Сагай хүндые гаталбашье,
Шэнэһэн модондол шэрхинүүд,
Ехэнхидээ тэдэмнай
Ерээд наһатан байгаал даа.
Удамуудаа хүгжөөн баяжуулмаар
Ухаатай, сэсэн, һонорнууд.
Гэрнүүдые дулааханаар бариха,
Гүйгөөшэ, хатаршадые һургаха,
Шарга-тэргэ, тоног-зэмсэг урлаха,
Шодон, субаргануудыешье бодхоохо.
Хубарагууд олонхинь байһанайхи,
Хурал номоошье бүтээхэ.
Гансахан Ивалгын дасандаа
Хандиб татан дамжуулха.
Дэлгэр уужам сэдхэлтэй,
Даруу, түбшэн абаритай
Үндэр буурал үбгэдөө
Үгылэн, үгылэн дурсанаб.
Харин мүнөө юун гээшэб,
Хатуу хара годоороо.
Буряад зондо тааруугүй
Бузар умдан үерлөө.

Хаахар-баахар эрэшүүлнай
Хайран бээ эдюулжэ,
Хайрата нютаг ороноо
Хаяад ошохоо зэһэнэ гү?
Үхибүү-шубуу, һамгадаа
Үншэрүүлхээ яарана гү?
Ёһотой эрын жэшээгээр
Үнэн бээ бэлыт даа.
Хариин хоротой уһые
Хаяжа саашань, һэргыт даа.
Урданай сэсэн үбгэдэй
Удамууд гээшэл ха юмта.
Угаймнай һарбаалжан нютагтаа
Угаа һайханаар һалбараг лэ!

БАЯРАЙ АМАРШАЛГАНУУД

Жара наһанай жаргал һайхан – 1937 ондо түрэлһэн үетэндэ

Аюр Базарович РАДНАЕВТА

Олон зоноо үбшэнһөө аршалха заяатай –
Отошо бурхан бэээрээ гээшэлта.
Сэдьхэлэйтнай нигүүлэсхынь – гайхал,
Сэбэр булагтал бурьялаад, һайхан.
Илгашагүй зондоо энэрхы ябаһантнай
Эбэршэгүй энэ наһанайтнай буян.
Үеын үедэ үри, удамтнай бултадаа
Үлзы хэшэг эдлэн ябахал хэтэдээ.

Сергей Сультимович ЦЫРЕНДОРЖИЕВТА

Түбэд эмшэндэл үе сагай худалые
Хургаар даран, элүүр энхынь шалганат.
Урдан ошодог ажабайдалай агшамые
Уран шэдеэр саарһан дээрэ табланат.
Олон һайхан зохёолнуудаа бүтээнэт,
Ори ганса «Байгал» һэтхүүлээ хүтэлнэт,
Буянта ажалтнай бүтэсэтэй байгуужан,
Буряад зондоо ехэ туһа болуужан.

Булд Батуевич АЮШЕЕВТЭ

Аргалаа түүжэ, аглаг таладаа үдөөд,
Аянай шубуундал аласые зорин ошоот.
Залиршагүй хүсэл нэгэтэ дүлэтөөд,
Заһаршагүй романтигай зүрхэн сохилоо.
Сармаар дошхорһон далай ханааеытнай эзэлээд,
Сахалиин абяан хүхын дуунһаа гоёор зэдэлээ.
Сахилгаан соогуур онгосоо залаха зориг байгаа,
Сахюусандаа этигээд, шуурга дабаха найдал байгаа.

Бүдэ-Сэди Чойропович ЖАНЧИПОВТА

Арбан хүүгэдэй ашата аба алдартайт,
Ажалша бүхэригтнай одоо гайхалтай.
Сэхэ ерээл угай бэлиг Танда.
Сэржэмээ үргэнэт зоной туһада.
Шэнэнэн улаан хүбүүдээ дахуулаад,
Шэмэтэй ногоо сабшахатнай урматай.
Гушан гурбан баатарнуудаа жагсаагаад,
Гэсэр өөрөө ябана гээшэ гү гэлтэй.

Цырен-Дондог Дагбаевич БОРБОЕВТО

Зэрлиг дошхон үрэнүүдые хургажа,
Зэрэлгээтэ талаар урилдаанда табяалта.
Олон үе эдиршүүлые үбһэнэй бригадаар дахуулжа,
Оролдон заажа, ажалай дүршэл олгоолта.
Угсаата заншалаа обоо, буян, түрэдэшые
Удхалжа дэлгэн, үбгэн түрүү гэгдэнэт.
Алтан Гадаһандал хамагые оройлжо,
Алас холо руу хёрхо нюдөөр шэртэнэт.

Цыбан-Дари Цыбеневна БУЯНТУЕВАДА

Альганай тухай торгоор
Арбан захатые бүтээдэг,
Оногшо мэргэн нюдэтэйт,
Оёдолшо уран гартайт.
Зургаан үриие үргэжэ,
Зоной зэргэдэ табибат.

Ашата эжы гэгдэжэ,
Аша зээнэрээ тойруулбат.

Дашанима (Бартай) Цыденович ЖАНАЕВТА
Обоото хадынгаа хүбөөдэ
Оодорон наадаһан наһантнай,
Адуушан абынгаа дүрөөдэ
Аһалдажа хүрэхэн хаһатнай.
Зүүдэндэтнай бусаад ерэнэл гү,
Үүдэндэтнай тулгаад уринал гү?
Эсэгынгээ бэрхые абанхайт,
Эгсыень шэлэжэл дабанхайт.

Дымит-Ханда Жамбаловна ШАДАПОВАДА
Хэшээлдэ дуудаһан хонхын жэрьсэн
Хахад наһыетнай эзэлээл.
Хэды олон жэлнүүдэй хэлгээн
Хүүгэдэй хонгор нюдөөр гэтээб?
Эрдэмэй дээжэ анхан үршөөһэн
Эхин түрүүшын багша буянтайл.
Сарья гарган хаанашье ябаһан
Шабинар Тандаа хэзээш баяртайл.

Дулмажаб Манжиповна БАДМАЕВАДА
Молон-багшын нютагта,
Молор найхан дайдада
Айл боложо түбхинэхэ
Анханайтнай табисуур һэн.
Зохид даруу зантайдаа
Зоной дунда магтуулбат.
Бэрхэ бүхэриг байһандаа
Бэрийн жэшээ гэгдэбэт.

Цымжит Гармаевич БАИНОВТА
Зэдын талада түрөө хадаа
Зэдэлээтэй хүхюутэй зантай гүт?
Зонойнгоо дундахана ябахадаа,

Зугаагаал гаргаха дуратай гүт?
Хасуурийн ногоон шэлбүүхэндэл
Хагдарангүйхэн ябаарайт.
Үнэтэй найхан шулуундал
Үнгөөрөө наадажал ялбаарайт.

Лидия Даржаевна ЦЫБИКЖАПОВАДА

Бултаниие хүтэлхэ басагадай дээжэ
Бурядай түүхэдэ байхал гээшэ.
Алдарта Бальжинын зориг мүхөөгүй
Абари зандатнай дамжан үгтөө гү?
Хамтын ажал хүшэр сагта хүтэлжэ,
Хамагаа тэдхэн, энгэн ябахадаа,
Үншэн хүүгэдээ үндэнэ малтан тэнжээхэн
Оэлүүн-эхын жэшээ танда харагдаал.

Жимба Занданович ЖАНЧИПОВТА

Хүдөөхэн Гурьбынгаа талые
Хүүэтэ хотоороо нэлгэхэдээ,
Зэмэтэйб гэжэ бү тоолыт,
Заяанай дуудалгаар ошоолта.
Онһото станогоо ургалха
Онсохон бэлигтэй түрөөлта.
Оншотой ажалаар урдалжа,
Олондо хүндэтэй ябаналта.

Леонид Цынгиевич ЦЫДЫПОВТЭ

Домогоор баян намтартнай
Догнынгоо голһоо эхитэй.
Хамсыгаа шуудаг абаритнай
Хамтынгаа ажалда эршэтэй.
Аймаг, колхозоо хүтэлжэ,
Абьяастай шударгы ябаалта.
Урматай, үрэтэйгээр хүдэлжэ,
Уласай хэрэг үргэлсөөлта.

Бальжима Шираповна ДОРЖИЕВАДА

Дуурама урин шарайтай,
Дулаан найхан абаритай,
Найман үриие тэнжээхэн,
Наранай туяадал эжылта.
Колхоздоо зоотехнигышье ябаалта,
Хүүгэдэй сэсэрлигышье хүтэлөөлта.
Ямаршые ажалдаа оролдосотой
Ябанат арюухан харгытай.

Булаг Жанчиповай 75 наһанай ойн баярта

Жэргэмэлтэ Гурьбын талада анхандаа
Жэрэгэнэмэ жэгтэй уянгада абтаһаар,
Тэмээн-Уулын урын сууряа шагнаһаар,
Тэршээ омог эдир наһаяа үнгэргөөт.
«Үлгэн дэлхэйн алтан булан Үльдэргэ»
Эрьен бууха элинсэгэйтнай сэргэ.
Уран шүлэгэйтнай хүлдэ, сэргэмэйтнай дээжэ
Уян сэдхэлэйтнай мүнхэ зула гээшэ.
Уняарта дайдын ирагуу уран дуушан,
Уурагта хэлээ түгэлдэр шэнгээхэн хүбүүн,
Булад гуурһантнай элэшгүй хурсадаг,
Булаг-бэлигтнай шэргэшгүй бурьялаг.
Буяадай урлигта өөрсэ угалзаа шэрээжэ,
Буян хэшэг дүүрэн эдлэжэ ябагты!

Ким Шогдопович Цыденовэй гэрэлтэ дурасхаалда

Уран тэнгэрийн хүбүүн

Уурал манаар амилһан
Буурал энэ дэлхэйдэ
Урилан түрэлөө буугаа һэн
Уран тэнгэрийн хүбүүн.
Эгээлэй жэжэхэн юрьэндэ
Эзэлэгдэхэн юртэмсэ
Гайхан, дүмэн үргөө һэн
Найхан энэ үриие.
Харахан хурса нюдэдын

Холын ододой гэрэлтэй.
Нимгэн сагаан сэдхэлынь
Нирваанын боди шэнжэтэй.
Шуһа, мяхаар амидардаг
Шэрүүн түбиин байдалда
Дадажа хөөрхы, ядаһан лэ,
Дайганан, хүрдэн байһан лэ.
Тохорюун шубуудай ганганан,
Тэнгэрийн хаяагаар хайлахада,
Гунигтай нюдөөр үдэшэжэ,
Гарханаа һарбайн үлэгшэ һэн.
Боргожон үндын ерэхэдээ,
Үнгэтэ байгаалиин үзэгдэл,
Амидаралай шэрүүн байдал
Бэлыгүүн нюдөөр шэртэжэ,
Шойрын гэрэлээр гэрдэжэ,
Зүрхэн соогоо больтиргон,
Мэргэн бодолоор үльтиргэн,
Уһан, тоһон шэрээршые,
Уран торгон хэлээршые
Зүүдэндээ харама зурагуудаа,
Зүрхэндөө хадагалма зохёолнуудаа
Бүтээжэ мандаа орхёо -
Баларшагүй нангин хүшөө.
Зурагтал һайхан дүрсыень,
Зулгы уян зангыень,
Гүн далай бодолыень,
Дууша уран сэдхэлынь
Үбгэртэрөө шабинарынь һанахал,
Үтэлтэрөө үетэниинь дурсахал.
Гэр бүлэ, айл аймагынь мартахагүй,
Гэрэлтэ дурасхаалынь сахихал.

Бальжанова Пагма абгайн 80 наһанай ойн баярта

Ногоон Дара Эхэ бурхандаг
Номгон даруу шэнжэтэй,
Удбала сэсэгтэл бэлигэй оюун

Уран гартаа адхаха шэдитэй,
Соолгото нютагта халбаран ургахан
Согтойхон сэдхэлтэй буряад басаган.
Дондог Андановичай золгоһон дүүхэй
Домогто дангинын гуа түхэлтэй.
Арбан хүүгэдые түрэжэ үргэһэн
Алтан медальта Эхэ-героиня!
Колхозой түрүүлэгшын наһанай нүхэр,
Хамтын ажалда хубитатнай байха.
Үндэр хайхан ойгоортнай амаршалай,
Үльдэргөөрхинэй зүгһөө доро дохиё.
Үшөөл олон шүлэгүүдээ бэшэгты,
Үнэн зүрхэнэй үгэнүүдээ дуулгагты,
Он жэлэй ошохо бүридэ
Оюун бэлигтнай хурсадан толоруужан,
Арадай түүхэдэ Танай зохёолнууд
Алтанай элһэндэл сэнтэйхэн байгуужан!

Цырен-Дондог Дамшаевич Ширавовта

Аймагай «Ветеранууд сэдхэлээрээ хугшэрдэггүй-2014»

гээн мұрысөөндө хабаадахадань.

Гал могой жэлэй
Газар дорьбоон байхада,
Зүүн-Үльдэргэ нютагтаа
Заяан хубяар мүндэлөөб.
Эсэгын дайнай үхибүүн
Эгээлэй бороор үндыһэмби,
Хабсагайда ургахан сагдуулдал
Хатуужан, тэмсэн боргожоһомби.
Хүлдэ ороһоор гэхээр
Хүдөөгэй ажалда оролсоо һэм.
Юһэн классай эрдэмтэй
Эхин нургуулида хүдэлөө һэм.
Яруунынгаа Тулдуунда
Арбан табан жэл соо багшалааб.
Хамтынгаа ажалда саашадаа
Амаралтада гаратараа ажаллааб.

Уран зохёол, хүгжэмдэ анханһаа эльгэтэйб,
Уладай хэрэгтэ шармайн орохо эдэбхитэйб.
Улаалзай хүбдүүд угым залгаха,
Үриин хэшэгтэ хүртэнхэйлби.
Үлзы найхан тоонто нютагтаа
Үбгэн наһаяа эдлэхэ золтойлби.

Сергей Дондогдоржиевич Бальжановой
50 наһанайнь ойн баярта

Мүшэтэ хүнийн нэмэргэ
Мүнгэлиг тала хэдэрнэ.
Торголиг манан хүшэгэ
Татажа нойрсоо Үльдэргэ.
Нажана бүхөөр хүбүүхэн,
Нара эльбэнэ дүмүүхэн.
Жэгтэй һонин зүүдэнүүд,
Шэдитэ таамаг үзэгдэлнүүд
Гунигаар сээжыень дүүргэнэ,
Губиин зэрэлгээндэл дуудана.
Халхын жаахан морид
Хилганын оройгоор ниидэнэ.
Халюун дэлһэтэ тугууд
Хоёр түбээр хиисэнэ.
Зуун гарай үргэн таланууд
Зула сэсэгээр дүлэтэнэ.
Түбэнгээр түүрээһэн үльгэрнүүд
Хуураа даган хүнхинэнэ.
Сүлэлгын ламанарай гүнгэнөөн
Шэхэндэнь гэнтэ дуулдана.
«Бадмахан лёнхобоор бүрхөөгдэһэн
Байгаахан Яруунаа дурсана.
Таабаритай нюуса үзэсхэлэнгөө
Тайзандаа бээлүүлэн табинаш.
Сэдхэлдээ байгуулһан дэлхэйдэш
Шамбалынш орон байхал даа.
Сүмбэр агуулын агуу толон,
Сүн далайн мүнгэн долгин,

Сансарын Ехэ Хүрдэ
Саглашагүй эрьелдэхэ...
Бодолойш жабхалан үндэр
Буряадай хүлдэ үргэлсэхэ.
Бүмбын оронһоо бэлэгтэй,
Бултанда хүртөөхэ бэлигтэй,
Үндэһэн театрай режиссёр,
Үндэрыел дабажа ябаарайш!

Тоня хээтэй – Антонина Бабасановна Будаевагай
75 наһанайнь ойн баярта

Эсэгын дайнай түлэг үеэр
Эбэртэлэн үншэдэй гэрһээ
Жаргалантын нэгэ буряад айл
Жаахан басага үргөө һэн.
Хаанахиб, ямар яһанай юм,
Хомор һэн хэлэхэ хүн.
Энээн тушаа мүнөө
Элирүүлһэнэйшые үлүү.
Буряадай үхин буряад юм бэээ,
Баряаша бэлигтэнь илгаагүйл.
Гэмтэһэн, тамдарһан зониие,
Эльбэжэ, яһыень эблүүлнэ.
Этигэжэ ерэхэн үбшэнтэнии
Эмшэлэн, аргалан табина.
Тоня хээтэй гэгдэжэ,
Холо ойгуур суурханал.
Гэнтэ ерээд, самолёдоор
Москва хүрэтэршые заланал.
Булта зоной Хээтэймнай
Баян дэлгэр сэдхэлтэйл.
«Дуулыт», – гэжэ гуйбалтнай,
Дуулахал – одоо пластинка!
Нэгэтэшые торолдохогүй,
Нээрээл толгойнь - компьютер!
Хамаг зоной хэрэгтэ
Хабааданал залхуугүй,

Үнэн зүрхэнхөө баясажа,
Үрээл үгээ дуулгажа.
Хатуу ажалда наһаараа
Хабирһан юм даа, хөөрхэй.
Хорин жэлдэ хонишоноор
Хойто Тохойдоо хүдэлөө.
Үнээдэйшые хүхэ шобтороо
Үргэдхэмэл һаалиин гүүртэдэ.
Тиибэшые айлшадһаа сусархангүй,
Ханалгатай уриханаар угтагшал.
Бурханай номһоошые уншаха,
Бултанай сэдхэлынь заһаха.
Ногоон Дара эхэ өөрөө
Нютагтамнай байна гэхээр!
Сагаан хадынгаа аршаангаар
Шадал хүсээ сэлмээгээд,
Тоня хээтэймнай элүүр энхэл,
Туһаяа үршөөжэл һуугыт даа.
Танай байхада Жаргалантадаа
Манай баялиг, талаан даа!

Доржиева Цырен-Дулма Сандаковнагай 70 жэлэй ойн баярта

Далан олон, сарюун жэлнүүд
Дабаатайхан замаар һунан ошоол.
Эрээн-Буурал – түшэлгэтэ хадын үбэртэ
Эртэ холоһоо уг һайтай отогто.
Сэлээн зондоо анханһаа хүндэтэй
Сандаг баабай, Цырма эжы хоёрой гэр бүлэдэ
Бэлшэр хатан - тахилгата эжын
Бэлигэй һабаһаа бага бэшээр хүртэнхэй
Гурбадахи үринь мүнделһэн түүхэтэйт,
Үльдэргынгөө солые түүрээхэ үйлэтэйт.
Хүршэ хүбөө Дамбахайтан Таанараа харахада,
Хүгшэрхэ бүрээ хоюулан эбтэй, эетэйхэн.
Онгосын хоёр һэлюур мэтэ
Оршолонгой далайда жэгдэ залан ябаат,
Хүмүүжэл һайтай хүүгэд, аша зээнэртнай булта

Хуушанай буряадай заншалаар үндынхэй.
Алан-гуа эхэдэл сэсэн, зохидоор
Ажабайдалаа Та эблүүлэн тааруулнат.
Нарин тоодо наһаараа хүдэлөөшье хаа,
Бэлигэйтнай булаг бурьялаад досоотнай,
Нютагайнгаа домог, шүлэг, дуунуудаа
Ном соогоошье, һониндоошье хэблүүлнэт.
Үльдэргэ нютагайнгаа солыеень дуудаж,
Үүрэй Солбондол үндэр һайхан наһа наһалжа,
Үхибүүдэйнгээ жаргал үзэжэ ябахатнай болтогой!

**Энхэ Чимитдоржиевич Дарибазарондо
философин эрдэмэй доктор болоһон ушараарнь**

Зохёолшо бэлигтэй нагасымни
Зургаан хүүгэдэй нэгэн,
Үлгэтэй нарайдань анхандаа
Үргэлэн, тэбэрин энхэрһэн
Хөөрхэн жаахан хүүгэмни
Хэжэнгын эрхим хүбүүдэй
Эрэлхэг зэргэдэ дабхинхайл,
Эрдэмтын замые шэлэнхэйл.
Ехэ түсэбүүдые урдаа табина,
Ерээдүй тээшэ зоригтой гэшхэлнэ.
Шэтын мединститудта суг һураһан
Сэбэрхэн Сэмжэдма – наһанайнь хани,
Арюна, Долгор - дангина үхидтэй,
Арья хүбүүн – хүдэр тулгатай,
Цырен-Долгор Бодиевна – сэсэн эжытэй,
Эрдэм, Гунгаа, Эрхэтэ, Эрдэни -
Ээмээ тулгаха аха дүүнэртэйл.
Энхэрэн хэзээшье баясан угтаха
Эржэни эгэшэ юунһээшье сэнтэйл.
Ара таладаа найдамтай түшэгтэй,
Ажалдаа шунган ябанал абьяастай.
ВСГТУ-гай философин кафедрын
Профессор - оюутадтаа эрдэмһээ түхөөнэ.
Гүн ухаанай далай-сударые

Гүнзэги нэбтэрэн үсэд шудалжа,
Зүүнэй, баруунай эмнэлгэ аргые
Шажанай ба ниитын шойртой холбожо,
Өөрсэ хоморой, өөрын хараатай
Шэнжэлгээ хамгаалан, илалта туйлабал!
Саяан уулын сарьдагта
Саһа махан гараһандал
Эрдэмэй эгсэ орьёлдо
Энхэ хүбүүн дүүлижэ,
Угай һулдын тугые
Орой дээрэнь хиисхүүлбэл!
Алтан гуурһан зэбсэгтэй,
Агуу ухаан хуягтай,
Бэлиг талаан багажатай,
Аялга дуунда һэдэбтэй,
Аятай зохид абаритай,
Номотой үлгйдэ тэнжэһэн
Нагасынгаа үри - баатарта
Буурай урдын заншалаар
Бароо магтан дуудаял!

ҮЕТЭНДӨӨ

Табин наһаяа гүйсэхэ
Табисуур яаһан найхан бэ.
Энээхэн дабаанай үндэрһөө
Эрьежэ харахада жэгтэй бэ.
Хохиртойхон тоонтодоо
Холшор, гүлмэр ябагдаа.
Инагайшые халуун охиндо
Эжэлүүдгүйхэн абтагдаа.
Ажалайшые жолоо баряабди,
Аша үрыень хараабди.
Аба, эжышые гэгдээбди,
Аша, зээнэршые үзөөбди.
Үтэлһэн хүгшэдөө ямбалжа,
Үргэхэ нангин уялгамнай.
Буйлуулһан хэшэгээ арьбажуулжа,

Болзоотынгоо дабаа үгсэхэмнай.
Үүринэрэйнгээ мэндэдэ
Үтэлхэнөөшье бү мэдэе.
Сасуутанайнгаал байхада,
Солбон дорюун гэшхэлэе!

ҮҮРИНЭРТЭЭ

Хойто-Хундын хүнхэрhөө
Хүхын дуугаар зэдэлhэн,
Молон-багшын лүндэнhөө
Түүхэ домогоо эхилhэн
Обоото-баабайн хаяада,
Элhэлиг добо газарта,
Зохид сомороор түбхинэhэн
Зүүн-Үльдэргын сэлээн hэн.
50-яад оной үетэнгүүд,
Тажагар haари хүйхэрнүүд
Дарья табин наадаhaар,
Зэргэ тэндэл үдөөбди.
Сэдэн-Дамба, Сэсэгма,
Сэрэн, Люба, Бальжима
Хоёр Володя, Данзан,
Сэрэн-Ханда, Жэбзэн...
Баруун, Зүүн-Үльдэргын
Бүлээн, хүйтэн уhанда
Ээлжэлүүлэн шунгажа,
Энэ бээ хүдэржөөбди.
Зунай сагта хүл нюсэгөөр
Зуhалан талаар гүйлдөөбди.
Таршаагуудай хүгжэм доро
Тангаршаалдан хүхеэбди.
Элhэн ордон үндылгэн
Эзэлэн huудаг хахамнай,
Жараахайнуудые ноёлон
Зоргоороо сэнгэhэн үемнай,
Холын тэрэ зэрэлгээн соо
Холодон, даллан мүнхэрөөл.

Үетэн бидэнэй сэдхэл соо
Уяхан мэдэрэл үлөөгөөл.

Борсотоной зээ Намсарай Далаевич Галсановта

Түрэл нэлгэн дамжаааар,
Түбиин түбэгэр энгэртэ,
Буряад зоной дайдада
Буубаш дахин, Намсарай.
Залгаа холын сагууднаа
Заглаагай Жабай Доржотон
Хара Хушуундаа малаараа
Хашалангүй үбэлжэдэг нэн.
Буурал ламхайнь удамдаа
Өөрынгөө малгай хэшээжэ,
Хурьган доторынь шарланхай,
Хүлхэтэй хуушан бэлэгын
Нангин шүтөөндэл хүндэтэй
Нарин гэгшээр тахигдаа.
Үрээлтэй малгайн хүсэн гү?
Үхибүүд олоор хубарилдаа.
Али алишье үенүүдтэ
Адли тэгшээр сурбалаа.
Үбэлэй шэмэрүүн жабартай
Үрдилдэн түрэнэн Намсарай,
Айхын аюулгүй баатаргал
Арюун зоригоор бадараарай.
Элинсэг дээдын абганарай
Эрхим шэнжэһэнь хүртөөрэй.
Нара нарандал гэрэлтэй
Найхан хоёр дүүнэрэй -
Нима Дабаа хоёрой
Найдамтай түшэлгэ ахай,
Ерэтэй хүгшэн эжынгээ
Эбээлтэй үрээлдэ хүртэжэ,
Ерээдүйн сагта
Ехэ хүн болоорой!
Бодото бэлигээ толоргоод,
Одото заяа эдлээрэй!

Бишихан Доржиев Цэдэн Сандаковичой мүндэлхэн ушараар

Хүбшэлиг хүдөө газарай
Хүрьһөөрөө гэдэн амилжа,
Шэнэһэн мододой һэргэжэ,
Шэлбүүһэтэн шэнээр байхада,
Дэлгэр сагаан сэдхэлтэй
Долгор нэрэтэй эжыдэ
Хөөрхэн урихан шэнжэтэй
Хүбүүн үри мүндэлбэ.
Айлда сэргэ зоогдобо,
Гуламтын тулга тодхогдобо.
Нагаса эжынь хүхюутэй,
Наһанайнь буян хүсэлдөө.
Түрэл гарал һэгшэлдээ,
Зон нүхэд хүхилдөө.
Буряадтамнай баатар түрэбэ,
Нютагтамнай солотон нэмэбэ.
Дальбараахан далижаарай,
Бүргэд шубуундал элеэрэй.
Холуур хараарай,
Дээгүүр ниидээрэй.
Эжыдээ эрхэлһэнээ бүүхэн мартаарай,
Эндэхэнэ тэнжэлһэнээ ханажа ябаарай!

Тимур зээ хүбүүнэй милаанда

Бурхадай оронһоо бууһан
Булхагар сагаан Тимүүрхэн,
Хоёр угуудые баясуулһан,
Хонгёо, хүхюун хүбүүхэн.
Барас жэлдэ түрэлхэн
Бархан уулын бүргэдхэн.
Бүтэмэ шоно угтай
Бүглүү хүбшын ангуушан,
Бишихан барас мэтэ
Бажаганан эрхирнэш.
Гэнэдхэн буужа,
Гэнтэ хазанаш.

Харсага шубуундал
Харбалзажа ерэнэш.
Нуршын номодол
Нүүен-хүүен эршэдэнэш.
Түргөөр ябадаг,
Шангаар адхадаг,
Аягтай, аашатай
Амтатайхан пүлсүүдэй.
Эжы абынгаа
Эрхэ ууган хүбүүхэй,
Буряад угуудай бэлигы
Бурьялма шуһандаа бүлөөрэй.
Ерээдүйн огсом хүлэгы
Ербытэр эмээллэн дабхяарай!

Бишихан хүршэ Алдар Ринчинович Будажанасвай милаанда

Абын хүбүүн Алдар
Айлай алтан одхон.
Алишье тээһээ уг гарбалшни
Адли тэгшэ найхан.
Зүүн дүрбыш наһалаа,
Зиндаа гэбшынш баряа,
Берлин хүрэтэршье байлдаһан,
Булад агтышье зайдалһан,
Сүн далайшье тогтоогоо,
Шүлэг, дуугаашье эдэлүүлээ
Угай ехэ түшэлгэш,
Унашагүй бүхэ сэргэш.
Буга наарал жабар соо
Буужа ерээш дэлхэйдэ.
Сүлөөтэ барилдаа хоригшо
Солбон бүхэриг эсэгэшил.
Хайраа түхөөн эмнэгшэ
Хатан сарюун эжышил.
Барилдаанда суурхадаг
Бата тулга аха бии.
Үргэн, тэбэрин энхэрдэг

Үлзы сэбэр эгэшэ бии.
Харгыешни арюулхал
Хоёр үндэр эжынэр.
Хэзээдэшье дэмжэхэл
Абганар ба нагасанар.
Олимпиин чемпион болоногши,
Арадай Хуралда нуунагши,
Зондоол туһатай ябаарай,
Зол, зоригоор бадараарай!

**Дондог-Доржо Цыдыпович Долгоржаб Хандуевна
Шираповтанай 60 наһанай ойн баярта**

Үүри манай Дондог-Доржо Цыдыпович,
Үелһэн инаг Долгоржаб Хандуевнатаяа
Үндэр 60-даа бууһанайтнай ушараар
Үнгэрһэнөө дурсан, дүхэриглэн нууял даа.
Эрхын шэнээн байхаһаа, Дондог-Доржо,
Эрхим эрын шэнжэтэй һэмнайш.
Наадажа багадаа ябахаһаа эхилэн,
Найдамтай, үнэншөө харуулдаг бэлэйш.
Гасаланда орожо, хэнэйшье ядарбал,
Гараа харбайжа, туһалха сэнэгтэйш.
Эсэгынгээ түншэтэйе абан дууряагааш,
Эжынгээ сэсэниие халан шэнгээгээш.
Дунда хургуулидаа томоотойхон нурагша,
Дауриин уялгата албандаа эрхим сэрэгшэн,
Хамтынгаа хэрэгтэ урдалан ябагша,
Хахад наһандаа эсэшгүй жолоошон.
Элдэб машинаар сүлөө забгүй гүйлгөөлши,
Эрьебэл харгынуудш, бүмбэрсэг хэды тойрохоб!?
Гүрэн түрын магтаал хайрада хүртэнхэйш,
«Буряад Республикын габыятай ажалшан» солотойш.
Залитайхан хабартаа Долгоржабтаяа ушарааш,
Заяанайм ганса гэжэ гансата мэдэрээш.
Дээдэ хургуулитай ветврач басаган
Дадал олохоо тиихэдэ ерээ һэн.
Жэнхэни табисуурай арюун зарлигаар

Жаргалтай бүлэ нютагтаа түбхинөөт.
Догойнгоо үнэр бүлэдэ золтой тэнжэһэн
Долгоржабнай – буряад эхэнэрэй жэшээ.
Ажалдаа, гэртээшье саб-яб, нягтахан,
Алибаа үйлые эбэй ёһоор тэнсүүлээд.
Даруу даамайхан, сэдхэлээр дулаахан.
Дүрбэн үринэрөө түгэлдэрөөр хүгжөөгөө.
Мүнгэн медальтан, улаан дипломтон,
Эрдэмэй хоёр кандидат басагадтнай
Нютагайнгаа нэрые хаанашье үргэнэд,
Найман Намсарайн жүдүгтэ хүртэнэд.
Дашанима гүжын адистай гуламтаяа сахижа,
Дондог-Доржотомнай, түрэл тоонтодоо
Һара наран шэнгээр нютаг ороноо шэмэглэн,
Һархаг, далгаараа дундаршагүй билтаран һуугты.
Һанаа сэдхэлээ аршаан булагтал дэбэргэн,
Һайхан һаһанайнгаа буян хэшэг эдлэгты!

Николай Цыремпилович Аюшинай 70 һаһанай ойн баярта

Далан жэлэй саана,
Дайдын һайхан энгэртэ,
Хаанай харгын хүбөөдэ,
Засагай ехэ үртөөдэ
Тайлууд баабайн үбэртэ,
Тайлгата, тахилгата үнсэгтэ
Мүнсэгэр сагаахан хүбүүн
Мүшэтэ замбида мүнделөөт.
Абын зааһан һургаалтай,
Эжын үрэлһэн захяатай
Хүнэй эдлэхэ жаргалые,
Хүлэй гэшхэхэ харгые
Үдэртэйн, һүнитэйншье
Баяртайнь, гунигтайньшье
Бараниинь махажа гараалта,
Бүгэдыень дабажа гаталаалта.
Даланай дабаанда гарабашье һаа,
Далайда тулгахатнай үшөөл үдыхэн,
Ошоно саашаа зуралзаад, харгытнай,

Огторгойн хаяа руу шэнгэн, хайлан.
Алтан таряагаа тарижал ябыт даа,
Агроном хадаа ургасаал хуряаж.
Үрэнэ сасалмаар хабарнууд олон даа,
Үшөөл үбэлнүүдые үнгэргэхэл байхат.
Нарабшалан таряагаа урматай хаража,
Нанаан тэгшэ урматай нуугыт даа!

Дашима Балдановна Жимбуевагай 55 наһанай ойд

Хүдөө талын хилганаар халюуран,
Халуун ажалай хүлэрмэ хаһада
Булад хажуураа шэнхинэтэр сохижо,
Балдан абынгаа үбһэндөө байхада,
Дуу хүгжэмэй хэшэгтэй басаган
Долгорма эжынгээ үбэртэ унаалши.
Улаан-Үдынгөө хүгжэмэй хургуулида
«Мүнгэн хоолой» гэгдэн һуралсааш.
Оюутадай дундахи янзын мұрысөөндэ
Онсо баян хоолойгоор шалгарааш.
Шинии урда дардам харгы байгаа:
«Ла Скала», Гранд-Опера, Ехэ театршые магад.
Теэд буряад хүүхэнэй үнэншэ зүрхэн илаад,
Халуун сэбэр инаг дураяа шэлээ.
Буржагархан Рабжарайш галтайхан нюдэд
Бултанда суурхаха үйлэһөөш үлүү байгаа.
Үри бэе, аша зээнэрэйш хонгёо абяан
Альга ташалганһаа сэнтэйгээр ханагдаа.
Бэлигшни хиидэ ошоо гэхээр бэшэ,
Буряадайнгаа соёл үргэлсөөл гээшэш.
Соёлой ордониие нютагтаа хүтэлэн,
Сэлезн зонойнгоо үүсхэл дэгжээгээш.
Шинии дуулахада, хадын саһан хайламаар,
Шэрүүн, хатуу сэдхэл зүрхэн уярмаар.
Ондоо зоной урда шамайгаар омогорхомоор,
Отол шинии дуунуудые шагнаһайб гэжэл хүсэмөөр.
55 наһаяа мүнөө хүсэбэш,
Булаг мэтэ шэдитэ бэлигээр дэбэрэн.

Балдановна, дуугаа дуулан ябыш даа,
Бидэнэйнгээ ажабайдал шэмэглэн!

Үльдэргын хүрьгэн Галан Дамбиевич Гунзыновта

Дүүрэн хаба хэшэгтэй
Домтой Хөөрхэ нютагтаа
Хужарта нууртаа шунгажа,
Хүдэр элүүр тэнжэжэ,
Аба эжын захяатай,
Анханай шанга хургаалтай
Эрхим шэлдэг хүбүүн
Эмнигэй хайниие унабалта.
Зүрхэндөө зориг бадараан,
Замай хатууе шэлэбэлта.
Үбшэнһөө зониие абаржа,
Үльгэрэй баатаргал тэмсэнэт.
Москвада үсэд хуралсажа,
Медицинын доктор гэгдэбэт.
Отошо бурхандал ханагдаад,
Олондоо хүндэтэй ябагты.
Үнэнхэн буянгаа эдлэхэдээд,
Үлзытэй хэшэгтэй ажаһуугты.
(наһанайнь нүхэр Зоя Чимитовнагай үүринэрэй зүгһөө)

Долгор Сандаковна Доржиевагай 50 наһанайнь ойд

Алтан хүрьһэтэ Үльдэргэ хатан эжынгээ
Альган дээрэ анхан бидэнэй унахада,
Улаан залаата тахья жэл донгодоод,
Орооһо тарьяан пэгшын элбэг долгисоол.
Иимэ баян жэлдэ түрэнэн үүринэр
Энэ наһандаа хэшэгтэйхэн ябаналди.
Арбагар дальбараа үедөө сугларһаар,
Арбан жэлдэ хамта хуража гараалди.
Долгорнай бидэн соогоо долонгирхон,
Долоое долоондо үсхэхэдээ бэрхэхэн.
Тоо бодолгын далайда шунган ороош,
Тула загаһандал хүсэтэй тамарааш.

Заахан жараахайнуудые мүнөө хоринош,
Захагүй үргэн замдань заланаш.
Буряд орондоо шабинаршни шалгарна,
Багша нэрэш холо ойгуур суурхана.
Зай, иигээд дабаанай нэгые дабаабди,
Зэлдэгэр 50 наһаяа хүсэбэбди.
Урдашни үшөөл зурына харгы
Урагшатайл дабыш даа, урин зулгы!
(1957 оной үүринэрэйн зүгһөө)

Софья Ринчиновна Доржиевагай 55 наһанай ойн баярта

Набша сэсэгээр хибэс урлаһан
Нажарай сарюун эхиндэ
Хэбэд номхон Хэжэнгэдээ
Холын тэрэ 57-ной тахья жэлдэ
Зээрэг солгёохон Софья түрэбэш,
Зурхайн номоор Цырен-Долгор гэгдэбэш.
Нагаса аба эжынгээ урданай хургаали
Наһан соогоо сахижа ябаалши.
Анханһаа гуримтай, саб гэмэш,
Ажалша хүдэрөөрөө бүри үнгэрмэш.
Одома – одхон шарахан дүүгээ
Ото үмөөрэн, дүмэн хүтэлөөш.
Улаан-Үдын багшын хургуули дүүргэхээр,
Хүүгэдэй сэсэрлигтэ 40-өөд жэлдэ
Хүмүүжүүлэгшээр оторо хүдэлжэ гараалши.
Хүүгэдтэ дуратай, хүхюу абаритай
Хүтэлэгшэ боложо удаан ябаалши.
«Сопли» Ринчиновна, абьяастай хэшээлнүүдыш
Сохом бишыхан шабинаршни дурсахал.
Одоо амаралтадаа мүнөө үнээдээ һааж,
Огородойнгоо эдээ бардам ургуулжа,
Шанагын байма шара улаахан сайгаа
Леонид Цыренбазаровичтаяа яаралгүй оошон,
Үри хүүгэдээ, зон нүхэдөө магтажа,
Үглөөнэй нарые үрээл үгөөр угтажа,
Үшөөл олон жэлдэ сарюун, дорюун
Үбгэн хүгшэн хоёр ажана тайбан һуухатнай болтогой!

Любовь Чимитовна Ламажаповагай 50 наһанайнь ойдо

Эжы, абын эрхэхэн
Эбы хөөрхэй Любахан
Үбсүүн дээрэнь абынгаа
Угжа хүхэн хэбтэдэгээ
Эрхэ бэшэ ханаарай.
Долоон наһаяа гүйсэлхэн
Долонгирхон хаһадаа
Номтөвой нургуулиин
Нэгэдэхи ангида ороһоноо
Нэгэтэ бэшэ дурсаарай.
Залуухан Соёлма багшайа,
Үзэглэл, бэшэг-гуурһаяа,
Пионернүүдтэ атаарханаа,
Переменээр дүүрэн гүйлдэдэгөө
Сохом мартаха аалши?
Хадаһаа шаргаар холжоржо,
Хүр соогуур шаагдадагаа,
Шорой соогуур ухашалжа,
Шаажанхай бэдэрдэгээ
Гэнтэ ханаад энеэхэлши.
Бүдөөр бааюу мансылжа,
Балгаһан соогуур наадаһанаа,
Ороһоной таг дээр хэбтэжэ
Хөөрэлдэдэг байһанаа
Хоюулан һануужабди.
Жэлнүүд түргөөр һубаринал,
Жэгтэй сагууд нэлгэнэл.
Залуул нэгэтэ ябаһан аад,
Гэнтэ хүсэбэбди табияа.
Тээд яахаб, Чимитовна-үүрим,
Тэнгэрийн табисуур иимэл ха юм.
Алтан ойгооршни шамайгаа амаршалай,
Аза жаргал, үлзы хэшэг үрээе!

Цицигма Бадмаевна Цыжиповагай 55 наһанайнь ойдо

Холын зэрэлгээн соо миралнал
Хотогор сэлгээн Үлэгшэн нютагтнай,

Хоймор таладань Сагаан-Таабай,
Үндэр-уула манарнал –
Харагдажа хаа-яа зүүдэндэтнай.
Баруун тээн – Богдо-Зонхобын субарга –
Үндэр-Баабайн хүндэ ямбын угтамжа.
Уляһата, Зүүн-Бэеын эсэгын гуламта
Ута наһанай угай хэшэг харбайнал.
Зэдэ, Үлэгшэн голнууд эршэтэй
Зэдэлээтэ дуугаараа дархан соло дууданал.
Үндэһэн хэлэнэй багша,
Үльдэргын хургуулийн дарга
Үе бүрийн хүүгэдэй бариһан баглаа
Үндэр мүшэдэй ялалзааень дабтаа.
Энэ наһанайтнай эгээл сэнтэй бэлэг,
Эбэршэгүй бүхэ эрдэни шэмэг.
55 - хэрэг ажалайтнай үрэ дүн гэхээр,
Субаргыг голлодог шүнтэй жэшэмээр.
Юһэн эрдэнеэр хэтэ саһаа толоронхой
Юртэмсэ дээрэ хүнэй жаргал
Эдлэхэтнай болтогой!

**Зинаида Лубсанцыреновна Шараповагай
50 наһанай ойн баярта**

Наһанай дардам харгыда
Намхан зохидоор гэшхэлнэш.
Ниигэм олоной зэргэдэ
Нэрэ хүндээ сахинаш.
Хии моринойшни туг
Аглаг дээрэ хийсэнэл.
Хуби заяанайшни хэшэг
Торхо набаар билтарнал.
Бэрезэр бууһан гуламтаяа
Нарин сэбэрээр сахиһаар,
Түрэл гарал, нүхэдтээ
Урин дулаанаар харилсаһаар,
50-най эгсэ тэбтэгтэ
Тулган мүнөө буубалши.

Хани нүхэр Жаргалшни
Хэзээдэшье дүнгэнэ найдамтай.
Гурбан эрдэни хүүгэдшни
Хүмүүжэл найтай, хургаалтай.
Эрхэ монсог зээнэрээ
Эхын зүрхөөр жэгнэнэш.
Эхэнэр түрэнэн табисуураа
Эрхим найнаар дүүргэнэш.
Гэр бүлэдөө нарандал
Гэгээн толоор ялбаарай.
Сэлэнгынгээ Жаргалантада
Сэлээн соогоо хүндэтэй
Ажабайдалаа мандуулан,
Ажана тайбан нуугаарай!

Лушан Дагбаевич Цымпиловэй 50 наһанай ойн баярта

Эгсэхэн 50-най үндэрһөө
Эрьен гэдэргээ харахадаш,
Долгилһон зэрэлгээн соо
Дабажа ерэнэн жэлнүүдшни
Эртын ургыдал
Эдир солгёон хаһашни
Бусалтагүй тэрэ холоһоо даллан,
Булгяхан зүрхыеш доһолгон үзэгдөө.
Хүлдэ орожо, торожо унан ябахаташ,
Түрэнэн ахаш гараа харбайн дүнгөөл.
Эрын ёһоор эмээлдэ нуухаяа забдахаташ,
Эрхим эжыш уламыш шангаан табяал.
Яабалан дабаанай арада халбарһан
Ягахан хасартай Соёлмагаа өөгшөөн,
Буртаг хүбшөөрөө харайлдан ябадаг
Буга ногоондол эжэлшэн амидараат.
Урдаа хараха - Очир уугантай,
Гэрэй шэмэг - Доржима үхинтэй,
Галай эзэн - Жамса одхонтой,
Үелжэ сэнгэмээр үүри нүхэдтэй,
Нургаал зааха ханшаг сагаан эжытэй,

Угай үндэр Шойдор жоодшынгоо номтой,
Угсаата заншалаар хорёо дүүрэн малтай
Табинай үлэдэ хэшэгэй арьбан сумаатай
Табилан хайхан талмайран буубалши.
Томоотой буряадай урдын заншалаар
Түйсэтэй дарханһаа найман хизаартаа сасалаад,
Бүхээгтэй тэргэдээ
Бүрин тэгшэ ашаатай
Жаранайнгаа дабаан руу жэгдэ амгалан
Жороохон хүлэгөөрөө
Золтойхон табилуулхашни болтогой!

Дондог-Доржо Дугданович Дугдановта 50 наһанайнь ойдо

Тэбхэр 50-най саана,
Түүхэ болоһон сагта,
Сууряа татан эдэлүүлһэн
СССР ехэ гүрэндэ,
Нүн далай тогтоодог
Найхан арюун газарта,
Дуугаар хонгёо хүбүүхэн
Дулма эжыһээ мүнделбэш.
Гурьбын тала, Обоотоор,
Ганга, Хуһан Хушуугаар,
Долоон үнгын холонго доогуур,
Үнгын сэсэгэй үер соогуур
Нюсэгэн хүлөөрөө гүйһөөр,
Нэгэнэй зэргэ ургааш.
Үүр хираанаар бодолсоод,
Үнээдэй хүхэ шобтороош,
Нааритай шуран, хүдхэхэн,
Наалиингаа хорёодо хүсэд эзэн.
Симментал бухануудһаа айхаар бэшээр,
Түбһэн юумэнһээ сухарихаар бэшээр,
Стан гүүртын ноён баатар
Сэдьхэлээр зоригжон хүмүүжээш.
Элинсэгүүдэй мэргэнһээ хүртэлсөөд,
Эрдэмэй зүргөөр гэшхэлнэш.

Угайнгаа малшые дахалсаад,
Улам саашань удхалнаш.
Олоһон олзо мэдэсээ
Оюутадтаа дамжуулдаг буянтайш.
Эрхим үүлтэртэ адууһа мал
Эрхилхэ хэрэгтэ туһатайш.
Наһанай далай гаталха
Найдамтай инаг нүхэртэйш,
Урмыш заһан дэгжээхэ
Үриин дээжэ хүүгэдтэйш.
Аха, дүүнэр түшэгтэй,
Алтан эжын үрезлтэй,
Тоонто нютагаа дурсангаа,
Тойроһон зондоо баясангаа,
Дүүрэн тэгшэ сэдхэлээр
Дүлэтэ ойгоо угтаарай.
Бурхан багшын үргэмжөөр
Буян хэшэг эдлээрэй!

Бэлигтэ Доржиевич Цыреторовэй 50 наһанай ойн баярта

Хүхэ тэнгэрээр дүүлидэг
Хүнхинөөтэ Луу жэлдэ
Буряад зоной найрладаг
Буянта сагаан һарада
Бэлигэй хэшэгһээ хүртэнхэй
Бэлигтэ хүбүүн мүндэлөөш.
Анханһаа шуран, хүхюутэй,
Ажалда шударгы, эдэбхитэй,
Халуун, зулгы сэдхэлһээ
Ханхинаса дуулаһаар үндыгөөш.
Эжы, аха дүү, гэр бүлэдөө
Энхэрэл жэгнэн түхөөнэлши.
Олоной туһада хододоо
Оролдон, шармайн ябаналши.
Отошо бурханай аймагһаа
Оршолондо яаран ерээ гүш?
Уладые үбшэнһөө аршалхаа

Уялгатай дээрэлхээ буугаа гүш?
Эмшэн болохом гэжэ
Эдир багаһаа шэбшээлши.
Благовещенскдэ хуралсажа,
Врачай тангариг абаалши.
Дүйтэй, хёрхо, мэргэн
Дээдэ зиндаагай хирург
Республиканскада, БСМП-дэ
Дүршэлөө улам нарижуулһаар,
Яруунынгаа зоной уряалаар
Аймагайнгаа эмнэлгын түбые
Даажа абахаяа зүбшөөбэш.
Бэлигтэ нэрэдээ хүрэмэ
Бэлигэй һабаар дэлгэржэ,
Арадайнгаа хүндэдэ хүртэмэ
Ажалдаа абьяастай ябаарай даа!

**Октябрина Ринчиновна Хабиновагай
50 наһанайнь ойн баярта**

Табин наһан
Талын сууряан бэшэ,
Табиан хубииншни
Тахилтайхан дабаан гээшэ.
Ямар багажа зэмсэгтэй,
Ямар даллага хэшэгтэй
Алтан уулын оройдо
Абиран, жүдхэн буулайш даа?
Эхэ Юурэн дэлхэйдээ
Энгэн, хүүнэн сасалха
Сагаа эдхэн буйлуулһан
Сэгээ, арзаш охитой гү?
Яабашье наа харюутай,
Яһала түншэ, аршатай,
Дүхэриг табиха нүхэдтэй,
Дүүрэн тулам хүнэхэтэй
Наһанай утын аянда
Найдамтай дабхин гараалши.

Гурбан хүбүүдшни дүнгэнэл,
Уламыш татан бүхэлнэл.
Монгол мориншни эсэнгүй,
Мүнгэн туруунь зэдэлүүжэн.
Һара, нараншые хиртэнгүй,
Һанаһан хэрэгүүдш бүтүүжэн.
Одомаа-багша, шабинартаа
Одон гэрэлээр ялбаарай.
Олоһон, шэлэһэн ажалдаа
Отол дурлан ябаарай!

**Мэдэгма Баниевна Гомбоева эгэшынгээ
65 һаһанайнь ойдо**

Дайнай дүүрэхэ жэлдэ
Дэлхэй дээрэ мүнделһэн,
Сагаан хадын үбэртэ
Сэсэг шэнгээр һалбарһан,
Илалтын баярай ошые
Илдам шарайдаа бадараадаг,
Оршолонгой бэрхые
Энеэбхилэн, тэбшэн ябадаг.
Зүрхэн соогоо зоригжолтой,
Сэдьхэл соогоо сэсэригтэй,
Хэзээдэ гомдолгүй,
Хүнгэн, сагаан, хорогүй,
Уян хатарша, дууша,
Уран хэлэтэй, шогууша,
Софи Лорендэл сэбэрхэн
Эгэшэмнай сэнтэйхэн.
«Манай басагад» ансамблиин
Примадонна, солистка
Япони, Германи, Москвагаар
Яһалахан ябаат гастролёор.
Бурад басагадай сэбэрые
Бүмбэрсэг дээгүүр харуулаат.
Берлиндэ болоһон залуушуулай
Бүхэдэлхэйн фестивальда хабаадаат.

Хангай Буряад, Байгалаа
Ханхинаса суурхуулжа,
Хүүгэдэй сэсэрлигтэ
Хүгжэмдэ багашуулые хургажа,
Жаргалантынгаа соёлые
Жүдхэжэ үргэлсөөт.
Хоёр хүрхэй хүбүүдые
Хүнэй зэргэдэ хүргөөт.
Алтан табан ашанараа
Альган дээрээ үргэлсэн,
Золтой түрэн заяандаа
Зугаатайл ябаарайт баясан!

Мэдэгма Сандаковна Хаптановагай 60 наһанайнь ойн баярта

Алтан дэлхэйн энгэртэ
Амиды бурхадай ябадаг наань,
Мэдэгма Сандаковна, шамайе
Тэдэнэй тоодо нэрлэхээр.
Сахил ехэтэй, буянтай
Сандаг-абын үрилши.
Сарюун сэбэр намтартай
Сэрмаа-эжын үхинши.
Заабари, захяа ядаагүйш,
Сахиха, хүндэлхэ заршамтайш.
Зулгы, хүхюун абаритай,
Зондоо зохид, абтасатай
Бэлшэр-хатан эжыдээл
Бултанда туһалхаяа яаранаш.
Урид ханаанай эрхээр
Сахилгаалжа тэгүүлнэш.
Уулата Түнхэнэй хүбүүнтэй
Уулзажа, залуудаа түбхинөөлши.
Үри бээдээ, аша зээнэртээ
Үнэтэй эжы, төөбөөлши.
Эжынгээ наһа наһалжа,
Эсэгынгээ буян эдлээрэй.
Үшөөл олон дабаа дабажа,
Үлзытэй, хэшэгтэй хуугаарай.

Зоя Дамчиевна Найдановагай 55 наһанай ойн баярта

Уян хөөрхэн нэрэтэйлши,
Угаа зөөлэхэн зантайлши.
Шэг шарайгаар сэлмэгхэн,
Сэдьхэл бодолоор сэбэрхэн,
Наартай зохидоор харагдаад,
Наран сэсэг хануулааш.
Эгээл дээдын табисуураар
Эрдэнитээ түбхинөөт.
Эхэ эсэгийн буянгаар
Эхир хүбүүдые үргөөт.
Үргэһэн эмгэйншни хургаали
Үдэр бүридэшни үзэгдэнхэй,
Ажалша, урдалхуу байһышни
Үльдэргын зон сэгнэнхэй.
Нарин тоогой ажалшан
Наймаандашые шадмархан
Байдалаа найханаар зохёонош,
Бүлынгөө тайбан эблүүлнэш.
Үринэрэйнгээ жаргал хаража,
Үндэр наһа эдлээрэй.
Бултанай хүндэдэ хүртэжэ,
Буянтай хүгшөөдэй хуугаарай!

Мэдэгма Жанаевна Сыдеевагай 60 жэлэй ойдо

Дари-хээтэйн сэсэгүүдэй
Бухал болоод байхада,
Молон-Хүндын таряанай
Боолтоор жэрбын хуухада,
Нахы-халаг намгадай
Наба, хуулгаа юулээндэнь,
Алтан намарай налайжа,
Арьбан хэшэгээ дэлгээндэнь,
Бүгид-Дари эжыхэн
Басаган үритэй болоо гээ.
Балаасайтан хотон нэгшэжэ,
«Хүбдүүд угнай үнэржэбэ» гээ.
Өөбы хөөрхы үхиниинь

Үльгэр соохи гүнжэшүү.
Найхан мэлмэн нюдэдынъ
Ногооной нюдэндэл хүрмэн шуу.
Үдхэн табан наһандаа
Үншэрхын далайе үзэбэ.
Түрэл гарал, Ханда абгай
Тойрон булта энхэрбэ.
Чимид-Даша бүлэ эгэшэнь
Хажуудаа хэжэ дахуулба.
Хүнһөө юугээршые дутаагүй
Мэдэгма хүүхэн үндыгөө.
Буруу, тугалаа намнахадаа,
Булай хурдан бэлэй хэн.
Саашаа хожомынъ гарахадаа,
Спортоор бээе хорёо хэн.
Саяан уулын баатартай
Улаан-Үдэдэ уулзашоол,
Хара-хараһаар гансата,
Бэе бээдээ дурлашоол.
Гэр бүлөөр түбхинэжэ,
Галайнгаа заяашые дэгжээгээ.
Гурбан үринэрые үргэжэ,
Түрэлхидэй жаргал эдлээ.
Хүрьгэн, бэри, аша, зээнъ
Хэшэгээр даллан ерэнхэйл.
«Бурятпромстрой» ажалданъ
Барилгаша-инженеэрээ магтанхайл.
Он жэлэй ошохо бүри
Абари зангаа хубилаагүйт.
Аалин даруу абаряараа
Буряад хатанай шэнжэтэйт.
Амгалан тайбан
Ажаһуухатнай болтогой!

Дамба-Дугар Доржиевич Доржиевай 60 наһанайнь ойдо
Шанар найтай ногоотой
Шанартынгаа буусада

Хурьгад түлэг абтажа,
Хүл хөөрсэг байхада,
Найдан Доржо хонишондо
Наран уряар миһэлзээ.
Найхан залуу Сэмжэдын
Нүрхэй хүбүү бэлэглээ.
Эрдэм бэлиг түгэлдэр
Эсэгын нэрэ нэрлүүлбэт.
Дээдэ нургуули Шэтэдэ
Дүүргээд, географи заагаат.
Томо-томо ботинуудые
Тонгой-тонгойн уншаалта
Дэлхэйн түүхэ, нюусануудые
Дэрлэн, шэнжэн шудалаалта.
Үльдэргэ, Хори, Загарайгаар
Үхибүүдтэ багшалаат.
Ухаан бодолын дэгжээмээр
Уран хэшээл ябуулаат.
Найдамтай бата абаритай
Нарин сэбэр заршамтай
Долоон дүүнэрээ харалсан,
Даамай зохидоор ябаналта.
Геологиин эрдэм үргэлсэн,
Жарандаа золтой хүрэлбэлта.
Үндэр сэсэн бодолтой
Үбгэн түрүү хүндэтэй
Мүнгэлиг харьдаг ууладал
Миһэлзэн нуухатнай болтогой!

Цыпилма Доржиевна Дашанимаевагай 50 наһанда

Юртэмсэ дээрэ түрэхэдөө,
Юһэдэхи үри байгаалши.
Гүлмэр хаһадаа эхэһээ
Гээгдэн, гэгэн үлөөлши.
Найман аха эгэшэтэй
Нарайхан Эрдэм дүүтэй
Эрбэгэр жаахан хүүхэн

Иигэн-тиигэн үндыгөөш.
Хара багаһаа ажаллажа,
Хаанашье ходо магтуулааш.
Холын Оронго хүргүүлжэ,
Хадам харида түбхинөөш.
Солбон, Одон хүбүүдтэйш
Соёлма, Лариса үхидтэйш
Зүгдэр, Заяана, Бато-Очир
Зээнэр ашанар олон.
Найхан наһанайш дабаанда
Нархагай дээжэ сүршэе.
Заяанайш утын харгыда
Золтой ябахыш үресе.

Цыпилма Тудуповна Дубчиновада 50 наһандань

Тужа-баабайдаа мүргэлтэй
Түмэршэ Хүбдүүд угтай
Түргэн мэргэн, түншэтэй
Түдэб абынгаа одхонсог.
Ага Ононой Тарбалжин тоонтотой
Алтан хурабша, уран нагабшатай
Ажалша малша Долгор эжынгээ
Амтан уурагаар тэнжэхэн эрхэ монсог.
Морин жэлтэй, 1 сагаан мэнгэтэй
Мянган нюдэтэ Жанрайсиг бурхантай
Ая-гангата Гурьбын талаар
Абгай, ахайнараа дахан наадаһаар
Хүдэр улаан хүүхэн хүнэй хэмдэ хүрөөш,
Хүдөө талын улаалзайдал халбарааш.
Үльдэргэ-хатан хэшэгэй дээжэхээ хүртөөгөө,
Урин хүхын хонгёо хоолой үршөөгөө.
Ансамбль байгуулжа, Гэсэрэй найрта шалгарааш.
Арадай дуунай мұрысөөндэ урдалааш.
Бүрин-Хаанда түшэглэн мүнөө һууналши.
Бата хани Гомбоевичтоо найданалши.
Түбшэн найхан шамдаа манай хүндэ
Тэбхэр 50-найш ойгоор халуун мэндэ!

Валентина Баниевна Михеевада 50 наһанайнь ой баярта

Одохон дүүхэй Валямнай
Одохон хүбүүнһээ өөрэгүй,
Обоо бунханаа тахихаяа ,
Отогоороо субан ерэхэдэмнай,
Нара ногоо татуулжа,
Налгайхан зангаар угтаналши.
Эржэн сэргээ бодхоон
Элинсэг эсэгэнэр дээрэһээ
Угаа эблүүлэн ябахаш,
Урмашан, найшаан байдаг хаш.
Борис Фёдоровичтоёо хояулан
Бата зохидоор түбхинөөт.
Гурбан найхан үринэрөө
Ганзагадань хүргэжэ табяат.
Багшанарай ажалаар мэргэжээд,
Буянтай ажал ябуулнат.
Хүдөө нютагайнгаа хэрэгүүдтэ
Хүл хүнгөөр оролсонот.
Урихан шарайтай Валямнай
Улад зондоо хүндэтэйш.
Туһалха, дүнгэхэ гэбэл,
Түрүүлэн ерэдэг гуримтайш.
Эдэбхи, абьяас ехэтэй
Эльгэ дулаан мihэрэлтэй
Валентина Баниевна, манай дүү,
Баяртайл ходоодо ябаарай.
Маанараа оторол угтажа,
Мэндэ сайхан жаргаарай!

**Рэгзэма Бүдэсэдиевна Жанчиповагай
50 наһанайнь ойн баярта**

Тэрэ холын 50 жэлэй саанахана
Түлэг дундаа үри нарын жабарлаха хаһада
Хуһан-Хушуун нэрэтэй
Хуушанай наалиин гүүртэдэ
Һүн булагай тошон дэбэржэ,
Сагаан эдээнэй хэшэг дэлгэржэ,

Улаа-ягаан хасартай багашуулай
Уураг шаангида саданхай,
Хүр соогуур умбалдан,
Хүльбэрэн сэнгэхэ үедэ
Анханай домшо алдартай
Аюушын Шойробой хүбүүнэйдэ,
Бүдэсэди Анна хоёрой бүлэдэ
Хоёрдохи үринь мүндэлжэ,
Хүл хөөрсэг бололдобо.
Удяна эжы гартаа дүйтэй, түбһэндэ,
Үхинэй хүйһыень найжалан хүндэбэ.
Һөөл зохидхон, һэмбэгэр шарахан
Рэгзэма хүүхэн үтэр үндыжэ,
Арбаад дүүнэрээ абалсан шадамараар
Арбан класс дүүргэжэ гараһаар,
Уулата Захааминда оёдолдо һурабаш,
Улаан-Үдын «Тохорюухан» сэсэрлигтэ
Арбан жэлдэ найдамтай хүдэлбэш.
Ягаахан хасартай Бүдэсэдиевна,
Ябаһан харгышни сэхэхэн зурыгаа,
Үйлэ хэрэгшни сэбэр һайхан даа.
Алёша Дарима хоёройнгоо хүүгэдые
Арюухан Булад зээнэрээ өөгшөөнэш.
Дууша зулгы Таня үхинөө
Дүрбэн тэгшэ оролдон хүгжөөнэш.
Эжы абаяа энхэрнэш сэдхэлдээ,
Эльгэлэн дүүнэршни тэгүүлнэ шамдаа.
Сагаалган соогуур түрһэн заяатай,
Салгидама хэшэгтэй, элбэг һуугаарай.
Урагшаа һанаатай, олондоо хүндэтэй,
Урматай, золтой хододоо ябаарай!

Үльдэргын һургуулийн 80 жэлэй ойдо багшанартаа

Цыбигжаб Бочигтоевич Дугдановта

Тэбхэр табин жэлдэ
Тоо бодолго, түүхэ заагаат.

Тоогүй олон шабинартнай
Танай хэшээл мартахагүйл.
Сарюун хүнгэн гэшхэдэлыетнай,
Сагаан найхан зангыетнай.

Долгорма Дондоковна Дондоковада

Бурьялма аршаандал охитойхон
Буряад хэлээ хэшээлхэн
Бултанай дуратай Багшамнай,
Оюун бодол, абаряараа
Үглөөнэй толые найжалдаг
Үүрэй Солбониие хануулнат!

Бүүбэй Жалсановна Жалсановада

Ухаан бэлигээр түгэлдэр
Урданай ёноной багша
Шангахан журам баримталжа,
Саб-ябхан хургаһыетнай
Шабинарайтнай дундаһаа
Суутай багшанар ургаа.

Ринчин-Ханда Доржиевна Цыбикжаповада

Хоёрдохи ангида уулзаабди
Найхашаан таниие хараабди.
Дүрбэн класс даагаашье хаа,
Дирижёртол шадамар хүтэлөөлта.
Крепдешин плати, ридикюль -
Хэзээдэшье арюун лэ дүрсэтнай.

Дымид-Ханда Жамбаловна Хашитовада

Дууша, ажалша, дүрбэн тэгшэ
Дүршэлээр баян багша.
Дүрбэн сагай хэлгээндэл
Дундаршагүй бэлэй Танай ажал.
Нарилан ябахыемнай захяалта,
Найдамтай замыемнай заагаалта.

Базар-Ханда Жамсуевна Жамьяновада

Классаймнай дуратай хүтэлэгшэ
Хэээдэшье дурсагдаха манай багша.
Орёо шанга хэшээл-математика
Ойлгуулжа мандаа шадаалта.
Хэн хэнииемнайш илгаагүй,
Хүндэлжэ шабинараа ябаалта.

Намсалма Банзаровна Чимитовада

Ород хэлэ бэшэгтэ найнаар
Оролдожо хургаһантнай сэнтэй
Ажабайдалдамнай Танай хэшээл
Аргагүй мүнөө хэрэгтэйл.
Даруу түбшэн абаритнай
Дурсахабди отол найханаар.

Дулма Базаровна Гатыповада

Сагай эрхээр хари хэлэн заагдажа,
Улаан-Үдэдэ хургуулиинь гараад,
Хөөрэхэдөө бэрхэ, өөрсэхэн Тамнай
Немец хэлэ шабинартаа үршөөгөөт.
«Гутен таг» гэлдэхэдээ, ехэтэ һонирхон,
Амья татан шагнаабди хэшээлытнай.

Галина Лыктыповна Ринчиновада

11-дэхи ангидамнай ерээт,
Абажа бидэниие хүтэлөөт.
Илдам шарай, бурьялма абаряар
Этигүүлэн, бөөдээ дадхаагаат.
Гушан хоёр өөрын хуулитаниие
Гуримда ёһотоор оруулаат.

Ким Шогдопович Цыденовтэ

Зурааша, зохёолшо Танай
Захагүй, гүнзэгы мэдэсын
Зааханшье хубида хүртэһэмнай -
Заяандамнай хүртэһэн бэлэг.

Алтанай элһэ олоһондол,
Абажа ябанабди, олзуурхан.

Дунда һургуули дүүргэгшэдтэ

Һаял гэжэ һанахада, һубаряад жэлнүүд үнгэрөө
Һайхан намарай нарата нэгэ үглөө
Гэнэхэн наһандаа гайхал баяраар халин,
Гоёхон дэльбэтэ сэсэгүүдэй баглаа баринхай,
Эхин һургуулиин богоһо алхан ороолта
Эрдэмэй дээжэлһээ оролдожо хүртөөлта.
Арбагархан шабинараа өөгшөөн угтажа,
«Аабаахые» танюулһан багшанартнай
Арбан жэл соо дали жэгүүр ургажа,
Аласай холые зорин ошохо замдатнай
Һүр һүлдыетнай үргэн дэмжэнэбди
Һүн сагаан сэдхэлээр үреэлнэбди.
Замдаа бэшүүрхэн, маргангүй,
Заалгаһан хэшээлээ мартангүй,
Хүн нэрэээ хододоо дээрэ үргэжэ,
Хүсэлөөр сэбэр, бодолоор үндэр ябахатнай
Болтогой!

Жаргал Цогтоевич Номтоевто, 50 наһанайнь ойдо

Дуран мэтэ дуутайхан
Даруу түбшэн зантайхан
Бата хүдэр бэетэй
Баатар хүнэй шэнжэтэй
55 тэнгэриһээ
Табилантай бууһан,
Тала хүдөө дайдаһаа
Таталгатай түрэнэн
Жаргал Цогтоевич Номтоевнай
Зуу хүрэтэрөө зугаатай
Зон нүхэдтөө хүндэтэй
Үндэр заяатай
Үбгэн түрүү боложо ябахатнай болтогой!

Бүдэ-Сэди Чойропович Жанчиповта
60 наһанайнь ойн баярта

60 жэлэйнгээ жаргал эдлэжэ,
Жабхаланта ойгоо тэмдэглэн найрлажа,
Зон нүхэдэйнгээ дүхэриг соохоно
Зугаалан хайханаар байхадатнай
Нэрыетнай үргэн, олоной зүгһөө
Намтарайтнай хуудаһа иран магтая.
Хара багаһаа эсэгээ дахажа,
Хамтын ажалай хүлһэ амсаалта.
Халуун хаһада полевой станда
Харуулда хүнийн хайса хоногдоо.
Хүрээ, аса, тармуур бүгэдэ
Хүдэр гарта нилээд адхагдаа.
Заха-Толгойгоор, зуһалан талаар
Захадан хонидоо ябаал гээшэт.
Холбоолжон, Хушуунай үзүүр үнгэдэ
Колхозой хүрэг захадан адуулаат.
Нубаряа олон жэлэй туршада
Наалиингаа гүүртые хүтэлэн гараат.
«Буряад ороной габьяата малшан» гээд,
Улас түрэхөө нэрэ зэргэ хүртөөгөөл.
Анна Цыреновна үнэн ханитаяа
Ажабайдалай дабаануудые гаталнат.
Алишье ажалһаа жэгшэн далтирангүй,
Адлихан тэгшээр бүтээжэл гаранат.
Гэрээр дүүрэн аша зээнэрээ тойруулжа,
Гал гуламтаяа нарин сэбэрээр сахин,
Наран мэтэ найман тээшээ туяаржа,
Нам түбшэн, амгалан тайбан
Ажаһуухатнай болтогой!

Даша-Цырен Цымпилович Дондоковой
60 наһанай ойн баярта

Асари сансар дорьбоодог
Алаг эрэн луу жэлдэ
Аба эжын буянгаар
Алтан дэлхэй таяалши.

Наһанай эрхи тоолоһоор,
Нэгэ рабжуун гороолоод,
Табин хоёр оной хүн
Тэбхэр жарандаа буубалши.
Дашацырен үүримнай,
Дабаан дээрээ түрүүлбэш.
Жаранай үлэдэ сэргэмдэн,
Даллагын дүхэриг зохёобош.
Үльдэргын гулваа гэгдэжэ,
Урагшатай жүдхэн ябаналши.
Заяанай хани Сэпэлмаатаяа
Задарюун хүбүүдые үргөөлши.
Үндэр наһатай эсэгээ
Үргэмжын һайнда хүртөөһэнэй,
Ашатын буян хүсэлдэн,
Амгалан тайбан һууналта.
Үүринэр бидэ эхирнүүдтэл
Үрдилдэн хойноһоош һубаряабди.
Нэгэ түлэй хурьгадтал
Наадаһаар сугтаа тэнжээбди.
Уладай мүнхэ хамбыда,
Улаагай ехэ харгыда
Хүллэн холбоһон моридтол
Хүлөөр жэгдэ табаралдан,
Оршолонгой самсаалаар
Оодор-оодорһоор ерээбди.
Хэзээдэшье бэе бэеһээ
Холодोजо шадахагүйбди.
Мэнгэтэ жэлнай холбонол,
Мүнгэн жолоо залганал.
Харгын голһоо хирэнгүй,
Тэргэ, шаргаа эмдэнгүй,
Хүл жорхой хамтадаа
Хүтэлнүүдые дабажал байял.
Наһан яһала залуу даа,
Наран үшөө эртэ даа.
Вова Путин түрүүтэй
Виват манай үетэндэ!

Валентина Цыдендамбаевна Цыреновагай
55 наһанай ойн баярта

Гал улаан тугтай галзууд угай
Гартаа дүйтэй модошо, түмэршэ дархан
Цыдендамба Дондокович болон
Будадаи Цыренжаповна хоёрой бүлэдэ
Зузаан хэшэгтэ намарай хаһада
Зургаадахи үри – Валянь мүндэлбэт.
Юһэн эрдэни – хүбүүд, басагадтаа
Юртэмсын жамые ойлгуулан дадхаадаг
Уран гарта абынгаа захяе,
Нарин нягта эжынгээ хургаалые
Балшар багаһаа олзуурхан сахяат,
Бүхы наһанайнгаа багажа болгоот.
Еши-Доржотоёо ургыхан үеһөө
Ехэ тааража нүхэсөө бэлэйт.
Албаяа дүүргээд, бусажа ерэхэдэнь,
Айл боложо хамтаран һуугаат.
Дээдын заяагаар хоюулан ушараалта,
Дэлгэр байдалаар нютагтаа түбхинөөлта.
Дүрбэн тэгшэ хүүгэдые үргөөт,
Дүрөөдэнь хүргэжэ, бултыень табяат.
Хүүгэдэй сэсэрлиг, оёдолой нэгэдэлдэ
Хаанашье хүдэлбэл – үнөөхил нягтахан.
Зулгы урин, налгайхан зангаараа
Зоной дунда ябаналта зохидхон.
Жаранай хоройдо золтой орожо,
Жэрбэгэр зандаа зурыжа ябагты.
Жэл бүри хэшэгээ арьбадхан,
Жэгдэ найханаар жаргажа һуугты!

Сагаалган-2002, манай үетэнэй зүгһөө

Мүшэн сансар замбуулинай
Мүнхын зурхай тодорбол.
Монгол литын гороогоор
Морин жэлнай морилбол.
Сагай манан сооһоо

Сагаалхижа ерэхэн,
Сагаан сэдхэлэй гүн сооһоо
Салгидажа бурьялһан
Урданай арюун заншалаар
Угсаатанайгаа найраар
Боролжын оёороор гүйдэг
Борохон туулай жэлтэнһээ,
Лужаганажа тэнгэрээр дүүлидэг
Луу жэлтэнэй зүгһөө
Хүхэ хадагаа дэлгээжэ,
Хүндэтэ нютагаархинаа амаршалнабди
Мэндэ-э!
Ажалай жолоо алдаагүй
Алдар солото малшадтаа,
Хүдэр улаан
Хонишод, хаалишадтаа
Урилдаанда моридые хорижо,
Орон нютагаа суурхуулдаг адуушадтаа
Сүрэг мэндэ-э!
Арбай таряа ургуулжа,
Арад зоноо тэдхэдэг таряашадтаа,
Онһон техникэ ургалжа,
Үбһэ хулһаа бэлдэдэг механизаторнуудтаа,
Дүрбэн хушуун малайнгаа
Дулаан байра түхөөрдэг барилгашадтаа
Манай мэндэ-э!
Эдир залуу үетэндэ
Эрдэм бэлиг олгодог багшанартаа,
Сэлээн зонойнгоо энхые
Сахижа ябадаг эмшэдтээ
Сайхан мэндэ-э!
Энэ хайхан байдалыемнай
Улаан гараараа бодхоон
Үрээл үгэтэй, үнэн сэдхэлтэй
Үндэр буурал үбгэд хүгшэдтөө
Сагаан һарын сарюун мэндэ,
Онсо ехэ манай хүндэ!

Уһан хара морин жэлдэ
Урагшатай ябаял даа.
Орожо ерэнэн шэнэ жэлдэ
Олзотой, омогтой байял даа.
Үдэр бүри
Үглөөнэй наранаар бодожо,
Бур-бурхан утаагаа бурьюулжа,
Буряад зоной заншалаар
Улаахан сайнгаа дээжые
Орон дэлхэйдээ үргэжэ,
Дээрэнхээ хараха бурхадтай
Дороһоо үргэхэ нүхэдтэй
Ябахамнай болтогой!
Үбгэд хугшэдөө
Үргэмжын хайханаар ямбалая.
Хүүгэд багашуулаа
Хүнэй зэргэдэ хүмүүжүүлэе.
400 үрхэтэн айлнууд
Дүрбэн тэгшэ, дүүрэн хэшэгтэй
Ажаһуухамнай болтогой!
Үлзы тоонто арюухан нютагнай
Үеын үедэ мандаха болтогой!

Намжил Жапович Галсандоржиевай 60 наһанай ойн баярта

Сагаан нарын шэнын гарагаар
Шаргада мориёо хүллэнхэй,
Хуһан-Хушуунай залуушуул
Хүгтэйхэн сагаалжа гарадагаа,
Намжил, Сэрэн, Доржо гээд,
Намайгаа мартангүй дурсаарайт.
Хяагта-Хунды, Заха-Толгой,
Хандагайн Толгой, Арын-Тоором,
Холбоолжонооршые гороолон,
Ходоро сагаалдаг бэлэйбди.
Шиираб баабай хүхюутэй,
Шүлэтэйхэн буузаараа хүндэлхэл.
Тоожо бидэнээ, голонгүй,
Табинайш хундага аягалхал.

Хэн хэнэйншье хүндэмүүшэдэ,
Хөөрэжэ, сэдьхэлээ бурьялган,
Мүшэтэ хүнийн дуулимда
Мүнгэн сарья зурылган,
Дахада намаяа орёонхой,
Дуугаа татаһаар, бусахаш даа.
Тала һайхан Намжилни,
Талаан хубиин дээжэһээ
Эжынгээ ашаар хүртэлсэн,
Үнэржэн, түбхинэн һуухадаш,
Үнэн зүрхэнһөө баясанам,
Үрэлжэ, досоогоо шэбшэнэм.
Ондоо зониие магтадаг
Онсо һайхан шэнжэшни,
Хүнэй хүүгэдтэ баясадаг
Хани халуун абаришни
Үлзы хэшгээр эрьенэл,
Үри хүүгэдтэшни хүртэнэл.
Бадма баабайн Дулматаяа
Бата сагаан үргөөдөө
Арьгам тахилаа үргэһөөр,
Амгалан тайбан һуугыт даа!

Түрхэл

*Үндэһэн буряад «сууха хуур», «суур» гэхэн хүгжэмэй
наадхуурнудые нэргээн бусаһан габьяатай Виндарья болон
Эрдэм Доржиевтанда зорюулнаб.*

Түмэн адуунай
Туруунай түбэрөөнһөө хүнхинэһэн,
Торгон дэлһээр
Тугуудые зохёожо хиисхүүлһэн
Туургата буряадай
Тулга, сэргээ тодхоһон анханай бууса.
Аймаг ехэ Яруунын
Адууһа малнуудаа атарлуулдаг
Хүбшэлиг хоймор
Хизааргүй зэрэлгээтэ дайда.
Үүлэ тулама тооһо татаад, сэрэг мэтэ

Үльдэргэ, Эгэтын, алишье зөөдэлшэдэй сэхэ
Заха хилэ – Түрхэлэй дабаае үгсэн ерэбэл,
Заза гол мэндые нь Мүльһэтэ далайда хүргэхэл.
Далай мэтэ хүрин хилганаар долгисоһон,
Дабһалиг аагтай хужар марсаар бууралтаһан
Угсаата малшанай шэлэмэл һайхан бэлшээри
Урдань миралан, энхэ бүрин талмайрхал.
Булга, хэрмэтэ хойто уулаар хэрэм ханаар дарайһан
Баян-Хаан баабайн үргэмжэ ехэтэй хараада
Хун шубуудай, галуудай ганганаа зэдэлүүлһэн
Хүлгүй сөөрэм Түрхэлэй нуурай эрьедэ
Халуугаар амилһан халюурма зэрлиг оршондоо
Хүлэг эрдэниие азарга хүрэгөөрнь арьбадхаал.
Сүлөөтэ адуунайнь зээрэг дошхон инсагааһаа
Сууха хуурайм утаһан дорьбоод, үүрһээ гү?
Уһан һайбар Түрхэлэй жороогой хаядалһаа
Урданай адуушын уянь хүдэлэн хүлгөө гү?
Саг зуура газарай гүн сооһоо гүнгэнэнһэн мэтэ,
Суурай хүнды лимбын аялгаар уянгалбал гэнтэ.
Хулинсаг эсэгэнэрэй уртын дуунай аялга – энэ!
Хуушанай байдал нюдэндэм үзэгдэхэдэл гэнэ.
Угай бэшэгтэ нэрээ мүнхэлһэн Дамба-ноён
Ухай гэжэ Шулуун хоройдоо тоолодог һэн адуугаа.
Жаргаланта хатан-эжын нэрэмжэтэ шодон
Жабхаланта домогуудые үнинһөө гэршэлэн һуугаа.
Арын дабаанда баглайрһан хуша, жодоо
Анхилжа халхяар, урма һэргээн бадаргаа.
Арьялаа байсаарнь сууряалһан бугын дуудаан
Ангууша эрын шуһыень хөөргэн бусалгаа.

Урайни сагһаа Түрхэлэйнгээ обоонуудые тахидаг,
Умда, хоолһоо дээжэлэн орон дэлхэйдээ сасалдаг
Үе бүрийн малшадай сарюун сэдхэл хэзээдэшье тэгшэ,
Үлзытэ баабайн үбэрөөр тэнюун лэ зуһадаг гээшэ.
Тэрэбхэйн Зазадаа шудхаһан уулзуур – Улаан-Хушуунда,
Тоонто нютагтань хамба лама Мүнхэ Цыбиковэй,
Арад жиндагай үгэлыгөөр үндыгөөл нангин субарга,
Ашатын буян хэтын хэтэдэ энэ дайдаар дэлгэрбэй!

Домог

Солбон Лыгденовэй ханаашалгаар «Булаг» фильмдэ

Урайни уринда лэ
Урин сагай түрүүндэ лэ.
Агуу алтан дэлхэй дээрэ
Амгалан тайбан тогтоо үды, байгаа үгы байхада
Хүхэ мүнхэ тэнгэрээр бүрхээг татажа,
Хүрһэтэ газараар оёор дэбдижэ,
Сахилзата, дэрһэтэ талын уудамаар тааруу хуудалтай
Сайн сагһаа туургата арад иргэн ажаһуугаа юм гэхэ.
Хатуу сагай буугаад байхада, харатанай засагай
Хамаг зониие дарлан, дэбһэн байхада,
Айлай дундуур хэсэн-хэсэн,
Айхын аюулгүй хүсэтэнэй бэлгэ тэмдэгтэй,
Анхани үндэр изагууртай, арюун сагаан сэдхэлтэй
Бүхэлиг нэрэтэй баатар хүбүүн
Бэлыгүүн хоёр нюдэнһөө ошо сасаруулан
Тэдэ эзэрхэг хархисуудтай тэн-тэрээн гардалсан,
Шэн зоригой халуун дүлөөр бадаран ябаал даа.
Ай! Хайрата арад зонхон
Аюул тодхор, дээрмэ, хулгайда дарагданхай,
Алуулха, зобохын туйлай ехэ зоболондо баригданхай,
Үгэ хэлэхэ эрхэгүй, өөрын мэдэхэ мэдэлгүй
Үндэһөөрөө хосоржо, угаараа таһаржа байгаа гэнэл даа.
Отог отогоороо хариин дайдаар тэрьелхэ,
Омог нэрэ солоёо алдаха, доройтохо
Туйлдаа хүрэжэ байгаа юм һэн хадаа.
Гансаардан байжа эрэлхэг түгэлдэр Бүхэлиг тайжа
Газаалуулһан зоноо абаржа, үмэгшэлжэ, тулалдажа
ябаа юм гэхэ.
Харин бэшэ бүһэтэйшүүл һүр һүлдөө дарагдажа,
хүн нэрээ алдажа,
Хара хубияа харанхай, боролжын оёорой
Борохон туулайдал дүүрээгээ дэлбэрэн,
айн байһаниинь тэрэл даа.
Үгырһэниие тэдхэдэг, баһуулһаниие аршалдаг,
Үнэн сэхые элирүүлхын түлөө эрид тэмсэдэг

Үмөөрэгшэ Бүхэлиг баатарайнгаа нангин нэрыень
Үргэн олон арад түмэнийнь баярай үгөөр дурдан-магтан,
үрээлээ гэхэ.

Үй түмэн одо мүшэдые тойруулан, голлон оршоһон
Үндэр тэнгэрийн Алтан Гадаһан мэтэ баатарай
гэрэлтэ хүлдэ мандатугай гэжэ!

Гандашаһан хуурай, шаргал талынгаа нюруу дээрэ Бүхэлиг
Ганган буурал үбгэнтэй нэгэтэ нэгэ ушараа юм гэхэ.
Арай багахан хүбүүе, адаг муухан адууһые хүтэлэн тэрэ
ябаа һэн ха.

Аюулта үйлэ эдэниие зайдан талын хамхуул мэтээр этэрэн
хаяа гэхэ.

Эрбэс шунахай хаашуул дайгаар орон довтолжо,
Эльгэн түрэд дайдаһаань хобхо татан холодуулаа юм ха.
Эдлэхэ бүхы зөөриень, үнжэгэн хөөрхэн үхидыень,
Энэ болотор үдхэжэ байһан табан хушуун малыень
Булимтаржа этэгээдүүд ойн хара Орголидол үрэхээд,
Бууха сэргыень, нууха буусыень үнэнэн тоборог болгон хюдаба
юм гээ ха.

«Ай, хара золигууд!» – гэжэ эбэршэгүй халуун зүрхээс
Айхабтараар шэмшэрүүлэн, аршаан булаг сэдхэлээ
булгилуулаа Бүхэлиг.

Хурдан хүлэг мориёо үбгэн хүбүүн хоёрто орхижо,
Харатай булимтарагшадые хэһээхэб гэжэ
Хатуу зарлиг - тангариг табиба.
Холо ябаа юм гү, али дүтэш байгаа һэн гү
Хоёрдугаар үдэрэйнгээ түгэсэн, залиран байхада,
Нарин могойн гүльдирхагүй,
Нара харын харагдахагүй газараар нэбтэ-шобто ябаһаар,
Хурса жадынгаа һүүдэрэй саһан дээгүүр һунахын хирэндэ
Хүсэжэ, ахижа ерэбэл хадаа тэрэ зэбүүн арьяатадые.
Хорёод тоотой шуһаар жүрөөдэһэн үлэн шолмосууд
Хүлһөөн тархи хүрэтэр зэбсэгжэнхэй,
Бухайр шара номонуудынь хобтоор дүүрэн һуршатайнууд,
Булад хэлмэ, жадануудынь хурса эриез тодонхойнууд,
Уулын оройдо унталгаяа түхээржэ байһан тэдэниие
Улаан гараараа абаха гээшэ бэлэн хэрэг бэшэл һэн даа.
Урдын баатарнуудай гүн сэсэн аяг заншал мүнөө хэрэглэбэл,

Уран түргэн арга мэхэ гаргажа шадабал дээрэ байгаа.
Тэргэд нарын дээрэ гаратар бага хүлээгээд,
Талын зайгуул ябаганай дүрсэ дүрсэлөөд,
Гэсэр хаанай сэрэг мэтэ мундаргануудай һүүдэрээр
халха барижа,
Гэрэлтэн ялбаһан дуулгануудай туяагаар хараа абажа,
Балмадай тогтоһон газарта дайгаар дэлиһэн нашан шонхор -
Бүхэлиг баатар эрмэгтэй гуталаараа хии агаар зуран,
элин-халин дүтэлөө гэхэ.
Хүхэ сиибэн шонын хара ханаагаар ханаалжа,
Халюун шаргал үнэгэнэй мэхэ гохоор ухаалжа,
Хан харьяд барасай галзуу хүсөөр дошхоржо,
Тэб гэсэ дэбхэрэн, гэнтэ дээрэнь гэнэдхээжэ оробол хадаа,
Тэдэ муухай зэрлигүүдые хайра гамгүй хюдажа, даража
шадаа юм гэнэл даа.
Ганган буурал үбгэнэй газар нютаг сүлөөлжэ,
Хөөрхэн хүүхэд, хамаг зөөриень буляажал гэдэргэнь
бусаагаа юмэл хадаа.
Залинта аадарай сахилгаан, мүндэр соогуур ори гансааран,
Замхуулан хэтэдэнь хэбтүүлхэ үхэлһөөшье далтирангүй
урагшаал
Арад түмэнэйнгээ нэрэ түрын түлөө,
Алтан тоонтынгоо эрхэ сүлөөгэй түлөө
Зандан модондол халбарха уг гарбалайнгаа түлөө
Залиршагүй эрэлхэг зоригоо зангидажа,
Шэб харанхые сараһан наранай туяа мэтэ далтиршагүй,
Шэбэрһэн шуургыгэ хэтэ сохин дүүлиһэн бүргэд мэтэ
сухаришагүй,
Шургаһан муу заяа тониллогшо Очирвани бурхан мэтэ
дарагдашагүй
Эхин сагай зурхайн хүсөөр
Эгүүридэ мүнделһэн жанжан богдо, баатар-эрдэни
Эгсэ-эгсэ алиш дайсадай урдаһаа шуумайн, шармайн
дабхихал даа хэзээдэш.
Морин хуурай мүнгэн аянгата утаһыень таталан-таталан,
Мэргэн солыень мүнхэ түбиин сууряалтарынь түүрээхэдэжэл
түүрээе.
Ум сайн амгалан болтогой!

**Ород гүрэнэй үмэнэхи Буддын Заншалта Сангхын
Пандида Хамба Ламанарай зэргын бии болохоор
250 жэлэй ойн баярта**

Зандан-Жуу бурхан

Гаруудиин дали дээрэ мэтэ, галабуудые огтолон,
Гаглюун шаргал дайдын гүбээлиг нюрууда оршон,
Хүрин гантиг ордонойнгоо хоймор барин,
Хүл дээрээ зогсонол Зандан-Жуу бурхан.

Манан соохоо мандаһан наран мэтэ
Мянган жэлнүүдэй гүн соохоо залараа.
Зуун найман эрхиин толгойдол мухарюулан һэтэ
Зуу зуугаар үе сагуудые тоолохоор ерээ.

Аласай холые хаймадана бэлигүүн нюдөөрөө,
Алибаа тодхор сарана, адислана мотороороо.
Һүзэгөөр хомор хойто зүгэй арадта хайраяа барина,
Һонор сээжэдээ нүгэлыень арилган бисалгана.

Һунажа мүргэхээ эндэхид ехэнхидээл тэбшээ,
Һарьдаг үндэр Састын ороной түбэдүүд бэшэ-э!
Аргая барагдахадаал, хөөрхэд, зорижо ерэнэ,
Альгаяа хабсаран, абарал туһа эринэ.

Хүлисэжэ хамагые, хүлээн абажа гуйлтыень
Хүл дээрээ зогсонол Зандан-Жуу бурхан.

Этигэлэй Хамбада хандалга

Боро юрьсээнэй хуа халхи хүрин,
Буян, нүгэлэй хилэ зубшан ябатарни,
Хүн доторойм углуу, тохой гэрдүүлэн,
Үзэгдөөгүй Ехэ Гайхал сахилгаалаа.
*Неистовым ветрам бытия сопротивляясь,
Вдоль границ греха и добродетели я шла.
Вдруг осветив закоулки тайные души моей,
Просверкало молнией невиданное Чудо.*
Саглашагүй зоригоор эрдэмэй орьёлдо дабхяад,
Самади хүсээнэй лёнхобо һуудал мандуулаат.
Ульгэр жэшээгэй алтан бороогоор сүршөөд,
Үбы хөөрхы хүзэгэйм үрэһые умдалуулаат.
*Неукротимым духом вершину знаний преодолев,
В состоянии самадхи в позе лотоса воссели.
Былинного примера золотым дождем прозвенев,
Малое зернышко веры моей вспоили.*
Задагай бодолым утаһан бүһэдэл шангадхаад,
Залажа сэхээр, шэгыем олгон адислабат.
Зүггүй далайда һэнжэгүдэһэн онгосодом
Зүгөөргүй бүхэ абаралай һэлюур олгобот.
*Мои мысли вразброс, будто шелковым кушаком собрали
И, указав нужный ориентир, благословили.*
*Лодку мою, что затерялась в безбрежном море,
Надежными веслами спасения оснастили.*

Хүхэ Зүрхэнэй даяанда түүхын худал мэдэрһээр,
Хүсэлдэжэ болзортнай, үүрэй хираандал үндэрлөөт.
Хамаг зүйлэй амитан бүхэниие энэриһээр,
Хайрын ехэ хайрые түрэл дамжан түхөөгөөт.
*На ретрите в Хүхэ Зүрхэне истории пульс ощущая,
В назначенный срок Вы светом зари воссияли.
К шести видам существ внимание направляя,
Милость великую во всех перерождениях оказывали.*
Зүү хабагшалма нарин мэдэрэлэйнгээ домбодо
Зуун найман аршаанай дуһал суглуулнам.
Гал улаан зула сэсэгэй дэльбэдэл
Голто зүрхээ, Багша, Танай үмэнэ халбаруулнам.
*Сосуд тонких чувств, что легко провести через ушко иголки,
Каплями ста восьми аршанов наполняю.
Как огненно-красный тюльпан распускает свои лепестки,
Сердце мое, Учитель, пред Вами раскрываю.*
Хойто зүгэй холонгоор бадан жалсан татуулаад,
Хоймортоннай Этигэлэй толо гиигүүлээд,
Үншэрүүлхэгүйн тула төөрингтэһэн бидэнэрээ
Үхэлые диилэжэ, боди сэдхэлээр бусаалта.
*Из радуг Северного сияния бадан жалсан развесив,
На почетное место светлого Учения суть поставив,
Дабы не оставить нас сиротами в тумане безверия,
Смерть победив, Бодхисаттва, Вы вернулись.*
Очир эрдэни мэтэ бодотоор нангин бэеынгээ
Эри самсаал бүридэнь тарниин үзэг ялбуулан,
Одоо, Ерээдүй – гурбан саг, галабуудта, хэтэдээ
Этигэлэй Хамба лама Та, арадаймнай хүлдэ, сахюусан,
Эрьелдэгшэ Сансарай нүгэлнүүдые сарагша,
Эрхим шэнжээрээ хүн түрэлтэниие урдалагша,
Эгүүридэ оршыт гэжэ зальбарнам!
Ум мани падмэ хум.
*Алмазу подобно, действительно священного Тела
На каждой грани-клеточке буквами мантр сверкая,
В Этом, Грядущем – во всех трех временах, кальях, всегда,
Олицетворяя силу Духа народа, оберегая его,
Будьте с нами, Сокрушивший клеши Сансары,*

Гений всего человечества Хамбо лама Этигилов!

Об этом молю

Ум мани падмэ хум!

Зохёогшын оршуулга

Хамба ламанарай магтаал

Амитани абарха Шэгэмүнийн шажсанай

Ара холын саһата ороной оршонгоор

Умара зүгэй ьолонго мэтээр бадархынь

Эбээл ехэтэй зарлиг тодоор баталагсан

Эзэн хаган - хатан Екатерина – Сагаан Дари эхын хубилгаан.

1

Барание аршалха гүн далай суртаалы

Буряд дайдаа анхан залажа мандуулһан,

Нигүүлэсхын таряалан ургуулһан габьяатай,

Номуун хаанай һасаһаа үршөөһэн алдартай

1-дүгээр Бандида Хамба Дамба-Даржаа Заяагын Ламаяа магтамай.

2

Хүсэтэнэй хэрэгтэ зол зориг шэрээжэ,

Хамгаалхын бамбайе хатуу гараар бариһан,

Хосоролгүй илалта гиигүүлхэ убдистай

Ханалтай түлөөлгын хаанай алтан медальтай

2-дугаар Бандида Хамба Содномпэл Хэтэрхэйн Ламадаа мүргэмэй.

3

Амарлингүй сэдхэл жэгүүр даляа хүсэжэ,

Аласай байе мэргэлэн онохо гэбэл,

Аянгата номын эршээр тудуулха хабатай,

Анха түрүүн Тамчын дасан байгуулһан ашатай

3-дугаар Бандида Хамба Жимбаа Ахалдайн Ламаяа магтамай.

4

Хэсүүхэн үйлэдэ оршолонгой хүртэдэг,

Хүмүүни насаны боро харанхы соогуур

Хадагалан хамагынь алдуулхагүй эдитэй

Хурмахан зуур яларһан одоной гэрэлтэй

4-дүгээр Данзан Дэмчиг Ешижамсын Хамба Ламадаа мүргэмэй.

5

Олоной дунда амжалта түгэс эдлэжэ,
Одото заяанай дэлилзэхэ үедэ
Эгэшэг янгаар нодо нэмээхэ абьяастай,
Тамдарал эблүүлэн, Жамсын-гэгээн гэгдэнхэй
5-дугаар Данзан Гаваан Ешижамсын Бандида Хамбаяа магтамай.

6

Уг гарбалаа, абга нагасанараа тахин,
Ухаалан эрхилхэ хэрэгүүдээ бэлхынь,
Зоригоор хуяглан дабхюулха номуун хүсэтэй,
Заншал соонь чойрын хургуули нээхэн солотой
6-дугаар Бандида Хамба Данзан Чойвоон Ламадаа мүргэмэй.

7

Эрдэм ном шудалха табисуур үгышые байбал,
Эрмэлзэл сэгнэжэ, оюун бэлиг түхээдэг.
Очирдари бурханай үршөөхэн адистай,
Отог олоноо хамгаалха зориг ехэтэй
7-дугаар Сандэлэг Ваанчигай Бандида Хамба Ламаяа магтамай.

8

Түшэмэл сайдай хэргэмдэ нэгэнтэ байгаад,
Тушаалаа алдажа, зоболон эдлэгшэдэ
Нарын харуулан, санаагын эмшэлхэ домтой,
Номой хүсөөр найдал түхөөхэ эбиеэлтэй
8-дугаар Бандида Хамба Ламадаа - Чой Василидаа мүргэмэй.

9

Энээхэн наһандаа эрхэбэшэ хуряаһан
Эрдэм, бараа баялигаа сайхан тааруулаад,
Сэбэр, нягтаар ябахын сэсэн мэргэн номнолтой
Дасан, жиндагай хилэ, гурим тодорхойлһон
9-дүгээр Чойдор Мархайн Бандида Хамба Ламаяа магтамай.

10

Алдажа нойроо, зэтгэр гашуудал, уй үзөөд,
Амарлингүй тайбанаа бусааха эрхэдэ
Арбан зүгэй туяа зүйн хэргээхэ ридитэй
Аяа Майдари Номун-хаганай алдартай
10-дугаар Бандида Хамба Дампил Гомбын Ламадаа мүргэмэй.

11

Үйлын үрээр аюул тодхорто гэнтэ ороод,
Үе мэсын засалда тудалдахын сагта
Отошо-Манлын хайраар домнохо пэлдэнтэй,
Гурбан зуун үбшэнэй Жор зохоһон эрдэмтэй
11-дүгээр Чойнзон-Доржо Юрөөлтын Бандида Хамбаяа магтамай.

12

Эрьегүй далайн манан соо төөрихэ сагта
Эгүүридэ нарандал гэрэлтэн абарха,
Этигэл, Номой хүсөөр үхэлы диилэжэ,
Эрдэнитэ бэе олон, дэлхэйе гайхуулхан
12-дугаар Этигэлэй Даша-Доржо Бандида Хамбадаа мүргэмэй!

13

Хараасгай шубуундал өөрынгөө уургай заһан,
Хараалхан хэрэгээ шуумар бүтээдэг золдо
Найман Намсарайн хэшэг хүртээхэ шэдитэй
Шажанай хэрэг шэнээр нэргээхын хараатай
13-дугаар Намжил Лайдабай Бандида Хамба Ламаяа магтамай.

14

Юунһээшье сэнтэй хүн соло, нэрээ алдангүй,
Юртэмсын хизаараар аяншалха замуудта
Юһэн ододой элшээр гэрдүүлхэ эрдэмтэй,
Лавранда олоһон дооромбын үндэр зиндаатай
14-дүгээр Бандида Хамба Гуро Цэрэмпилэй Ламадаа мүргэмэй.

15

Тоорогто дэлхэйн хүрьһэ гэшхэн ябахадаа,
Тоогүй дахин унаха, бүдэрхэ сагуудта
Табан хааниие дуудан тулгалха аргатай,
Түбэд «Джуд-ши» түрүүлэн оршуулхан габьяатай
15-дугаар Бандида Хамба Цэнгунжаб Банюугай Ламаяа магтамай.

16

Хорбоо оршолон хара сагаан бүридэлтэй
Хиндан шороор нүгэл хүсэжэ ерэхэдэнь,
Муу үйлэһөө эндүүгүй сүлөөлхэ эрхэтэй,
Сэмүүн саг тэсэһэн һүүлшын хамбын түүхэтэй
16-дугаар Бандида Хамба Данжа Мункожабай Ламадаа мүргэмэй.

17

Үхэлэй эзэн Чойжил сахюусан хэргэлэн,
Үдэр хүнийн сунгалтагүй хэзээшье буухадань,
Амидарал бусааха аршаанай бүмбэтэй,
Аюулта дайн соо дасан бодхоохо шадалтай
17-дугаар Бандида Хамба Лубсан-Нима Дармын Ламаяа магтамай.

18

Түрэхэн, унаһан эхэ тоонто нютагтаа
Түбхинэжэ батаар, дүрбэн тэгшэ байхада,
Арьбадхан хурылха далгын номын дүбшэнтэй,
Андын барисаа дэлхэйгээр дэлгэн амжанхай
18-дугаар Бандида Хамба Еши-Доржо Шарабай Ламадаа мүргэмэй.

19

Харилсаа холбоо хари гүрэнтэй байгуулан,
Халуун найрамдал үргэдхэжэ ябахата,
Харгалзан дэмжэхын тусгаар дээдын зүмпрэлтэй,
Энэдхэг, Монголоор хубарагуудаа хургагша
19-дүгээр Бандида Хамба Жамбал-Доржо Гомбын Ламаяа магтамай.

20

Нарин тооһото юртэмсэ мэтэ тохойгоор,
Нюусын шүхэр бариха заяанай тудахада,
Халхалан абарха зүрхэн тарниин догжууртай,
Хамагай тайбан аршалгын дээдын шагналтай
20-дугаар Бандида Хамба Жимба Жамса Эрдэниин Ламадаа
мүргэмэй.

21

Одото ерээдүй тээшэ тэгүүлдэг ёһоор
Одоо хараа, үзэл, хэдэбээ хүгжөөхэдэ,
Гурбан сагта хатуужалай үндэр жэшээтэй,
Хорин жэлэй сүлэлгэ дабаха зоригтой
21-дүгээр Бандида Хамба Мүнхэ Цыбигэй Ламаяа магтамай.

22

Будаадын шажанай тугын бахимаар адхан,
Буурай Буряадай хүлдыень дээрэ үргэгшэ,
Хамаг сахюусатай гал дүхэриг хүрээтэй,
Харюусалгата Сангхадаа Богдо Зонхобын дүримтэй
24-дүгээр Бандида Хамба Дамба Аюшин Ламадаа мүргэмэй!

***

*Эрбегшэ галабай али сэмүүн сагуудта
Этигэл, зоригоо алдангүйгөөр туйладаг
Илгуугсан бурхадай дүрэ шарай элсүүлэн,
Иргэн олондоо үнэн замыень харуулан
Изагуур үндэр Хамба Ламанартаа юэн эрдэнеэр мандал
үргэн магтамай!*

Дасангуудай магтаал

Оройн тэнгэрийн аадар бороо, сахилгаатай,
Очирваниин орон - Отсон хаан түшэгтэй,
Арьяабалын шулуунда тодорһон маанитай,
Анхан холоһоо Эргэ Бүргэхээ эхитэй,
Заяа Хамбын рамнайтай «Балдан-Брэйбүүнг» дасамнай.

Хамаг Сэлэнгын арад жиндагай мүргэлтэй,
Хамбын хүрээнэй домогто үндэр соёлтой,
Алтан Сэргэдээ Цамай бурхадые залагша,
Алдарта юэн хамбын сольень үргэгшэ,
Ашата «Даша Гандан Рабжалинг» Тамчын дасамнай.

Ахамад дээдын Цахар, Цономын домогтой,
Атаган зоной дайда арюудхан бодонхой,
Улаан Жамсаран сахюусын түргэн аршатай,
Урдаа табиһан Хорчид гэгээнэй ваантай
Аяа «Лхундуб Дэченлинг» Атаган-Дэрэстэйн дасамнай.

Элинсэг сагта Хүрээ Булагта мүндэлжэ,
Эшэгы гэр соо түрүүшын хурал хурагсан
Дүрбэн дүрэтэ Гомбо Шалшии сахюусантай,
Этигэлэй Хамбын сахюул тэлэг бурхантай
Эртын түүхэтэ «Гандан Пунцоглинг» Сартуул дасамнай.

Гэгээн Дарма-Доди ламын нангин үрээлтэй,
Гунриг дуганай шэмэглэл Дүйнхэр шэрээтэй,
Наян тохой Алтан Майдариин дурасхалтай,
Набша сэсэгтэл ураар халбархын шэнжэтэй,
Шабран хүсэтэ «Дамба Брэйбүлинг» Гэгээтэйн дасамнай.

Хори буряад угсаатанай хоймор талада
Хара Махагалын хүр жабхалан үзүүлхэн,
Гүн шойрын эрдэмтэ багшанараар суурханхай,
Гороологшо зуун найман нангин субаргатай
«Гандан Шаддублинг» эбэршэгүй Анаа дасамнай.

Гушан гурбан гулбайн мэлмытэ Яруунадаа
Гариг түбиин эрдэни – Зандан-Жуу бурханаа
Гантиг ордондонь залан, бэшэрэн тахижа,
Арын дайдые боди сэдхэлээр жэгнэгшэ
Аригуун «Дамчой Равжалинг» Эгэтын дасамнай.

Хэбэд номхон Хэжэнгын ногоохон дободо
Жаран Хашорай субаргаа энэрин зогсоол
Найн сагай Шэгэмүни бурханай үргөөтэй,
Нама сахюусанай нэргэг хёрхо харуултай
Жэнхэни «Дэчен Даши Лхунболинг» Хэжэнгын дасамнай.

Шалсаана Бууралай нара мандаха зүгтэ
Шангадай ороншуу сайхан арюун үзэгдөөд,
Зургаадайн, Эрдэниин гэгээнтэнэй намтартай,
Зулаар бүхэн юэн сүмын дурасхаалтай
Заяанай «Гандан Чойпэллинг» Чесанын дасамнай.

Түгнын Зангинай модон сүмээ урилхаар,
Тэргын зүнгөөр нуурияа оложо түбхинөө
Алталмал зэд хүнэй зэргэ Аюуша бурхантай,
Арад жиндагай элбэг үгэлыгэ хандибтай
Абаралта «Даши Чойнхорлинг» Түгнэ-Галтайн дасамнай

Нэрьежэ урдаһан Хёлго голой эрьедэ
Нүгэл, буянай хилэ илгуулжа айладхаад,
Ганжарбын гэгээнэй гурбан хоногой гашай
Голто зүрхэндөө сахин, гамтай хадагалһан
Гэтэлгэгшэ «Даши Лхундублинг» Шэбэртын дасамнай.

Мүнгэтэн толорһон харьдагуудай хаяада
Маягта барилгаараа дура сэдхэл татаад,
Сая сагта будаадын гүнзэгы номнолы
Саада захын Захаамин дайдаар дэлгэрүүлһэн
Сээжэ Бургалтайн «Дондуб Норбулинг» суутай дасамнай.

Уран-Дүшын дархаша урлигай сууряе
Улаан дуганай сангай абьян соо шэлжүүлһэн,
Гурбан зуун багтай догшидой Цамай бүжигтэй,
Ганжуур, Данжуурай алталмал барай соглигтой
Дээдын «Даши Пунсоглинг» Санага-Булагай дасамнай.

Самадин үүдэн - даяаншын олон агытай,
Сарьдаг уулата Ахын аймагта мүнделөөд,
Шэдитэ аршаан Шумаагай уһаар бүтээжэ,
Сүршэн, арюудхан хүгшэн, залуугүй байгааша
Аяа хөөрхы «Ламажабдоллинг» Ахын дасамнай.

Санид-Хамба Агваан Доржиин захяа дагажа,
Саяан уулын энгэр талада түбхинэһэн
Арбан табанай дүйсэндэ Майдар хуралтай,
Анханһаа «Чингисхаанай шэрээ» тахилгатай
Түнхэнэй «Дэчен Равжалинг» Хандагайн дасамнай.

Зурагтал сарюун уулата Түнхэндөө бодоод,
Зуугаад мундаргануудай сууряа тодон оршоол
Урдын сагай урта зади модон дохюуртай,
Уран хэблэлэй алтан гадарта «Ганжууртай»
Урдалхы «Гандан Даржалинг» Хэрэнэй дасамнай.

Юсэн тугта монголоой уг түүхын дайда лэ
Юһэдүгээр шэрээтэ Соодойн Сэдэн лама лэ.
Буряад ороноо дэнзэлһэн Бархан ууламнай,
Бултандаа энэрилтэй Янжима бурхамнай,
Бүхэшэгүй «Гандан Шаддублинг» Баргажан голой дасамнай.

Хамниган отогой зургаан дасанай нэгэн
Хамагай түрүүн Ононой эрьедэ тогтоо.

Сэцэн-Сагаан гээд, урдын эрдэмтэ ламанартай
Сэнтэй шухаг, саглашагүй нюусын номуудтай
Мэргэдтэ «Даши Чойнхорлинг» Гүнэйн дасамнай.

Үндэр Алханаһаа Илээ горхон эхилэнхэй,
Үзөөнэй Шулуун-Добоор үни түбхинэнхэй
Дамзан-Чойжил идамай найдамтай харуултай
Дүрбэн дугандаа нангин бурхадаа тахинхай
Үндэр хайрын «Даши Түбдэнлинг» Үзөөнэй дасамнай.

Зүүн хори угсаатанай анханай мүргэлтэй,
Зуунжэлнүүдэйшые тооһондо хүр, шэгээ буураагүй,
Домнодог Ганжарвын гэгээнэй субаргатай
Дандарай шэрээтэ - хубилгаанай рамнайтай
Дэлхэйн шэмэг «Даши Чоймпэллинг» Сүүгэл дасамнай.

Арсалан сэнтиидэл мэтэ хадын үбэртэ,
Анха эртын шажанай гуримаар үндэрлэн,
«Шалдын» нургуулиин шэглэл бариһан намтартай,
Шара Цогчен дугандаа түбэд «Юмэй» хуралтай
Шагжаагай орон «Дэчен Лхундублинг» Агын дасамнай.

Тэгшэ найхан зуһалан талада бодоһон,
Тэрсүүд сагта тэмсэлдэн үзэлөө бариһан
Шэрээтын тариһан жэмэстэ сэсэрлигтэй
Шэмэгээр урлиг ехэ хүлгэн сударнуудтай
Алдарта «Даши Чойнхорлинг» Алайрай дасамнай.

Эрхүү можын зургаан дасанай нэгэн болон,
Эхинһээ Атаганай гэгдэн алдаршаһан
Арбан гурбан бурхадтаа элинсэгэй ёһоор
«Ардын үбгэд» хуралаа һэргээжэ хураһан
Шэнэлһэн «Түбдэн Даржалинг» Усть-Ордагай дасамнай.

Шэнэ сагай хүлдөөр сэсэрлиг соо мүндэлөөд,
Шажан баталан, субаргануудаа тойруулаа
Жаагарһаа бууһан хоморой тэлэг бурхадтай,

Балбада бүтээхэн Шэгэмүнийн хүрэгтэй
Жабхаланта «Намжил Чойдублинг» Эрхүүгэй дасамнай.

Эсэгын дайн соо Зүблэлтэ засагай хууляар
Эблүүлэн шажанаа, тоброг сооһоо мүндэлхэн,
Дармаа Хамбын бэлэг - алтан ганжар, хорлоторой
Этигэлэй Хамбын Эрдэни бэеын ордонтой
Эрдэмэй түб «Даши Чойнхорлинг» Ивалгын дасамнай.

Дээдэ Онгостойн хүжын хангалта оршондо
Дагшан Шамбалын эрдэни бурхады тахин,
Дуйнхорой хурал, мандал бүтээдэг эрдэмтэй,
Диваажин дуган, Намгъял хургуулийн түсэбтэй
Жэнсрэг, Цамай эзэн «Жанчуб Джопэн Кан»
Хамбын Хүрээн дасамнай.

* * *

Эгүүридэ мүнхэ эрьенсэг түбиин энгэртэ
Эб найрамдалай шугам хараа баринхай,
Үхэхэ, түрэхын агшамда үдэр, гараггүй,
Үндэхэ, яһа, үзэл суртаалай илгаагүй
Эхэ зургаан зүйл хамаг түрэлэй аминда
Энэрил, хайраяа адлихан түхээн абардаг,
Хамаг жиндаг, арад түмэнтээ хамта
Хара, сагаан түүхын алибаа хатууе туйладаг
Боди сэдхэлэй хизааргүй гэрэл мэдэрүүлхэн
Буряад оронойнгоо бүхы дасангуудые магтая:
1.Сэлэнгын аймагай Бултумурай «Дамчой Равжалинг» дасан
2.Хурамхаанай аймагай «Ше Дувлинг» дасан
3.Кабанскын аймагай Байгалай «Дамба Даржалинг» дасан
4.Хойто Байгалай «Түбдэн Шаддубчойлинг» дасан
5.Улаан-Үдын «Дэсрид Санжай Жамцо» Мамба дасан
6.Зугаалайн «Дэчен Чойнхорлинг» дасан
7.Угдаанай «Содном Даржайлинг» дасан
8.Шэтын «Дамба Брайбунлинг» дасан
9.Сэлэнгын аймагай «Дэчен Рабжалинг» Загустайн дасан
10.Сэлэнгын аймагай Ацын дасан
11.Нүхэдэй аймагай Үнгөөгэй дасан

12. Юрөөгэй «Чойдон Даржалинг» дасан
13. Табангуут-Үчөөтын «Дэчен Рабжалин» дасан
14. Ара-Хэрээтын «Галдан-Даржалинг» ашабагадай дасан
15. Суулгын «Сунграб Шейраблинг» дасан
16. Шулуутайн «Гандан Даржалинг» дасан
17. Санкт-Петербургийн «Гунзэчойнэй» дасан
18. Бабантын «Даши Даржалинг» дасан

Маарагтада Отошо бурханай субаргын үндьхэн ушараар

Наарал холын сагуудхаа

Наадагай һуршаар эдэлэнхэй

Элинсэг абанарай габьяагаар

Энэшье үетэн эршэдэнхэй.

Арьяа Баалын үршөөлтэй, аршаантай,

Адистай Эгэтын-Адаг нютагай

Алтан хоймор – Маарактын номин энгэртэ

Гайхамшагта Зандан-Жуу бурханай баруун талын түшэг нүхэр

Газар, уһан, дайдымнай арша ехэтэ шүхэр

Хорой-Шулуун, Сагаан-Үбгэн обоонуудай үмэнэ

Гүнжэб-баабайн субаргада дүтэхэнэ

Найхан аба эжын хүмүүжэлдэ хүртэһэн,

Найн гуримта хүбүүн Эрдэни Дымчиковэй зүн бэлиг, үүсхэлээр,

Хамаг олон нютаг зоной халуун дэмжэлгэ, үнэн сэдхэлээр

Хайра ехэтэ нигүүлэсхы шэнжээрээ тодорһон,

Хүхэ сэнхир махабад бэеэрээ толорһон

Баруун мотортоо гурбан хорын үбшэниие гэтэлгэхэ

Балин-мировалан үршээн һарбайгша,

Зүүн мотортоо амарлингы шанар харуулжа,

Зүгын бал мэтэ домтой аяга дүүргэн баригша

Эмшэлэгшэ аймагтанай Агууехэ Хагаан – Отошо бурханда

Маша ехээр һүзэглэн, бэшэрэн зоригуулагдаһан

Бүмбэрсэг дэлхэйн эрдэни зэндэмэнээр бүрилдэһэн

Бун сагаан бурхадай ордон оршобой,

Хара хүхэ хүбшэ уула, халюун талата дайдадамнай

Нара наран мэтээр мүнхэдөө гиижэ мандабай

Албатан иргэн, жиндагуудай сэдхэлдэ

Абаралта Этигэлэй зуун найман зулаар бадарбай!
Хамаг Оросын будаадын шажан сахин баригша
Хамба лама Дамба Аюшеев түрүүтэй
Ивалгын дасанай шэрээтэ, гэлэн хахилта
Энэдхэг орондо эрдэм олоһон Аюр лама,
Гүн шойро тодо мэргэн шудалһан
Гэбшэ лама Жаргал багша болон
Номто изагуурта олон ехэ багшанар
Номуун ёһоор арамнайла түүхэлээ.
Уһан хара луу жэлэй зунай эхиндэ,
Монгол нарын хорин нэгэнэй нима гарагта
Бэлигтэ Дондог ламын оролдожо урлаһан,
Гурбан зүгтөө хүрдэнүүдээр тойруулһан,
Найма найманай хэмжүүрэй асари субарга
Нарин тооһото юртэмсэнүүдтэй холбоо барин үндыбэй.

Нүгэлэй хүсөөр олдогшо баршадаа наманшалан,
Найман дүрэтэ Отошо бурхандаа һунажа мүргэн зальбарая.
Үргэлэй дээжээр сахюусад, тэнгэри, зонойшые асарһан
«Үлзытэ найман эд» гэгдэгшэ тахилаа табия.
Ум сайн амгалан болтогой!

Еши-Лодой Римбүүшын магтаал

Буддын шажан мандуулха
Бурсан хуварагуудые мүнделүүлһэн
Мянган бурхадай буудалтай
Мандалта Летанаа магтая.
Гурбан эрдэнидэ хүтэлхэ
Гүрэ багшые мүнделүүлһэн
Арбан сагаан буянтай
Аба эжыдэ зальбарая.
Ело римбүүшын хубилгаан
Ехые шудалха заяатай.
Дхармын манлайда гэрэлтэгшэ
Далай багшанартаа мүргэе.
Шэгэмүүниин суртаалые
Шэрүүн хойто хизаарта

Шэглэл соонь айладхагша
Римбүүшэ багшадаа мүргэе.
Аригуун Зонхобын мүргэлые
Ара хангай Буряадта
Мүнхэ зулаар бадараагша
Гэгээн багшадаа мүргэе.
Арьяабаала ум мани падмэ хум.

Гэлэн лама Аюур Дагбадоржиевич Цырендылыковэй
Энэдхэг оронһоо бусаһан ушараар

Халуугаар амилһан бүгшэм уларилтай
Карнатака хизаарай Гоман дасанда
Захагүй далайдал Буддын шажанай суртаал
Зоригоор бадаран, 9 жэл соо шудалбат.
Ехэ номтой, адистай, үргэн мэдэсэтэй,
Еши Цэбэг гэлэнэй арюун һахилтай
Ара Буряадаа мүнөө бусажа ерэбэт,
Алда хадагаа нютагаархинтнай дэлгээе!
Сагаан мүнгэн Обоотомнай
Саһаяа хайлан угтаба.
Хатан эжы Үльдэргэмнай
Хадаараа манаран уярба.
Аба эжын алтан яһата тоонтотнай
Аяа хайрата хүбүүндээ баясанал.
Шанга хатуужал-санваар сахиһан
Шарын шажанай гэбшэ лама Тандаа мүргэе!
Дашадэлэг, амар мэндэ-э!

Ажабайдал – наадан соомнай

Хүүгэдэй бишыхан зүжэгүүд
Хубилган шэнэдхэлгын үедэ харуулагдаһан
«Эмдэрхэй радио»

«Смешинка в рот попала» гэхэн республикын хэмжээнэй урилдаанда 2-дохи шатын диплом абahan Үльдэргын «Наран» сэсэрлигэй хүүгэдэй наадан. «Бамбаахай» дамжуулгаар харуулагдаһан.

Наадагшад (хүүгэдэй сэсэрлигэй басагад): Очигма Догсонова, Дулма Митыпова, Туяна Цыбжитова.

1-дэхи үзэгдэл.

Таба наһанай хоёр басагад столой саана һууна. Дулма дуулажа байжа, юушьеб зурана. Харин Очигма пластилин мухарюулна, бажууна.

Дулма(гүнгэнэн):

Хонгорхон инагни,

Хотогор таладаа

Хонхохон сэсэгтэл

Хододоо халбарыш...

Очигма: Дулма-а, сы юу зурана?

Дулма: Мультишка, а ши юу хэнэбши?

Очигма: Харыс теэд.

Дулма: Энэш юун гээшэб?! (голонгёор)

Очигма: Хосхоног.

Дулма: Һэ! Яагаа туранхай хошхоног гээшэб. Манай сарай хошхоног иимэ томо.

Туяна ороно, гартань юуншьеб няалданхай, хабсарһан альгануудаа халгажа ядана.

Очигма: Сы энэ гараа яагаабсэ?

Туяна: Түлээнэй повидла няалдашоо.

Дулма: Тиигээ хаа, угаагыш гараа.

Туяна: Умывальнигай иимэ юумэнь абташоод байна (хамараа барижа, кран харуулна).

Дулма: Гүсэ сооһоо теэд угаагыш даа.

Туяна: Ямар гүсэ?

Дулма: Иимэ ааб даа. Эндэһээ шнуртай (хондолойһоо гараараа харуулна)

Туяана гарана.

Очигма: Галина Сойдагбаева Япони осоо.

Дулма (тархияа үргэнгүй): Юу? Нохоони? Нохоони ошоод, юу хэхэнь гээшэб, тэндэш гансал Солбонхайн адуун байдаг.

Очигма: Самда Нохоони гэнэгүйб, Япони гэнэб!

Дулма: Юу намда хүхирөөбши? Яруунын хүн хадаа Нохоо-нишье ошоо юм бэшэ гү?

Очигма: Аа-даа, Туяна-а, сасы хараад ерыс!

Туяна (гараараа минутын стрелкэнүүдые харуулна): Иимэ час болоо.

Очигма: Намда хүгсэн эзым иимэндэ «Баян талын аялга» гарадаг гээ хэн. Сагнаа.

2-хи үзэгдэл.

Очигма: Амар мэндэ, хүндэтэ радиошагнагшад! Агаарай долгинодо «Баян талын аялга» гэхэн дамжуулгамнай эхилбэ. Шэнэ дуунтай танилсая.

Түг-түг- түг, хэн тоншоноб,

Би шандаган.

Хэрбээ ши шандаган юм хаа,

Хоёр шэхээ харуулыш.

Түг-түг- түг, хэн тоншоноб?

Би шандаган...кх

Дулма: Буряд ороной дэбисхэр дээрэ хомор болонхой гэжэ буряадай эрдэмтэд мэдээсэнэ. Улаан...кх.

Туяна: Сэмбын фабрикада памперс улатай гутал оёдог болохонь гэнэ. Энэ хэрэг өөрөө Клавдия Павловна...кх.

Дулма: Киндерсюрприз сооһоо бишыхан амиды хүбүүн гарашоо гэжэ хөөрөө хэн. Тэрээндэ Бишыхан Шэгшүүдэй гэжэ нэрэ үгөө. Тэрэнь доржогонуур хүбүүн байгаад, иигэжэ доржогонобо...кх.

Очигма:

Гэрэй гоё арадаа.

Гэргэдэй гоё урдаа.

Жалгын үнэгэнэй архан улаан,

Жаргалтай намганай хасар улаан.

Мундуу хүн мориндоо ноён,

Мунхаг хүн намгандаа ноён.

Мохоо хутага зурааша,

Муу хүн...кх.

Дулма: Шубуунай фабрикын дарга боложо, уржадэр Австрали мордобо. Тэндэхэ хальһагүй үндэгэ түрэдэг тахья асархань. Габадань целлофан мэшээг углажархихада...кх.

Туяна: Орой соорхой тэнгэри арбан хоногой уһа бороо гоожуулха. Удаань сэлмэжэ, Улаан-Үдэдэмнай...кх.

Очигма: «Аман соо ороһон энээдэн» гэхэн эдиршүүлэй

мүрýсөөн үнгэрхэнý. Харагшад одоол гэдэһээ хаха энеэлдэхэнý гээшэ. Залгуулан уншагша диктор Цырен-Ханда Дашиева...кх.

Дулма:

Түрэ хуримда түрүү зэргэдэ,

Түлэндэ ошоходоо түгсүүлэй арада

Томо шэхэтэй һонор байха,

Хумигар шэхэтэй...кх.

Туяна: Барилдааша хүбүүд Баруун Европодо үнгэрһэн шанга...кх.

Очигма: Наран шаража, шалбааг соогуур үхибүүд шардайса харайлдаба. Хойто зүгһөө зайгуул халхин үлэжэ, урда....кх.

Дулма: Корей манай президент Леонид Потапов ошоод ерээ. Тэндэһээ «Самсунг»фирмын үнгэтэ телевизор...кх.

Туяна: Шагнал абахадааш болохот гэжэ абамни намда хэлээ һэн. Во-от!

«Модо худалдаан»

«Бамбаахай» теледамжуулгаар харуулагдаа.

Наадагшад (хүүгэдэй сэсэрлигэй үхибүүд):

Жамъян Жанчипов, 5 наһатай,

Түмэн Раднаев, 6 наһатай,

Алдар Цыренов, 6 наһатай,

Дарима Нимаева, эхин һургуулиин 4-дэхи ангиин һурагша.

1-дэхи үзэгдэл

Жамъян Дарима хоёр таһалга соогоо телевизор харана.

Ж.: Абгай, Үльдэргэмнай яагаа гүйхэн бэ, Арагвай иимэ ехэ уһатай байна гүбүү.

Д.: Теэд манайш эндэ Тужын леспромхоз ехээр модо отолһон, хаданууд хуу нүсэгэн болонхой, Хаагы нэрһэндэ ошоходоо хараа һэмби. Мүнөөшье хүнүүд ноормогүй отолно. Ойн булагууд шэргэжэ байна гэжэ эжы хэлээ. Тиихэдэнь уһан бага болоо юм ааб даа.

Ж.: Бидэ тиигээд уһагүй болохо гүбди? Үхэшэнэ аабзабди даа, уһагүй.

Д.: Дан уһагүй юу болохобиди даа. Бидэш Яруунын зон гээшэбди. Маанадташ уһа нуурнууд дү-үрэн.

Ж.: Хэлбэндын нуур соо моонстр бии, аһаа, гурбан тархитай?

Д.: Тэрэш газар дорохи уһан сооһоо гарадаг, хүлгүй нуур хадань.

Ж.: Нуур хүлтэй байдаг гү?

Д.: Үгы, уһанай гүнзэгы-ы даа байхадань, тиигэжэ хэлэдэг.

Ж.: Аа.

Алдар (газааһаа гүйжэ орон): Харыг, хоёр Камаз баһа модо шэрээд ябаба. Город ябаба. Манай Түмэн ахай ошоо.

2-дохи үзэгдэл.

Модо ашанхай Камазай томо фанерэдэхи зурагай хажууда Түмэн зогсоно. (Зурааша – бага хургуулийн 3-дахи ангиин хурагша Ким-Баяр Цыденов)

Түмэн: Модон, модон, кому модон!?

Алдар: Нин хао!

Т.:*(өөр соогоо: Бэлиндэнэ гээшэ гү?)*: Чо надо?

А.: Леса, леса. Твоя леса?

Т.: Моя, моя. Минии модон. 300 рублей.

А.: Халосий, нехалосий?

Т.: Харыш теэд. Хороший модон. Во-о какой! (эрхы хургаа харуулна)

А.: Сибко тонка, вот сюка, там сюка.

Т.: Бэлин бү хэлэ, нүгэл!

А.: Мелить нада *(линейкэ гаргана, хэмжэнэ)*. Силока нету, нехалоса.

Т.: Худалаар бү хэлэ, бүдүүн модон, Томогтын. Силока, силока, хороший модон.

А.: 150 руб возьмила.

Т.: Үгы, үнэгүйгөөр үгэхэгүйб, холоһоо асарааб. Далека ехал, харгы холо. 250 аба.

А.: Не-не, сибка дологой. Длугой ходи.

Т.: Тонилон ошыш (хүзүүгээ маажана). Теэд хэды болотор эндэ байхабиб? Абаһан дээрэнэ үгэе даа. Һэй, эй, бусыш, сюда ходи! 150 купи.

А.: 150? Корефана, 120 возьмила. Холосий корефана.

Т.: Абалдаа саашань. Үшөө асарна бээзб даа, модон мандаш нава-алом.

А.: Обманула дулака на четыле кулака (нюураа хориилгон маһарна).

Хүдөөгэй хүүгэд

Эхин хургуулийн хурагшад Дарима Нимаева, Базар Цыренов, Саяна Дашанимаева, Оюна Галсанова нааданад.

Хоёр басагад журнал ирасагаан хандали дээрэ хуунад. Базар тулам сооһоо шагайнуудые гаргажа, шала дээрэ хууна.

Б.: Дарима, мамашни гахайгаа худалдаад, городһоо юу асарааб?

Д.: Нэгэ мэшээг талха, нэгэ мэшээг песок сахар, «Омса» колготка өөртөө абаа, рекламын.

С.: Нээрээ гоё колготка гү?

Б.: Яагаа ехэ песок абаабта?

Д.: Теэд варени шанаха юм бэшэ гүбди. Углуугай гүүртын тэрээ руу дүүрэн ургаа.

С.: Үшөө Шэхэтээр, Һэбхүүлтээр манайхин түүгээ. Мүнөөжэл алирһан хайн ургаа, гандаагүй.

Б.: Хартаабха тоже хайн ургаа, минии мама хартаабхаараа андалдажа песок абаа хэн. Үшөө намда джинсэ. Шагай наадахамнай гү?

Д.: Харбаха гүбди? Теэд ши, Базар, бү булхайлаарай, түрүүн забдаһан аад, харбаа хэнши.

Б.: Зай, болёоб. Ши мүнөө эхилыш даа.

Шагайгаа шэдэжэ нааданад. Газааһаа Оюна ороно.

О.: Приветики!

Д.: Үй, Оюна ерэшоогши?

С.: Юугээр городһоо ерээбши?

Б.: Автобус ябахаяа болинхой ха юм.

О.: Таксигаар, конечно. Бабушка посадила. Мамам байгаа хаа, «Тойотороо» привезла бы.

Д.: А мамашни хаана юм?

О.: Чайник болоод, в Китай ошоо.

Б.: О-даа! Хайшан гээд чайник болошодог юм?

О.: Вот дурачок! Не превратилась в чайник, а когда первээз в Китай ошоходош, «чайник» гэдэг, второй раз «самовар» будешь. (Үхибүүд гайхалдана). Баригты, энэ «Орбит», угощаю (жвачка задалжа, саарһыень харана, уншана, амандаа хэнэ).

Дарима саарһануудын хаяхаяа суглуулжа абана:

Д.: Папатнай тоже ошоо гү (гэжэ гарангаа асууна. Дары бусана)?

О.: Нет, конечно! Организицидаа хүдэлжэл, хүдэлжэл байха. Ни зарплаты, ничего. Ой, таанар ямар костяшкануудаар играете-то?

С.: Энэш костяшка бэшэл.

Д.: Шагай ха юм. А түү эдэ томонуудшни баабхайнууд(*Нүгөө углууда хорообхо сооһоо гаргажа харуулна. Бэиэниинь мүн гартаа абанад*).

Б.: Урдандаа куклын орондо баабхайгаар наададаг байгаа.

О.: Фу, как примитивно! А намда японско кукла бии. Тамагочи. Эдеэлдэг, унтадаг, карта наададаг, даже умирает, скелет болоно. За 200 тысяч.

Д.: Ой, ямар һонин юм. Намда даже простейше кукла үгы даа. Мүнгэгүйбди манайхин.

Б.: Манайдаше мүнгэн үгы даа.

С.: Детскэ пособи үнинэй үгэнэгүй. Конфетэ, шоколад юмэ үнинэй эдидэггүйбди.

О.: О, Господи! Родительнуудтнай коммерци хэхээ яадаг юм?

Б.: Хоммерци гээшэш юун гээшэб?

О.: Вот деревня дураков! Коммерци гэжэ не знают. Вот едешь в Китай, подешевле товар асархаш, потом ехээр накрутка хээд худалдахаш. Тогда и коммерция будет.

Б.: Хопейкэшьегүй аад, хайшан гээд Хитай ошохо юмши?

О.: Копейка олохош ерунда. Спирт абаад, слабаар разведёшь и худалдахаш. Бабушкамни тиигэдэг. Рынок дээгүүр сүүмхэ үргэлөөд, пройдёшься так (*харуулна хайшан гээд ябахые*). Покупатель олдохо. И что такого-то.

Д.: Шагайнуудаа суглуулая.

Булта суглуулжа эхилнэ.

С.: Ульдэргэдэ архи худалдаха нельзя.

Б.: Түрүүлэгшэдэ алуулхалши одоол.

Д.: Ная милици соседэймнай подполи сооһоо олоод арестовалаа.

О.: Соседа что ли?

Д.: Үгы ааб даа, спиртыень.

С.: Архи шүдхэрэй эдээн гэжэ эжы хэлээ һэн.

Д.: Одоол архи уухаар бэшэ даа. А-һаа?

Б.: Басагадууд, мамамни тибһэтэй, мойһотой үрмэ хээ һэн, эдихэгта?

Үхибүүд булта: эдихэ, эдихэ, давай гэлдэнэ. «Фрутти» рекламн хүгжэм доро аяга соо хэгдэнэн үрмэн асарагдажа, аягануудаа мүргэлдүүлээд, эдинэ, дууланад.

Үрмэн, үрмэн амтатай,
Тибхэтэй, мойхотой, зөөхэйтэй.

«Хонсын хуулган...»

Буряадай гэр, бурхан, ушааг, шэрээ.

Үбгэн хоймортоо эрхиеэ татан хууна. Хүгшэн галаа түлинэ.

Хүгшэн (тооно өөдөө харан): Үүрэй Солбон үрхэ дээрэмнай ерэнхэй даа, хөөрхы. Үдэр бүрил үүр хираанаар золгонолди даа.

Үбгэн: Тиимэ даа. Үүрээр бодожо байха үбгэ эсэгэнэрэймнай захяа гүб даа.

Х.: Эртэ бодоһон хүнэй наһан ута болохо гэдэг гээшэ ааб даа. Хубсаһаая дороһоонь шагталхада, мүн ута наһатай болохо гэхэ. Юрэдөө, заабаригүй юумэн хомор даа.

Ү.: Урданай үгэ хажуугаар миин үнгэрхэ үгыл гүб даа.

Х.: Тэли даа. Битнай улаагшанаа шобтороод ерэхүү. Та тахилаа бэлдэжэ байгыт даа.

Хүгшэн гарана. Үбгэн эрхиеэ хүзүүндээ зүүгээд, уһан тахилаа бэлдэнэ. Шэрэм дээрэнхэ бусалһан сайһаа бурхандаа абана. Тахилаа табижа эхилнэ, зүүн гар тээнхэнь эхилээд, зула, хүжэ бадараана. Сабдуураар абажа сабдана.

Ү.: Ум-аа-хум (3 дахин зальбаржа мүргэнэ).

Х.: (Мүн бурхандаа ошожо адис абаад). Битнай сайгаа аягалһуу, сэргэмээ үргөөд ерэтэртнай. Эрэ хүн, гэрэй эзэн сэргэмээ үргэхэдэнь һайн гэгшэ гүб даа.

Ү.: Ши хүөөрөөл үргэжэ байгаарай даа(гарана).

Газааһаа ороод, хоюулан сайланад)

Ү.: Шандаганай шабардама шара улаан сайһаамнай амтатай юун байха бэлэй.

Х.: Дөө, улаагшанаймнай хүн зөөхэйдэл даа.

Ү.: Мүнөөжэл энээнээ хүгшэрөөхэмнай бэшэ аал даа.

Х.: Бүшье хэлыт даа, хайратайшье гээшэнь.

Ү.: Теэ яахабши, мүнхэ юумэн үгы гүб даа.

Газааһаа хүн орожо ерэнэ.

П.: Мал сүрэг мэндэ-э, Доржо баабайтан!

Х.: Мэндэ-э, наашаа нуу. Үнинэйш харагдаагүйши, хаагуур-яагуур ябаад ерэбэш?

Пүрбэ: Бада Бальгаар ябаад ерээ нэм даа.

Ү.: Аяар тиишэ юу бэдэрээбши?

П.: Хадамуудайнгаа түрэлэй хүнэй буянда ошооб. Тэрэ үдэртөө Хэжэнгэ буужа, үшөө түрэдэ байжа үрдеэб.

Х.: Пэйсшаа, яажа байгаа гээшэбши?

П.: Яаха бэ тиихэдэ?

Ү.: Нэгэ үдэр соо түрэ буян хоёрые хабсаруулжа яажашье болохогүйл даа. Ехэл хорюултай гэдэг.

Х.: Ябыш, тэрэ Дамбахайда гү, али Түшэн баабайда ошыш. Адислуулхаар болоо гээшэлши.

П.: Нээрээшье, бөем яагаа хүндэшэг шэнгиб даа.

Х.: Айраг уухаар бэшэ гүш?

П.: Сайгаа уужархибалби, худхуулшахаб? Зай, хайн даа, битнай ябаһуу даа.

Х.: Нобшоронгүй, ламада ошоорой.

П.: Заа, Доржо эжы. Баяртайнууд.

Х. (галаа удхална): Нүү-е! Юун болоо томо хонсо нуушаба гээшэбэ-э, амһар руу унахаяа байнал.

Ү.: Хүндэлэ, хүндэлэ. Урдань нэгэ һамган байгаал ааб даа гээд, хонсоёо уһа руу хаяжархёо гэхэ. Тиин гэхээнэ абгань айлшаар ерэжэ ябатараа, уһанда унажа үхэшөө гэхэ.

Х.:Татай! Яагаа аймшагтай юм бэ-э (хонсоёо хүндэлнэ).

Сай баригты,

Хилэмэ, тоһо, талхан табаг баригты,

Мяха, шүлэ, бууза, хуушуур баригты,

Айраг тарагаар даруулагты,

Үрмэ, зөөхэй, хүшөөдэһэ эдигты, (үбгэн хажууһаань: уураг шаанги эди гыш гэнэ)

Сагаан саахар, манпасы хүхэгты,

Гансал хүни газаа бү гарагты,

Хуршымнай нохой зууха.

Хонсоёо саашань сог дээрэ хэбтүүлжэ, үнэһөөр хушана. Хабшагаа түшүүлжэ: «Хэншье айлшан һаа, хайн ябажа ерэг лэ даа», - гэнэ.

Ү.: Ерэг гэжэ зальбардаггүй юм.

Х.: Юундэ?

Ү.: Яажашье хаань, үхэхэн, амидыгааршые ерүүлхэ гэжэ оролдошодог юм гэдэг.

Х.: Юрэдөө, буярадаймнай хорюул барагдагшагүйб даа.

Ү.: Теэд, яахабши, элинсэг дээдэснай юумэ бүхэниие больтируулжа, бодожо үзэдэг, ухамай сэсэн байхадань. Хонсо гээшэмнай галаймнай заяашын зүн бэлиг, ёһо мэдэхэ хүндэ ямар айлшанай ерэжэ ябаһые заажа үгэхэ шадалтай юм.

Х.: Үргэбшэ ехэтэйхэн, томохон лэ хонсо һэн.

Нохой хусана. Хүгшэн тооноороо шагаагаад: Һүй, хээр мори тэргэтэй зон лэ. Амгалантаархимнай бэшэ гү? Гарыт, угтыт.

Үбгэн малгайгаа үмдэжэ гарана. Хүгшэн мэгдэжэ, галаа заһана, тогоон руу юушыб хэнэ, табагаа шэнэлнэ.

Айлшад ороно, үбгэн хоймортоо ошожо һууна. Айлшад: хүрьгэ басаган, хоёр зээнэр бурханда мүргэнэ.

Хүрьгэн: Мэндэ-э! Дааган далантай, буруу булшантай ондо оробо гүт?

Ү.: Далантай, булшантай, хайн ондо орообди даа(золгонод).

Басаган: Абадаа бари гээд, үбгэндөө бэлэг харбайна (Тэрэнь абадаа гоё утаһан бүһэ мүнгэтэйгөөр, хадагтайгаар барина).

Хүрьгэн:

Утаһан шэнги

Ута наһатай,

Мүнгэн шэнги

Мүнхэ заяатай байхатнай болтогой!

Басаган: Эжы, тандаа торгон бүд сайтайгаар, шэхэртэйгээр бария. Танай хургаалаар ганса бэлэг барихагүй, бага ехэшые хаань, гурбаар дабхасуулжа, гурбан эрдэниин тоо хүсээхээ оролдооб.

Х.: Болоо, бэрхэш, басагамни.

Басаган:

Торгоор хубсалжа,

Тоһоор эдеэлжэ

Ябахатнай болтогой!

Үбгэн хүгшэн хоёр: Үрезлтнай болтогой!

Хоёр зээнэр бурханда мүнгэ табина. Нагаса абадаа хүбүүн зээнэ өөрынгөө хэхэн, гоёор шэрдэхэн, зохидхон хандай барина, харин зээ басаган өөрынгөө нэхэхэн сээжэбшэ эжыдээ барина.

Зээнэр: Бидэ өөһэдынгөө гараар хэһэн бэлэгээ таанартаа
баринабди.

Хүгшэрхэ бүрээ

Хүнгэн сарюун,

Сээжэ һонор,

Сэдьхэл тэгшэ һуухатнай болтогой!

Үбгэн хүгшэн хоёр: Өөрынгөө гараар хэһэн бэлэгтнай
юунһээшье үнэтэй.

Зээнэрнай, золтой, зоригтой,

Зоной дунда зохидхон,

Эрдэмтэй, бэлигтэй боложо ябыт даа!

Айлшад: Болтогой!

Ү.: Нагасын тэнгэри үндэр, нагасынгаа бурханда мүргэжэ,
үргэл табижа ошоходоо, үлзы хутаг оршуулхат.

Хурьгэн: Нагасын уг зээдэ гэжэ эдэмнай таанараа һажаажа,
томоотой, гуримтай зон боложо ябана.

Басаган: Эдэмнай уг гарбалаа сээжэлдэнхэй, абынгаашье,
миниийше талаһаа.

Ү.: Ёһоор, ёһоор. Унгигүй хүхэ байхагүй, уггүй хүн олдохогүй.

Зээнэр: Туулмагтай хэшэгээ адяар дээрэ табяабди, эжы, харыт.

Х.: Алээ, түнтүүхэнүүдээ. Яһан баян айлшад буушаба
гээшэб-э.

Ү.: Үргэбшэтэй хонсош энэл гүб даа.

Басаган: Хонсо һуугаа һэн гү?

Х.: Тиигээ, пеэшэнэй үүдээр унахаяа байгаал. Мэнэ ерэхэнь
гэбэ ха юм.

Зээнэр: Бидэ хонсодо амтатай юумэнһээ эдюулхэмнай гү?

Ү.: Хонсо үни залираа. Галайнгаа заяашада үргыт даа.

Х.: Зай, булта сайлая даа.

Дари хээтэйндэ

Наадаха нюурнууд:

Шадабай Жамбалай Дымид-Ханда, 7-дохи ангиин шаби,

Жанчибай Булад, 4-дэхи ангиин шаби,

Залхайн Матрёна, 4-дэхи ангиин шаби,

Бадангаа Янжама, 4-дэхи ангиин шаби,

Базардаан Дамби, 1-дэхи ангиин шаби.

Хүшэгийн наана 3 үхибүүд хубарилдан гаранад. Бүд гуталнуудтай, борохон хубсахануудтай, марганцовкоор будахан галстугуудтай. Булад гартаа модо, Матрёна сайр хүнэг баринхайнууд, Янжамань томо туулмаг мүр дээрээ шэдэнхэй.

Булад (гэдэргээ эрьелдэн): Бай, Янгар, бай гэнэм! Шүдхэр абагшни дахаба гээшэб.

Матрёна: Байлга саашань! Баһа зумбараагаймнай арһа хахалха.

Янжама: Хайран арһымнай һалгаа һэмнай, а-һаа?

Б.: Зай, байза, энэ Дари хээтэйндэ орошоё. Тиитэрнай энэ Янгар арилха гээбы.

М.: Планаа дүүргэхэ гүбди гэжэ һурахамнай гү?

Я.: Нээрээ тииел. Үшөө түлээ оруулжа үгүүжэбди Дари хээтэйдэ.

М.: Пионернүүд хадаа туһалжа ябаха еһотойбди.

Я.: Ши, Булад, түлээ тэбэрээд ороорой, зай гү?

Б.: Табан үрхэ мүнөөдэртөө барижархёо һаа, юун һэн бэ-э.

Я.: Гурбаяш баряа һаа даа.

М.: Зай, ошохо юм һаа ошоё түргөөр!

Хүшэгэ.

Дари хээтэйн онигорхон гэр. Баруун хойнонь харлашанхай гунгарбаатай бурхан. Баруун ханадань модон ороншуу юумэ (шүүрхэнүүд дээгүүр табигдаһан, тохом дэлгээнхэй хабтагайнууд). Ябаган шэрээ, һандайнууд. Ябаган пезшэнэй урдуур үргэлжэ, һаба һуулга, хүнэг торхо мэтэ амһартанууд. Үльдэргын үзэлшэ хүгшэн алдартай, бүхэтэр багахан Дари хээтэй хуу халааһан тэрлигтэй, томо тэбэнэ зүүгээр мэшээгтээ халааһа табижа һууна.

Дымид-Ханда: Сайн, Дари хээтэй!

Дари хээтэй: Сайн дөө. Шим хэмши даа?

Д-Х.: Шадабай Жамбалай ехэ басагамби.

Дари хээтэй: Яагаа томо болошообшэ-э. Намһаа айжа бархирагша бэлэй гүш даа?

Д-Х.: Бороо соо сэсэгээ түүжэ ябахадатнай, шоно гэжэ һанаа ха юм биб.

Дари хээтэй: Ээ, жаалдамар, зай, һуу даа наашаа.

Д-Х.: Би мүнөө 7-дохи класс дүүргэжэ ябанаб, саашаа багшын дунда һургуулида ороо һаам, ямар гээшэб? Жаа һургуулиин багша болохо байгааб.

Дари хээтэй (тархья хазайлган, шагнаархана): Бурхан зарлиг болоно. Һайн һурахаш, хожомоо бэрхэ багша болохо гэнэ.

Д-Х.: Һайнта даа. Үшөө энэ нюдэмни муудаад байна, трахомоор үбдөөд, хохор болошохогүй гүб?

Дари хээтэй шагнаархан: Бурхантан хохор болохо гэнэгүйл даа.

Уһа, түлээ баринхай, үргэлэнхэй Матрёна, Булад, Янжима гурбан түлхилсэхөөр орожо ерэнэд.

Булта: Сайн байна!

Булад: Янжама, түлээ хэхэ забһар гаргал даа. Түргөөрыш даа.

М.: Энэ уһа хайшан хэхэмниб?

Дари хээтэй: тээ тэрэ томо торхо руу юулэ. Яагаа Һайн үхибүүдбта. Болоолта даа. Наашаагты, энэ Дымид-Хандатай зэргэлээд һуугты (ябаган шэрээ дээрэ томо матаар улхан соо бусалһан орооһо, дээрэнһэнь хөөрэнһэн һү хэжэ аягална).

Үхибүүд амтархан эдинэ.

Д-Х.: Дари хээтэй, та энэ орооһоёо татаад, талхан болгоод эдихээ яанабта?

Я.: Манайда гар тээрмэ бии лэ. Манайда ошооройгты, а-һаа?

Дари хээтэй: Ай, хөөрхэдни, орооһо низалха гээшэ нүгэл юмэл даа (дахин халааһаяа табижа эхилнэ).

Б.: Дари хээтэй, та Гурьбынгаа талаар сэсэгээ түүхээс бэлдэнэгта?

Дари хээтэй: Тиинэ даа. Һайн хабар болоо. Сэсэгүүд эртүүр сэсэглэхэ.

М.: Та юундэ ходо сэсэг түүжэл ябадагбта?

Дари хээтэй: Бурханай сэсэгүүдые хүнэй хүлһөө, малһаа абарнаб. Бурханай сэсэгүүдые бурханда үргэнэб.

Д-Х.: Сэсэгэйнгээ бухал шатаахыетнай хоёр дахин хараа һэмби. Хүжын үнэртэй шэнги байгаа. Зай, битнай түрүүшын айлшан ябаһууб. Баяртай.

Дари хээтэй: Баяртай. Һайн ябаарай даа. Зай, та гурбан юун гэжэ һурахаяа һанаа һэмта?

Б.: Манай класс үрхэ бариха даабаритайбди.

М.: Гурба гурбаар тараад ябанабди.

Я.: Гурба гурбан зумбараа бариха плантайбди.

Б.: Дари хээтэй, тиигээд хайшаа ошоо һаа, олон үрхэ бариха гээшэбибди гэжэ һурахаяа һанаабди.

Дари хээтэй: Амитаниие алахам гү гэжэ бурханһаа һуража болохогүй. Бурхан сухалдаха.

Я.: Тез, багшамнай бурхан үгы гээ һэмнай.

Дари хээтэй: Бурхан бии даа, хуу хаража, мэдэжэ байха.

Б.: Таниие дайнай газарта харагдадаг байгаа гээ һэмнай. Та хайшан гээд аяар тиишээ ябашадаг байгааба? Үглөөгүүр сабидартнай хүлэршэнхэй, сэргэдээ уяатай байдаг байгаа гэжэ хэлсэгшэл.

Дари хээтэй: Бурхан шэдитэй, хайшаншье абаашаха. Тэндэһээ буянтай, хайн хүбүүдэй туһалыт гэжэ дуудахадань, ошодогшье байгаа бээб. Харин хүнүүд нүгэл хэжэл байбал, хуу дэгдэхэ, хуу дэгдэхэ.

Я.: Ай, яагаа аймшагтай юм бээ.

М.: Хайшан гээд хүнүүд дэгдэшэхэ юм бэ теэд? Ниидэшэхэ юм гү?

Дари хээтэй: Бурхан дэгдэхэ гэнэл даа.

Б.: Дари хээтэй, би томо болоходоо хэн болохобиб?

Дари хээтэй шагнаархан: Бурхантан шамайе ехэ хүн болохо гэнэ. Нютагайнгаа нэрэ нэрлүүлхэш даа.

М.: Буладнай шүлэг бэшэдэг.

Я.: Даша-Ханда Аюшеевна багшамнай магтаа һэн.

М.: Дари хээтэй, Янжама бидэ хоёр яаха юмбиди томо болоходоо?

Дари хээтэй: Номой харгытай байнат. Бараг багшанар болохо гэжэ бурхантан айладана.

Я.: Би Долгорма Дондоковнадал адли багша болохоб.

М.: Үгы, би болохоб. Тэрэш манай түрэл. Ши Мария Захаровнадал адли болоорой.

Я.: Тиигүүжэмби даа.

Газааһаа жаахан Дамби орожо ерээд, үүдэндэ байшана.

Б.: Үү, Абайдановнай ерэшбэл.

М.: Наашаа гарыш, Дамби.

Я.: Ерэ, маанараар орооһо эди.

Д.: Үгы, би эдихээр бэшэб, ехээр аарса уунхайб.

Б.: Дөө, Абайдановнай айраг, тараг соо умбажа ябаһан хүн аабдаа. Баабайгаа һурахаяа баһа ерээгши?

Д.: Тиигээ. Айлай баабайнууд ерээ, миниихи – үгыл аад, үгы

(уруугаа харан шугшына).

Дари хээтэй: Барагсан даа, хэдыдэхиеэл ерэнэбши даа (зүүн шэхэндээ альгаа тодоод, удаан шагнаархана). Зүүн-урда зүгтэ ябана гэжэ бурхан хэлэнэл даа. Ньютагаа бусахань хүшэр байна.

Үхибүүд гаранад, баяртай гээд.

Дамби(уйлаганан): Би баабайгаа ехэ-эр даа ханашооб.

Я.: Бү уйла даа, Дамби, баайбайш ерэнэ ааб даа.

Б.: Плендэл абтаһан байгаал хаш даа.

Я.: Тиигээд түрмэдэ хаалгахаяа айжа, нэгэ тээ ябаа юм бэшэ гү?
Плендэ абтаһан зониие тушаадаг гэжэ дуулаа һэмби.

М.: Дамбиин баабайе Австрали руу ябана бэшэ аа гү гэжэ Данзанима ахайхан Дамба ахай эдэ хөөрэлдэжэ байгаа һэн.

Я.: Австралимнай хаагуур һэм даа?

Б.: Зүүн-урагшаа байгаа бэшэ һэн гү Сэбэгмэд ахайн глобус дээрэ. Зай, Абайданов, маанадаар үрхэ агналсахаяа ошохогши?

Д. (баярлажа): Ошохо, ошохо.

М.: Абайдан хараахагүй гү?

Д.: Намайе хэншые хараадаггүй даа.

Б.: Дөө, энэш эрхэл хүн ааб даа.

Я.: Ябая, тиигээ һаа. Баабайшни ерэхэдээш болоно ааб даа юу.
Ши муудажай бү яба, зай гү?

Д.: Зай.

М.: Булад, ши мүнөө зун үбһэндэ гарахагши?

Б.: Гараа бэд даа. Дэжэдмаа эжым тогоошон болохо.

Я.: Үбһэнһөө ерэхээ мэдэхгүй, баһа хургуулиһаа гээгдэхэгши?
Тоһотын Гомбо, Асуудай юунүүд баһа бухалшан болохогта?

Б.: Манан соогуур моридоо бэдэрхэдэ гоё даа. Би үбһэндэл ябаха дуратайб. Янжама, ошохогши мүнөөжэл?

Я.: Мэдэнэгүй, яаха хүнбиб.

М.: Булад, ши поэт болохо хадаа, бидэн тухайгаа нэгэ шүлэг ябууд зохёожорхил даа. Шадахагши?

Б.: Шадааб даа, юугээ ядаба гээшэбиб.

Я.: Зай, зай.

Б.: Шагнагты.

Марганцовка будагтай галстугтай

Матрёна, Янжама пионернүүд

Жанчибай Булад ахамадтай

Зумбараан барижа, пүрьюулнэд.

М.: Пүрьюулнэ гээшэш яагаа муухай юм.

Я.: А-хаа, нэгэ аягүй шэнги. Ондоогоор зохёогоод туршыш даа.

Б.: Заа, тийбэл иимэ:

Бадангаа Янжама баяртай,

Залхайн Матрёна зугаатай,

Жанчибай Булад зэһэнхэй,

Жаахан Дамби һэгшэнхэй,

Олоор үрхэ барихань,

Үлүүлэн түсэбөө дүүргэхэнь.

М.: Яһала гоё болоо. Бэшэмнай түү тэрэ Тужын наагуур ябана
гү даа хэбэрынь.

Б.: Бидэ урда гарасаар гараад, Стан гүүртэ руу ябашая.

Я.: Тиигеэ. Юрэдөөл, шамдая!

Дорооньхын тээрмэ

Булад Жанчиповай «Бүтүүгэй тээрмэ» гэхэн рассказай удхаар.

«Бүтүү Хүрээтымнай нарийхан тохойтой горхонууд гүнзэгы
хайхан һабатай, түргэн урасхалаараа хүүен-бүүен суурья татажа
байгша бэлэй. Тэмээн Хажуугай Боом гэжэ газарта Бүтүүгэй
горхон дээрэ Дорооньхын тээрмэ байдаг һэн. Тэрэнэй эзэн
Калинин артелиин гэшүүн Дорофей Герасимович Климов гэжэ
үбгэжөөл байгаа. Нютагай бурыадууд Дорооньхо гэжэ нэрлэдэг
һэн» (Булад Жанчипов).

Үльдэргын хамтын ажалай «Коммунизм» нэрэтэй нэгэдэл
урданай дүрбэн артельһээ бүридэһэн: Ленинэй, Калининай,
Серовой, Будённый. Тэрэ үеын байдалһаа нэгэ багахан хэһэг
харуулхамнай.

Наадаха нюурнууд, гүйсэдхэгшэд:

Тээрмэшэн Дорооньхо – Хайдаб Бальжинимаевич Цыренов,
орооһоной тоогой ажалшан,

Дулма – Дулма Бадмаевна Галсандоржиева, хүүгэдэй
патронажна медсестра,

Санжимаа – Долгоржаб Хандуевна Ширапова, хүүгэдэй
сэсэрлигэй хүмүүжүүлэгшэ,

Аксинья – Валентина Фёдоровна Кривошеева, эмшэлгын
газарай фельдшер,

Домна – Вера Леонидовна Дашанимаева, нарайлалгын пунктын акушерка,

Бадма Дамшаевич – Буда Дондокович Бадмацыренов, колхозой жолоошон.

Тайзанай углууда картоноор хэһэн тээрмын дүрсэ харагдана. Шүүрхэ, хабтагайгаар хэгдэһэн стол, хандалы табяатай. Уһанай шааяан, хүхын дуунай абяан эздэлнэ. Түүдэбшын захата сагаан боро нахал хамбайтай, талханһаа сайбар болошоһон хубсаһатай Дорооньхо үбгэжөөл заһаһа шаража һууна. Тээ саана хахуули түшүүлээтэй.

Д. (заһаһа амылан): Хороша бутуйская рыба(шагнаархана). Телега, штоль, брэнчит. Кажись, хойморские едут.

Хүшэһын саагуур абяан: Тпруу, гэнэм! Юун гэнэн хатуу амытай адууһан бэ. Ябаһаа мэдэхэгүй, байһаа мэдэхэгүй, хаатаршан. Тпруу, гэнэм!

Дулма Санжимаа хоёр орожо ерээд: Сайн байноо, Дорооньха ахай, дараастати. Эрыбэ жарил? Боо, тебе, молхоо, зөөхэй.

Д.: Вот спасибо, бабоньки. Как раз молоко закончилось. Ну, давайте, мешки вверх заташшим.

Дулма: Дөө, Дорооньхоннай ёһоор хайнаар татадаг даа.

Санжима: Бүшье хэлээ, шараадшье, булаадшье эдихэдэ, талхашье таһалхата ёһоорхондаа. Хурубшаадхалаад, хурубшаадха.

Дулма: Иимэ тээрмэтэй байһамнай юутэгүй даа.

Санжима: Тиимэ дөө, бурхаан.

Тэргын абяан, мориной турьяха дуулдаад. Аксиныка, Домна хоёр орожо ерэнэд.

Дулма: Үү, Халиининаймын хамгад ерэшэбэ лэ.

Санжимаа: Аксиныка гү даа, улаан пулаадтайнь, хийшхэтэйн (кичка)?

Дулма: Тээ, хүрин сарпаантайнь Доомха хэбэртэй.

Аксиныка Домна: Здравствуйте, бабоньки.

Дулма Санжимаа: Дараастати, дараастати.

Аксиныка Домна хоёр мэшээгүүдээ буулгана, корзина сооһоо шанаһан үндэгэ, бүүлэшхэнүүдые гаргана.

Аксиныка: Угошайтесь, вчера спекла.

Дулма: Хорооша бүүлхэ.

Санжимаа: Аксиныка тоже хорооша.

Домна: Мука бравая, мельник добрый.

Дулма: Аксииньха, молхоо много надоил? Доомха, тулмаашила даа.

Санжимаа: Домхамнай ёһоор, буряадаар дуугаржа шадаха хадаа.

Аксинья: Ныне литров 277 получилось, а у вас посколь? (Домна оришуулна)

Санжимаа: 364 - тэрииста жаран дүрбэ лиитэр.

Дулма: 332 - тэрииста тэридсать даваа лиитэр.

Домна: Ехые хаагаат, молодцы, хойморские.

Дулма: Доомха, шимнай пирдовик, Михалёв пирсидательтай город суглаан ехал?

Домна: Ошоо, ошоо. Ешшо Евсей Австафьевич ошоо хэн, бугаальтер наш.

Санжимаа: Манай Ленинэй пирсидатель Будажаб Галсанов ошоо гээбы.

Домна: Ноо, тоже ошоо.

Дорооньхо: Бабы, мешки ташшите. Дулма Санжима хоёр талхаяа асарна. (Тээрмэшэн хамһалсана).

Аксинька Домна хоёр: Ой, Герасимыч, здравствуйте. Как здоровье, как дела?

Доронька: Спасибо, все хорошо. Ну, давай, понесём, штоль.

Гурбуулан мэшээгтэй орооһонуудаа шэрээд ошонод.

Дулма: Санжимаа, үнөөхи хомоогоо Дорооньходоо үгэхээ бү мартаяа даа.

Санжимаа: Бэлдэе, бэлдэе, хайн дээрээ (хоюулан мэшээгтэй талхануудһаа абажа, тэндэ байһан улхан соо, тэндэхи сайр кружкээрнь удхаад, тээрмэшэндээ хубита талхыень – хомоогынъ бэлдэнэд. Нүгөө хоёрынъ тээрмын тэндэһээ ерэнэ).

Аксинька: А у вас по артели Ленина трудодней посколь получилось?

Дулма: 61 хопеэхэ мүнгөөр, орооһон по 720 гараам, мяхан – 73 гараам (Домна оришуулна).

Санжимаа: Халиининайхимнай хэр гараабта, Доомха?

Домна: Мүнгэн тоже 61 копейка, зерномнай ехэшэг, по кило дали, а мяса по 180 грамм.

Дулма: Яһала бараг хайн гараалта.

Санжимаа: Байдалнай найжаржа эхилээ.

Домна: Ноо, жизня-то по-маленьку налаживаца.

Дорооньхо (дуудана): Аксинья, Домна, куды ишшезли?
Затаривайте давай.

Гурбуулан ерэнэ.

Дулма Санжима хоёр: Пашииба, Дорооньха ахай! Боо, твоя хомоог, башииба. Хорооша мухаа, хурубшаадха.

Аксинья с Домной: И наши, давай возьмите. Что бы без вас делали, спасибо, Герасимыч!

Дорооньхо: На здоровье, бабоньки мои.

Мориной хатараад ерэхэ дуулдаад, солдадай ангашанхай гимнастёрко үмдэһэн хүн ороно.

Бадма Дамшаевич: Мэндэ-э! Здравствуйте, все! Герасимыч, здорово, тала, вот тебе немножко махорки привёз.

Дорооньхо: Оо, давай закурим, Бадмаха! (*махорка хуушан газета соо орёоно*)

Аксинья: Ну, чо Дамшаич, Цырегма твоя родила, не?

Бадма Дамшаевич: Родила. Басагашка опять.

Домна: Но ничего, девка тоже человек (*булта амаршалнад*)

Аксинья: Теперича рожать да рожать надоть. Скоко наших полегло в войну-то.

Дамшаевич: 72 человека из нашего села, половина не вернулась с войны.

Аксинья: Ой, беда то, беда.

Дорооньхо: Какие парни были!

Дулма: Хөөрхэднай даа, хаагууршье холуур хэбтэнэб даа.

Санжима: Табан жэл үнгэршэбэл даа, дайн дүүрэхээр.

Дорооньхо: Но, Дамшаич, догоняй теперя парнишу.

Аксинья: До самое Берлина ж ты немца гнал.

Домна: Ишшо догонишь парня.

Бадма Дамшаевич: Догоним. Будет мука, будет и жизнь.

Булта: Зүб, зүб. Правильно сказал.

Хүхы дуулана. Уһан шааяна.

Хүшэгэ.

14-дүгээр Далай ламыг бэдэрэн ололго тухай

1999 оной июлийн 22-то Еши-Лодой Римбүүшын Үльдэргэ морилһон ушараар табигдаһан зүжэг

Наадаха нюурнууд:

Регент, шарил – Булад Будажаанов,

Кевсанг Римпоче – Булад Цыбиков,

Кенрап Тензин багша – Жаргал Цырендылыков,

Норбу лама – Мэдэгма Будажаанова,

Гүрэнэй үзэлшэн-оракул – Баян Цырендылыков,

Чокью Цэринг эсэгэ - Бата Митыпов,

Сонам Цамо эхэ – Туяна Жамбалдагбаева, Дарима Цымпилова,

Лобсан Солтэм –Бадма Митыпов, Очир Гомбоев,

Бишыхан Далай лама Лхамо Дондуп – Жамьян Жанчипов, 4,5 наһатай

Автор: Арьяа Балын хубилгаан 13-дугаар Далай лама Түбдэн Жамсо тагаалал боложо, тэрэнэй дахин мүндэлһэн түрэл бэдэрэлгэ эхилжэ, 1940 ондо түбэд ороной зүүн-хойто зүгтэ Амдо аймагай Такцэр нууринда олоһон байна. Хуушан монгол бэшгэй дугуйланайхид тус үйлыг зүжэглэн, танай һонорто дурадхана.

1-дэхи хуби

Ламанар 13-дугаар Далай ламын шарил сэнтии дээрэ нюурыень урагшань харуулжа нуулгаба.

Оракул: Зай, иигээд хаража үзэе. Хайшаа эрьенэб, тэрэ зүг руунь бэдэрхэбди (гурбан хоногой туршада шарил нюураараа зүүн-хойто зүг руу эрьелдэшэнхэй байба).

Оракул: Зүүн-хойто зүг тээшэ хараа, тиишэ бэдэрхэ хэрэгтэй.

Гельцан Тулку Ринпоче: Харагты, энэ ханада мүшэншүү зураг гарашабал.

Тензин: Үү, тэрэ үүлэдые харыт, ямар жэгтэй үүлэд бэ?

Норбу: Зүүн-хойшоо шэглэбэл тэрэ үүлэд!

2-дохи хуби

Автор: Далай ламын Регент бурхан шажанай хүр хүлдын сахюусан болохо Лхамо Лхатсо нуурай эрьедэ нуужа, тусхай уншалга бүтээбэ.(*Фонограмма табигдажа, түбэд уншалгын, хонхо дамааршин абьян дуулдана*). Нуурай (хүхэ марли бүдөөр нуур хэгдэжэ, зурагууд зураатай байха) нюурууда түбэд үзэгүүд, дасан, дээрээ уһанай гоожуур сорготой багахан гэр харагдаба.

Регент хараһанаа дууһыень буулгажа зураба, бэшэбэ. Тэрэнэй удаа ламанарай ехэ суглаан – суганды татаба.

3-дахи хуби

Ламанар ороно, Далай ламын гундаада мүргэһэнэй удаа олбогууд дээрэ дабшалжа һуугаад, зүблэнэ, зурагуудые шэнжэнэ.

Регент: Нангин нуураймнай уһанда ииимэ тэмдэгүүд үзэгдэбэ. Харагты.

Ринпоче: «Ам» гээшэнь Амдо можо хаш даа.

Оракул: «Ка-Ма» үзэгүүд Кумбум дасан заана ха.

Тензин: Бэдэрэлгын бүлэг эмхидхэжэ, түргэн тиишэнь ябуулая. 13-дугаар Далай ламын хэрэгсэлнүүдые абажа ошохоёо, та, Ринпоче, бэлдэгты. Олобол, гансата дуулгаарайгты. Угтамжаяа бэлдэхэбди.

Ринпоче: Заа, Такцэр руу шамдахал болоо гүбди даа.

4-дэхи хуби

Автор: 14-дүгээр Далай лама Тензин Гьяцогой – манайхяар Данзан Жамсын түрэнэн тоонто аргагүй хайхан нютаг юм. Тойроод үндэр шобхо ууланууд, элдэб янзын модод, ондоошые ургамалнууд, зүһэ бүрийн ан арьяатад гэхэ мэтэ. 13-дугаар Далай лама нэгэтэ энээрүү аяншалхадаа: «Би иишээ заатагүй бусахаб. Ямар хайхан нютаг гээшэб!» – гээ һэн ха.

Зай, нүхэд, иигээд Далай ламын бага наһанһаа нэгэ-хэды үзэгдэл.

5-дахи хуби

Дүрбэ наһатай бишыхан Лхамо Дондуб хубсаһа хунараа сүлөөгүй суглуулна, хам-хум гэнэ.

Лобсан Сонам (7 наһатай): Лхамо, хайшаа ябахаяа түхээрбэш?

Лхамо: Насаяа ябахам, ябахаар болоо. Та намтай ябахагта?

Лобсан: Багша ламынгаа табяа наань, ошохооб.

Лхамо: Үглөөдэр дасанаа ошоходоо табюулаарайгты, зай гү, аха?

Лобсан: Тиигүүжэм даа. Минии багша хайн, ходо үзэм эдюулдэг юм.

Эхэ: Цэрин-Дулма-а, харлагуудаа наахаяа ябая даа.

Ц-Д.: Заа, заа. Замбаагаа гал дээрэнээ абажархиһуу.

Лхамо: Би хүмбэй уухам. Аягам хаанам, эжы. Ямар дээрэ юм, хүрэнэгүйб.

Лобсан: Би абаад үгэхэм гү?

Лхамо: Үгы, үгы. Эжыһээм ондоо хүн аягыем бү баригты!

Эжынь аягыень абажа үгэнэ.

Лобсан (сонхоор хараад): Оо, абамнай ерэбэл (гүйжэ гараад, абатаяа оронод)!

Автор: Абань ешмээн, гэршүүхэ таридаг. Орооһо тарья, хони малаа Амдо хото ошожо худалдаад, бараа асардаг хэн.

Лобсан: Аба, хонидоо худалдаагта? Юу асараабта?

Аба: Худалдаа. Сай, саахар, бүд, таанарта ботиинхануудые асарааб (*сумаа сооһоо энэ тэрэ юумэ гаргана, түмэр түнхын зүйлнүүдые г.м.*).

Газааһаа аягаяа баринхай Лхамо гүйжэ ороно. Абадаа гүйн ошожо үндүүлнэ. Хүбүүд гуталнуудые үмдэжэ үзэнэ, баярланад.

Лобсан: Аба, та гүү юундэ абаагүйбта? Моридной үхэжэ, үсөөн болошоо ха юм.

Лхамо: Гүүтэй болоо хаа, унагатай болохобди. Би унагантаяа наадахаб.

Аба: Хожом томо сараа худалдахадаа абахабди.

Лобсан: Би гүүгээ унахаб.

Лхамо: Би тантай хуугаад ябадаг болохоб, зай гү?

Лобсан: Нуулсаарай даа.

Аба: Хүбүүд, тахяагайнгаа үндэгэ суглуулаад ерэгты, түрөө хэбэртэй, шаханана.

Лхамо (*эрэ тахья һажсаажса абья гарана*): Ку-ка-ре-ку, кукареку!

Гүйлдэн гаранад.

Эхэ басаган хоёр хүнэгтэй хүнүүдээ абаад орожо, шүүрдэнэд.

Аба: Сонам Цомо, тэрэ бараа харыш.

Эхэ: Энэ бүхэ хайн бүд байна, шамдаа дэгэл оёод, үлөөшөөрнь хүбүүдтээ үмдэнүүдые оёхобди.

Эгэшэ: Аба, эжы, ерэгты, сайлагты (газааша ооглоно). Хүбүүд, түргөөрэгты, сай аягалааб.

Хүбүүд үндэгэнүүдые асаржа, гүрэмэл амһарта соо хэнэ.

Лхамо: Аба, та минии хуурида хуугаат. Би эндэ хуухаб. Би ходо дээрэ хуухаб, зай гү?

Аба: Заа, хуугыш даа, үндэр түрэлтэн (*булта энеэлдэнэ*).

Лобсан: Ши юундэ ходо дээрэ хуухам, дээрэ хуухам гэжэ-э

байдаг юмши?

Лхамо: Дээрэ - минии хуури ха юм.

Эжын: Бү шууягты, абяагүй эдеэлдэг юм. Найнаар жажалжа эдихэ юм, хотоо муудахаа ханаагүй хаа.

Лхамо: Эжы, би хүтэй замбаа эдихэб.

6-даху хуби

Автор: Чойкью Цэрэнтэнэй үдэрнүүдэй иимэрхүүгээр үнгэрхөөр байтар, 13-дугаар Далай ламын хүнэнэ (түрэл) бэдэрхэн бүлэг Такцэр хууринда хүрэжэ ерэбэ.

Норбу: Кумбум дасамнай харагдаба даа.

Тензин: Зүб даа. Тон зураг дээрэхидэл адли байн даа.

Ринпоче: Харагтылши, тээ тэрэ үнөөхи сарса модон сорготой гэр байнал.

Тензин: Үнэхөөр лэ, бэшэ тиимэ гэрнүүд ойро нааша харагданагүйл.

Ринпоче: Иимэ соргонууд бүри урдандаа хэгдэгшэ бэлэй.

Норбу: Тиимэ. Одоол оложо ерэбэ хабди даа.

Ринпоче: Норбу, ошоод мэдэжэ ерыш, ямар айл байнаб гэжэ.

Норбу ошоод ерэнэ.

Норбу: Чокью Цэрэн гэдэг хүнэй гэр байна. Ехэ хүбүүнийн Түбдэн Норбу Ринпоче Хутагтын хубилгаан, Гумбум дасанда байдаг юм ха. Лобсан Солтэм гэжэ найматай хубараг хүбүүтэй. Үшөө нэгэ дүрбэтэй хүбүүхэн байна. Одоол энэ бэшэ гү даа?

Ринпоче: Булта хара зоной хубсаһа үмдэе, тиигээд нюусаар ошожо, хаража үзэе.

7-доху хуби

Хубсаһааяа нэлгэжэ, тэрэ айл руу тэдэнэр шэглэн ошобод. Газаагаа наадажа байһан Лхамо Дондуб тэдэн тээшэ хараһаар, урдаһаань гүйшэбэ.

Лхамо: Сера лама ерээ. Сера лама, Сера лама!

Тензин: Ринпочемнай үнэхөөр Сера дасанда хууһан, тэндэ 13-дугаар Далай ламада багшалһан гээшэл.

Норбу: Гайхалтай даа!

Булта хара хубсаһааяа тайлажа, үнэн бээ бэлэбэд.

Ринпоче (булта гэртэ ороһон хойноо): Энэ шэрээ хоһолыт, дээрэн асарһан хэрэгсэлнүүдэ табия.

Эгэшэ шэрээ хоһолжо аршана. Ламанар олон хэрэгсэлнүүдые,

адли адли зүйлнүүдые табина.

Лхамо: Энээхэн минии эрхи, энэ хүрдэ минии. Энэ минии бэшэ, энэ баһа бэшэ (*саанахи ханада түшүүлээтэй байһан тулгуур тээшэ гүйжэ ошоод*). Тулгуурни, тулгуурни олдоо!

Өөрым гэхэн юумэнүүдые суглуулна.

Ринпоче: Хүндэтэ эхэ, эсэгэ, танай хүбүүн 13-дугаар Далай ламын хубилгаан гэжэ мүнөө тодорбо гээшэ.

Аба: Ай, бурхаан! Далай ламамнай манайда түрэхэ юм гэжэ ой ухаандамнайшые ороогүй бэлэйл. Ямар ехэ хайра манайда бууба гээшэб!

Тензин: 14-дүгээр Далай ламамнай тодорбо.

Норбу: Одоол бэдэрэлгэмнай эсэстээ хүрэбэ. Ямар хайн юм!

Ринпоче: Регентдээ түргөөр дуулгаха хэрэгтэй. Угтамжаяа бэлдэг. Аба, эжы, танай бүлэ мүн лэ ябалсаха ушартай болохот.

Эжы: Бидэ яажа байра байдалаа хаяад ябахад гээшэбибди?

Ринпоче: Эжы, та энээн тушаа ханаагаа огто бү зобогты.

Лхамо: Одоошые насаяа ошохом даа. насаяа ябахам, насаяа ябахам (*Баярлана*)! Аба, эжы, аха, эгэшэ, бултадаа ябая!

Ламанар носилка-тэлүүр асаржа Лхамо Дондубые буулгана.

Лхамо Дондуб: Баяртай, тахяануудни, баяртай, Такцэрни!

Булта ябанад. Иигэжэ 14-дүгээр Далай лама олдохон юм.

Гэгээрэл соёрхогшо Ямпил гулваа

Наадаха нюурнууд:

Ямпил Зодбын - Зүүн Хүбдүүдэй гулваа,

Базар-Сада – хүбүүнийнь,

Хандажаб – ехэ басаганиинь,

Хармаа – бага басаганиинь,

Сэбэг – үргэмэл хүбүүнийнь,

Сэдэб Монтуев – Сэбэгэй түрэхэн эсэгэ,

Бишыдан (Сэдэб) – гулваагай шаби,

Дари – гулваагай хонишон, шаби (хожомынь суутай мэдэлшэн, аргашан, Буряадай Ванга болоһон),

Налхитын Жигжид лама - Молонойхи,

1-дэхи үзэгдэл

Баян айлай байдал. Хандажаб ород ном уншажа бууна. Хармаа Базар-Сада хоёр газараа оронод.

Хармаа: Эгэшэ! Хотошымнай шарха эдэгэшоол. Ахаймни ямар бэрхэ гээшэб аргалхадаа.

Хандажаб: Базарсада, доктор болоол хаа, нээрээл, таарахалши, абамнайш шамайгаа врач болгохо дуратай ха юм.

Базарсада: Би Санкт-Петербург ошожо хурахаб гэжэ ханадагби. Намтай сугтаа Шэтын гимназида хурадаг Гомбожаб Цыбиков мүн тишэ ошохо ханаатай. Бинь медицинэ үзэхэб, харин Гомбожаб Зүүн зүгэй факультетдэ хуралсаха.

Хандажаб: Тэрэшни Агын бэлэй гү? Гэртэхиндээ дүтэ байхада, юун хайн бэ даа. Би аяар Хяагтада байхадаа, гэрээ ханашадагби.

Б.: Бишье Үльдэргэе ханагшаб. Илангая хабартаа Заха Толгойдомнай шэнэһэнэй шэлбүүһэн хангалтажа, тэрэнгийн сэсэглэжэ байхада, гэртээ ерэшэһэйб гэхээр байдаг.

Хармаа: Ахай, нёдондо хабар манайда нюдэндөө ооһортой шэлтэй ород доктор ерээ һэмнай, минии бээдэм эшэргэнээн гарашоод, халууржа байхада.

Х-б.: Тэрэш ородой ехэ зохёолшо Антон Павлович Чехов гээшэ. Үшөө врач мэргэжэлтэй хүн, шамай аргалаа, оспоор үбшэлөөд байхадаш.

Б.: Хармаа, ооһортой шэлье пенсене гэдэг.

Х.: Пенсене, яагаа һонин нэрэтэй бэ. Үшөө тэрэ доктор намда амтатай монпасы үгөө һэмнай, харанда шэнги ута. Аха, та Пэтэрбүргдэ хурахадаа, тиимэ монпасы асаржа байгаарайгты, зай гү?

Б.: Асарха даа, жаахан Хармаадаа асарангүй яахабиб (эрхэлүүлнэ)?

Ямпил гулваа ороно.

Хармаа(урдаһаань гүйжэ ерээд тэбэрин): Аба-а, ямар удаан болообта?

Я.: Абашни аяар 7 отогой гулваа гээшэлби. Тэдэнээ бултыень эрьежэ хараха ажалтай гүбии даа, мухаамни. Мухаахамни, абаяа ханашоо юм ааб даа (зулайень үндэнэ). Амтатай юм даа, хүүхэмни, хомпээдтэл.

Б.: Аба, мүнөөдэр хаагуур ябаабта?

Я.: Эгэтэ, Һалхитаар ябаад ерээб. Үглөөдэр Хүрэтэ, Нарин Горхоор ябаха хэрэгтэй.

Б.:Манай Зүүн-Хүбдүүдэй управа хаанаһаа хаана хүрэтэр

харгы заһаха даабаритай гээшэб?

Я.: Сарсын үртөөһөө Шара-Горхон хүрэтэр. 8 модон 250 сажанай зайда. Арбанай нэгэ хүн заатагүй мори шарга, хүрээ зэмсэгтгээ ошохоор уялгалагданхай.

Х-б.: Зүүн-Хүбдүүдэймнай управада хамта хэды дүүшэ хүн болоно юм бэ?

Я.: Мүнөө үень 1510 дүүшэ болоод байна.

Б. (бодожо үзэн): Хориин дүүмэдэ 14 инородно управа хаа, хори зоноймнай тоо хамтадаа дунда зэргээр 21,140-өөд дүүшэ болоно гү даа.

Я.: Тэрэ тухай. Шимнай юумэ саашань бодохо хүн боложо байнаш. Болоо.

Х-б. (эдэе хоол бэлдэн): Аба, сай, уугты. Халуун эдээн мэнэ болохо.

Сэдэб Монтуев хүбүүнтээе орожо, бурханда мүргөөд: Мал сүрэг мэндээ!

Я.: Амгалан мэндэ-э! (золгонод). Нуу, нуу наашаа (Хандажаб сай аягална). Зай, Ашанга, Амгалантымнай һонин һорьмой юун бэ? Наяар тишэ ошохо һанаатайб.

С.: Хүн зомнай үбһэ хулһаа сабшахадаа бэрхэ боложо байна. Литовка гээшэмнай нөөхи мухар серпэнүүдтэмнай ороходоо, ондоохон байна даа. Мүнөөжэлэй ургаса ногоон һайн, үбһэн яһала нөөсэлэгдэхэ байха. 84 онойнгоо ган гасуур һанахадаа, жэхыхээр даа.

Я.: Бүшье хэлэ. Бурядууднай үбһэ сабшадаг гуримда орожо, ёһоор гээшэ. Үшөө тэрэ шэмээшэгүүдтэ адляар һүрилхэ, хорёолхо хэрэгтэй. Харша хорёо, гэрнүүдээ томошогоор, салуушагаар баридаг болоо һаамнай һайн һэн. Ой модон соо байһан аад, тэрэнээ хэрэглэжэ биранагүй гээшэбди. Заа, энэ томо хүмнай хэн гэжэ нэрэтэй, алид гээшэбши?

С-г.: Хориин 11 эсэгын Хүбдүүд угай Улаалзай хүхүүрэй (7 үе болгон нэмэжэ тоолохо) Монтын Сэдэбэй Сэбэг гээшэб.

Я.: Ухайш, һөөл хурсахан шолмо гүш даа. Үзэг бэшэг мэдэнэ-үү?

С-г.: Мүнөө дээрээ бэшэггүйб. Танда заалгахаяа ерээб.

С. (үбэрһөө хүхэ хадаг гарган): Ахай ноён, энэ манай хүбүүе шабяр абажа, эрдэм номдо һургыт гэжэ Таниие доро дохин

гуйнаб. Тогтоожо хайрлыт. Энэмнай аргагүй номдо хураха хүсэлэнтэй юмэл.

Я. (хадагынь тогтоон): Заа, болоно-аа. Нюдэндөө галтай, нюуртаа гэрэлтэйхэн лэ хүбүүн байна. Сэдэб, иигэжэ хэлсэе. Хүбүүешни минии нэрэдэ оруулая, тиибэл, номой харгы урдань нээгдэхэ. Яабашье тухандань хүргэхэб, мүнгэ зөөри гамнахагүйб.

С.: Яагаа хайн юумэ хэлэбэ гээшэбта, ноён ахай! Үгы бол бидэ яажа хургажа шадаха бэлэйбди.

Я.: Заа, харин Сэбэг, ши өөрөө юун гэжэ бодоно-аа? Ном үзэхээ манай хүбүүн болохоёо зүбшөөхэ гүш?

С-г.: Би танайда үлэхэб, номоо ехээр оролдожо үзэхэб. Аб-а, эжымни намдаа ханаагаа бү зобуужан.

С.: Тиибэл минии ябахата болохо. ханахан хэрэгни бүтэбэ. Хайнта даа, ноён ахай. Ехэл баяртай гэртээ хүрэжэ ядажа бусахам гээшэ.

Я.: Намганшни хүбүүнэйнгээ тала харана бээ. Яажа иимэ бэлигтэй хүбүүе гэртээ дараад байхабта даа. Саашадаа эрдэмтэй хүн боложо, хори зондоо, бүгэдэ буряадтаашье туһатай хүн болохо гэжэ найдая.

Сэдэб гаража ошоно.

Я.: Заа, хүүгэд, танилсагты. Сэбэг манай хүбүүн болобо гээшэ. Таанартай аб адляр би энэ хүбүүнэй түлөө оролдожо ябахаб, таанаршые ахадүү боложо ябагты. Үхибүүд, сайгаа уугты, тиигээд аяга амһартаа хуряагаад, номоо үзэхэбди. Би бага-сага саарһаа харажархихам, зүү?

Саарһа документээ харана, шэнжэлнэ. Тиигэжэ байтараа, ооголно:Хандажа-аб, энэмни юун гэхэн удхатай үгэ гээшэб. Ород хэлэмнай баһал дуталдашанал даа (Хандажаб заажа үгэнэ). Ухай! Шимни хүсэд ород болоолши.

Газааһаа Бишыдан Дари хоёр орожо ерэнэ.

Б.: Сайн байна!

Я.: Бишыдамнай бэрхэ даа. Ном үзэхээ аяар Баруун-Үльдэргэһөө ерэнэ ха юм. Хүүгэд, номоо үзэжэ захиалай даа. Дэбтэрнүүдээ бэлдэгты, Сэбэг, мүн лэ һуулса, дэбтэргүй һаашни, Хандажаб эгэшэшни үгэхэ. Дари, хонидойнгоо үүдэ хайнаар хаагаагши? Тэрэ хара тэхэ хүн шэнгээр хаамжа үүдэ тайладаг болоол.

Д.: Хаагаа, ноён ахай. Шиилдхайгаар уяаб.

Я.: Заа, хүүгэд, хуугты зохидоор. Шэнэ шабитай болообди, Сэбэг Ямпиров гэжэ. Эндэ хууһан таанар булта эрдэмэй харгын эхиндэ ябана гээшэт. Сэбэг, шамда энэ үзэгүүдэй зурамуудыг үгэнэб, нажаагаад, бэшэжэ туршажа бай, байтараа би өөрөө заахаб. Зай, Сэдэб, номоо үзэхэдөө, Бишын ара нэрээе мартаа. Сэдэб, урдахи хэшээлдээ ямар үзэг гараа бэлэйбди?

Б.: «Га-Ха» хашалган үзэг үзөө бэлэйбди, багша. «Га-ха» эрэ, эмэ эгшигтэй яагаад бэшэгдэдэг бэ гэжэ хаража үзөөбди.

Я.: Тон зүб, Сэдэб. Харин, Дари, харюусалши. Эрэ эгшигтэй «га-ха» ямар нуруутай бэлэй?

Д.: Эрэ эгшигтэйнь шулуун нуруутай, сэб сэхээр бэшэгдэнэ. Эмэ эгшигтэйнь – бүхэтэр нуруутай, шугамһаа үлүү гаран бүгтынэ.

Я.: Бэрхэнүүд. Хүүгэд, хадуужа абагты. Манай монгол бэшэг ямаршые бэшэгүүдхэ дутуугүй, үлүү гоё гэхээр юм. Бэшэлгэнь угалза хэ мэтэ уран нарин, таталхада түргэбшэ, мориной гүйдэл соошые хэдэн үгэ холбожо үрдихээр, саарһандашые алмалта нягта бэшэг байна бшуу даа. Иимэ найхан бэшэгтэй, соёлтойбди гэжэ хэзээдэшые омогорхожо ябаарайгты, хүүгэдни. Заа, тиигээд мүнөө хэшээлдэ «га-ха» гийгүүлэгшэ үзэгүүдтээ 7-7 жэшээ ханажа бэшэе.

Налхитын хаарамба орожо ерэнэ, үхибүүд бултадаа түргөөр бодоодхино.

Я.: Үү, танайнгаа ерэһые ойлгонгүй байбалби, эдэ зоноороо сүлөөгүй ярилдажа.

Н.: Бараг, бараг. Газаа намайе Мүнхэ угтажа, морином абаа. Шуран лэ янзын хүн байна тэрэш.

Я.: Хаарамба ламбагай, дээшээ гаража хуугыг. Хандажаб, түргөөр сай аягала даа (Хандажаб хүндын табаг бэлдэнэ).

Н.: (шабинарай хажуугаар гарангаа): Оо, эдэш хүрхэйхэн таталуулжа хураад байнал.

Я.: Заа, хүүгэд, мүнөө тиигээд харигты даа. Бүхы гараһан хэшээлнүүдэ дабтаарайт. Гараа нугалжа бэшэжэл байгты, гараһан үзэгүүдтээ тааруулаад, 5-5 үгэнүүдыг бэшээрэйгты. Дари, сайгаа уугаад, хонидоо гаргаарай, зүү?

Үхибүүд гаранад.

Н.: Энэ басаган танай хонишон гү?

Я.: Тиимэ Зүүн-Үльдэргын Балаасайтан хотоной басаган. Эжын ядуу байдалтай, хонишноор абыт гэжэ гуйхадань, абаа һэмди даа. Хоёрдохи жэлээ байна.

Н.: Ши энэ басага бү зара. Энэш дээрэхээ заяатай хубилгаан, Нара-Хажайдай хубилгаан гү даа гэжэ зүндэм орожо байна.

Я.: Үү, юу хэлээ гээшэбта?! Нээрээшье ондоохон гү даа. Ехэ һонор, саагуур бододог, тархи хайтай лэ.

Н.: Энэ басаган хашаагайтнай хажуудахи хара гэр соо байдаггүй гүб даа, түрүүн ерэхэдээ харахадам, тэрэ гэрһээ туяа татаһандал болоо һэн. Һайн дээрээ бэлэг-сэлэг үгөөд ябуула даа гэртэнь. Наяар урда орон руу мүргэлшэн боложо ошохо хаш даа.

Я.: Тиигэбэл эмээлтэй, хазаартайнь нэгэ Һайн сабидараа үгөөд табихам гээшэ гү?

Н.: Болоно-о. Ямпил, ши дуулаагүй гүш, энэ Анаагай Зүүн Хуасайн Сэдэн Аюшин тайшаа болохонь гэхэн һураг дуулдаал.

Я.: Мүнөө дээрээ тэрэл хүн болохотой бэшэ гү? Газарай асуудалаар Санкт-Петербург Һайса ябуулга хээ. Эрдэни Вамбоцыренэймнайш ябалсаал аабза.

Н.: Орхи, орхи тэрэ Вамбоцыренэвээ. Тэрэшни олзо ород гээшэ.

Я.: Зүгөөр яһалашье буряад сэдхэлтэйгээр хүмүүжэгдэһэн байна бшуу даа. Түрэхөөрөө бэшэ, үргэгдэхөөрөө болодог лэ байна.

Н.: Зүб, түрэхэнийнь эхэ бэшэ, тэлэхэнийнь – эхэ гээшэмнай энэ бшуу. Тиибэ яабаш, хожомой сагта шамайгаал тайшаада зууршалха байгаади даа. Зонойш түлөө оролдохо, шажан мүргэлөөшье харалсаха, үргэхэ, холын хараатай, сэхэ сэбэршье хүн гээшэш. Үнөөхи Дымбилов тайшаадал хэрээһэ зүүжэрхёод, Дүүмынгөө мүнгэ эдихысэ эдээд, һүүлдэнь «улаан петууха» дүүмэдээ табижархиха таамтай бэшэ ха юмши даа.

Я.: Үгы, энэ Һалхитаархимнай яатараа Һалхилба гээшэб, аяар 14 хүн хэрээснэг болошобол.

Н.: Булта тамада унаха. Буруу шажанда оролгон гээшэ забһаргүй нүгэл юмэл.

Я.: Энэ Баруун-Үльдэргын Гэндэнэй Бүдэжаб яагаа гэжэ һананабта? Хархын үнэн алдартанай хүмын поопто ошожо, тэбхэ сай, таба сагаань абажархёод, буршаба ха юм. Гурба хоноод ерээрэй гэхыень, сагаан гүүгээ унажа ошоод, гүүемни азарга

болгожо үгыт гэбэ ха. «Яагаад гүүеш азарга болгохо юмбиб?» – гэхэдэнь, «Гүүе азарга болгожо шадахагүй аад, яагаад буряадые ород болгохо гээ хүмта?» – гээд, хэнгэргүйгөөр гүйлгэжэ арилшоо юм ха.

Н.: Яахан тоомгүй шолмо бэ (энеэнэ)! Яаба хээбэшье, өөрынхээрээ шажанаа аршалба гэжэ тоолое.

Я.: Тэли даа.

Эпилог

Хүшэгэ хаагдана. Хүшэгийн наана бүхы наадахан нюурнууд гаража ерэнэд.

Базарсада: Би Шэтын гимнази амжалтатай дүүргэжэ, Санкт-Петербург хото зорёо бэлэйб.

Тэндэ Сэрэгэй Академидэ һуралсаад, хожомын хасаг сэрэгэй медицинын албанай полковнигой нэрэ зэргэдэ хүртэтэрөө алба хээб. Буряадай түрүүшын доктор, военврач гэгдэжэ, нютагайнгаа нэрэ нэрлүүлээб. Гомбожаб Цыбиковтээ сугтаа нүхэсөөшьебди, түүхэдэшье орообди.

Сэбэг: Минии Ямпил гулваагай хүбүүн болоһонойхи, урдмни дардам харгы нээгдэжэ, Санкт-Петербургда зүүн зүгэй хэлэнүүдые шудалжа, табан хэлэ мэдэхэ эрдэмтэй, Энэдхэг руу эльгээгдэжэ, Далай ламын этигэмжэтэ нюур гэгдэн, 5 жэлэй туршада Индиин парламентын гэшүүн боложо ябааб. Наарамбын хүндэтэ нэрэ зэргэ намда олгогдожо, нютаг орондоо дээгүүр тоологдооб. Үргэһэн абамни түрэхэн эсэгэдэм үгэхэн үгээ гүйсэд дүүргэжэ, өөрынгөө хүүгэдһээ дутуугүйгөөр намайе хүн болгожо табиһандань, үнэн зүрхэнһөө баясан ябагшаб.

Хандажаб: Би, Хандажаб Ямпилова, эрхимээр гимнази дүүргэжэ, уһан ород хэлэтэй, эрдэм болбосоролтой түрүүшын буряад басагадай тоодо орооб. Николай хаанай шэрээдэ һуухадань, абамни намайе оршуулагшаар, Мүнхэ ахайе туһамаршаар абажа, Санкт-Петербург зорёо хэмди. Хаанай хайрада хүртэжэ, абамнай Хориин Дүүмын тайшаа болохо зарлигтай бусажа ябатараа, баарһамнай, Красноярск хото шадар халуун үбшэндэ дайрагдажа нүгшөө бэлэй. Би хожомын хальмаг хүбүүндэ хадамда гаража, гэр бүлын жаргал эдлээ бэлэйб.

Хармаа: Би, Хармаа Ямпилова, абын эрхэнсэгшые, бэрхэнсэгшые хэм даа. Хайрата абамни хүнэй, өөрынгүй үхибүүдые эрдэм

номтой болохой гэжэ үйлөөрөө болон жүдхэжэ ябаһан хүн гээшэл. Намае Хяагтын гимназида хургажа, тэрэ сагай түрүү үзэлтэй, соёлтой хүнүүдэй зэргэдэ табиһан юм. Базарсада ахындаа байраар байжа, немец яһанай һамгантайнь харилсажа, нарин болбосоролтой зон соо ябаһамни, минии хүмүүжэлгэдэ ехэ нүлөө үзүүлһэн гэжэ заатагүй тэмдэглэлтэй. Би Монгол һайхан орондо түбхинэжэ һууха заятай байгаа. Үри хүүгэд, аша гушамни дэлгэр сарюун байдалтай, эрдэмтэй, бэлигтэй, нагаса абынгаа хэтын үрээлдэ хүртэн ябаһад даа.

Дари: Намае үзэг бэшэгтэ хургажа дүнгэһэндэнь, Ямпил гулваа ахайтандаа би хододоо баясан ябагша һэм. Богдын хүрээ мүргэлөөр ошоод бусаха замдаа Манхатын дабаанда 3 жэлэй туршада даяанда һуужа, байгааһин хэлэ ойлгодог, далдын юмэ таадаг эди шэдигтэй боложо бусаһамни домог болонхой. Үльдэргэ хүгшэн гэжэ холо ойгуур алдаршан, үндэр наһа наһалжа, шадал соогоо арад зондоо туһалжа ябаһан хүм даа.

Бишыдан: Ахай ноёндон ном бэшэг заалгажа, эрдэм олоод, нютаг зондоо туһатай, хүндэтэй хүн ябааб. Заха-Толгойдо Ямпил гулваагай үбэлжөөнэй гэртэ Үльдэргэ нютаг дээрээ тон түрүүшын хургуули нээһэн габыятай, Бишыдан багша гэгдэжэ, нютагайнгаа түүхэдэ мүнхэрөөб.

Ямпил гулваа: Буряад зомнай гэгээрэлтэй, соёлтой, энэ дэлхэйдэ ямаршье араһаа дутуугүй ябаһай даа гэжэ оторо сэдхэжэ, өөрынгөө шадал соо оролдожо ябаалби. Хүбүүд басагаднай номтой, бэшэгтэй болохой гэхэн һэдэлгэмни шулуутай, шабартай хүрьһэ дабан бурьялһан булагхан байгаал. Мүнөө тэрэ булагни дэлбэрэн дэбэрһээр, үргэн ехэ мүрэн боложо, далай хүрэтэр долгион ошонол. Эрдэм бэлигээр бээ шэмэглэн, эрхим баян ябыт даа гэжэ холын буурал саһаа таанараа үрээлэн байналби. Би – танай элинсэг Ямпил гулваа Зодбын.

Хүшэгэ.

«Танай үндэр түрэлтэ гэр бүлэ - 2003»

хотын хэмжээнэй мұрысөөн

«Гэр бүлын бии болоһон тухай домог» гэхэн бишыхан үйлэ-зүжэг

Улаан-Үдын Советскэ аймагай нааданда илажа, хотын мұрысөөндэ 50 хабаадагшадай дундаһаа 3-дахи һуурида гараад, япон пылесос шагнал абаһан, хотын гудамжада томо баннер дээрэ гэр бүлөөрөө ороһон гэрэл зурагаа гаргуулһан олон хүүгэдтэй Бэлигтэ Ия Дубчиновтанай бүлэ хабаадана.

Тайзан дээрэ фонограмма эдэлжэ, бүлэ гарана. Үйлэ бүхэндэ тааруулаад, хатарна, йочин дээрэ наадана, дуулана, шүлэглэнэ. Нэгэнэй дуугаржа байхада, нүгөөдүүлынь миин байхагүй.

Чингис: (видеоряд: одо мүшэд, огторгой, үүлэд, газар дайдын зурагууд, хуша модон, урданай байдал, хазаар морито сэрэг, гүйжэ ябаһан сүлөөтэ адуун)

В вечном кругу мирозданий,
На прекрасной планете Земля
Родился я,
Сын человеческий.
Отец мой как высокое синее небо,
А мать, словно земля плодородная.
И расту я в среде благодатной,
Словно кедр лесной.
Корни мои уходят
В глубину седых веков.

Бэлигма: Ой модон үндэһэтэй (угайнь харбаалжанай зураг гү, али макед),

Хүнэй хүбүүн уг гарбалтай.

Хориин 11 эсэгын

Түмэршэн хүбдүүд угай

Дубшан – үндэр хулинсаг,

Саяна: Түдэб – манай элинсэг,

Энэбэшэ – үбгэн аба,

Бэлигтэ – алтан абамнай.

Чингис: Бэлигтын хүбүүн би – Чингис гээшэб.

Тэнгэриһээ бууһан Абай Гэсэртэл

Тодхор, гайһаа абамнай аршалхал.(хориин хүбдүүд угай туг)

Бэлигма:Эжымнай – энхэрэлэй алтан зула,(зула бариха)

Саяна: Эльгэн дулаан гуламтымнай сахюусан.(каминай макед)

Бэлигтэ Ия хоёр сугтаа: (урагшаа гаран)

Амар мэндэ, хүндэтэ Улаан-Үдэ хотымнай арад түмэн, айл аймаг!

Добрый вечер, дамы и господа, дорогие наши горожане!

Булгадаа(хадаг барин): Мэндээ!

Бэлигтэ: 33 гурбан гулбай,

Гурбан ехэ Ярууна тухай дуулаа һэн гүт? (амаршалгын хатар, хүхэ хадагуудаараа гү, али марлишуу бүдөөр уһа долгилуулһандал болоно)

Ия: О, Еравна моя, колыбель моих предков! (йочин дээрэбуряд хүгжэм наадана)

Тайны дебрей твоих неприступны,

В гордой шири степей и лесов

Каждый камень и лист

Здесь на духе отчизны настоян –

Как писал наш поэт,

Удивительный, светлый

Намжил Нимбуев.

Бэлигтэ: бусаха нангин буусамни, (сэргэ тойрон еохордохо)

Бууха алтан сэргэмни.

Молон багшамни, Дари хээтэймни

Мүнхын үлгы Үльдэргэмни.

Ия: Мы с тобой повстречались весной (йочин)

Под высокой и яркой звездой.

Бэлигтэ: Ия! Нэрэшни хээрын нэбшээндэл эльбээд,
Инагай мэдэрэл намдаа шимни бэлэглээш.

Ия: наши детки, ты и я

Бэлигтэ: Вместе дружная семья.

Ия: как хорошо жить на родной земле,
Иметь свой очаг, свое гнездо, любимую работу.

Бэлигтэ: (гаишнигай жезл баринхай) Дотоодын хэрэгэй харгын
албанда (плакат с надписью пост ГАИ)

Дуратайгаар, амжалтатайгаар хүдэлжэ ябанаб.

Я на посту ГАИ уже много лет,
Люблю свою работу и мой коллектив.

Бэлигтэ: Бүмбэрсэг дэлхэйн олон найхан үнгые
Балшар багаанаань хүүгэдтээ нээжэ үгэхэбди.

Подарим нашим детям

Весь многоликий мир.

Ия: Бэлигмуша наша,

Ты резва как жеребенок,

Мы дарим тебе мир зверюшек,

Ан амитадай аймаг шамдаа найдаял.

Бэлигтэ: Саянамнай, сэсэгүүдтэ угаа дуратайш,
Ургамалай аймаг шамдаа бэлэглэе,
Саяне дарим мир растений.

Ия: младшая наша Саранка,

Ты словно бабочка яркая, певчая пташка,

Будь нежным созданием всегда подружка.

Эрбээхэй, шубуудай үнэн хани болооройш.

Бэлигтэ: Чингис, манай хүбүүн,

Амидаралай утаһа залгуулхаш,

Угай харбаалжан халбаруулхаш.

Жизни нить продолжай,

Древо рода оберегай,

Пусть не рвется связь поколений.

Чингис: Наша бабушка Ханда (фонограмма хонидой маараатай)

Всю жизнь проработала чабанкой,

Имеет много наград.

Хүгшэн эжы, Танда үгэ үгтэнэ.

Ханда Гэндэновна: Өөрынгөө гэр бүлын 24 халуун аминай болон эхэ зургаан зүйл хамаг амитанай туһада мэгзэмээ уншадагби.

«Дара эхын» хуряанга уншана.

Бэлигма: А бабушка Соня-Сэдэб нагаса эжы,

Будучи медицинской сестрой,

Всю свою жизнь посвятила

Здоровью людей.

Нагаса эжы, Та үгэ хэлыт даа.

Софья Аюшеевна: Лучше здоровья нет богатства,

Поэтому закаляйтесь, занимайтесь спортом.

Элүүр энхэ ябагты! (үхибүүд эжынэртээ сэсэгэй баглаанууды барюулна)

Бэлигтэ: Гэр бүлэ –манай баялиг,

Гүрэн түрын бата түшэг.

Семья - оплот государства.

Ия: Поэтому мы призываем всех

Любить, беречь и ценить свои семьи!

Булгадаа ээлжэлээд, үрээл хэлэнэ:

Эндэ һууһан зон нүхэдөө

Элисэгэй ёһоор үрээлэе.

Энэ һайхан дэлхэй дээрэ

Энхэ тайбан һуугаарайт.

Түрэхэн һайхан үринэрөө

Түрүү зэргэдэ табигты.

Түлиһэн арюун гуламтаяа,

Түмэн жэлдэ дэгжээгты!

Пожелаем всем ясного неба, душистого хлеба,

Чистой воды и никакой беды!

Дубчиновтанай үри бээнэр мүнөө томонууд болонхой, аба эжыгээ баясуулан, ажабайдалай дардам замаар омог дорюун алхалнад:

Бэлигма – Эрхүүгэй мединститудай лечебнэ факультедэй 6-дахи курсынын оюутан.

Саяна – Эрхүүгэй мединститудай лечебнэ факультедэй 5-дахи курсынын оюутан, 29-дэхи гимназиин алтан медалист.

Чингис – Зүүн-Сибирийн Дотоодын хэрэгүүдэй дээдэ
нургуулийн 5-хи курсын оюутан

Сарана – Эхэнэрнүүдэй гимназийн 6-хи ангийн эрхим нурагша.

Коля – эхин нургуулийн эрхим нурагша.

Буряад зоноо уряалха байнаб:

Эрхим энэ бүлэе жэшээ болгон абыт,

Олон хүүгэдые түрэхэнөө бү айгыт.

Үхибүүн бүхэн дээдын үршөөлтэй,

Өөр-өөрын хүнэнэ, хэшэгтэй.

Аман зохёолой удхаар

Сэгээ

Наадаха нюурнууд:

Аюула Арюухан хоёр.

Аюула нэеы гэрэй зурагай урда сэгээ бүлэнэ. Хоёр хаднагта
унагадаа уядаг аргамжа уяатай.

Аюула хаба соо юушьеб бүлэнэ.

Арюухан: Дээрэ мэндэ, дэлхэйдэ жаргал!

Аюула: Мэндэ-э!

Арюухан: Та энэ айрагаа бүлэнэгта?

Аюула: Энэш айраг бэшэ, сэгээ. Хаянай гүүнүүдээ хаажа, сэгээ
хэдэг болонхойбди.

Арюухан: Үү, яагаа һонин юм бэ-э! Буряадууднай хая нааша
сэгээ хэхээ болёо һэмнай. Хаанаһаа гэнтэ сэгээ хэдэг болошоо
юмта?

Аюула: Манайш Далай түрүүлэгшэ тээмэндэ Монголоор
ябаад ерэхэдээ, сэгээ хэдэг болоё гээ һэн даа. Тиигээд үшөө заажа
үгэхэ нэгэ монгол үбгэжөөлые хоёр хүбүүдтэйгээр асараа. Яагаад
гүүнүүдээ хааха, сэгээ болбосоруулхые хуу тэдэш заажа, харуулжа
үгөө.

Арюухан: Тэли, тэли. Ёһоорхон даа. Энэ татаатай аргамжада
унагадаа уядаг хат. Сэгэһээтнай амталаад үзэхэдэ болоно-уу?

Аюула: Болоно-о. Майгты (һарбайна аяга соо хээд).

Арюухан (ууна): Оо, одоо һэмүүн лэ умдан байна даа сэгээ
гээшэмнай! Зосоохиие эльбээд оронол даа. Ходо уужа байбал,

бээдэ ехэл хайн байхал хэн. Иимэ гоё умдаяа орхёод, мартаад байналди даа буряадууд гэжэ. Одоо баярлаа, ехэ хонинтой нютагаа бусахам хаяа.

Аюула: Сэгээ уужа ябабал, ямаршые үбшэн халдахагүй, бэе бүхэ болодог. Та харин хаанаһаа хайшаа зорихон хүн бэлэйт?

Арюухан: Яабалан дабаанһаа нааша, казах үүлтэрэй бодо мал үдхэдэг Тэлэмбэ нютагһаа анхан гараһаар Ярууна, Яндалаар ходоро ябанаб даа. Хоёр жэлэй урда улаа малаан түрэхэ үнэмни үгы болошоо хэн. Та хараагүй гүт?

Аюула: Хараа, хараа. Хяагта-Хүндын талхан соогуур эгээл тиимэ үхэр потрава хэжэ ябаа хэн. Хойноһоонь тажагар улаан нэгэ буруу даханхай, торожо унажа, тулгажа бодожо ябаа хэн даа.

Арюухан: Үү, яагаа хаймта. Тиибэл бушуулхам. Зай баяртай, хайн хүн.

Аюула: Баяртай.

«Алдуу болоо»

Томошог хүүгэдэй дуу андалдаан. Тайзанай хоёр захаһаа хүбүүд басагад урда урдаһаань гар гараа барилсан ерэхэ.

Хүбүүд: Хаанаһаа, яанаһаа ерээбта даа, ерээбта даа сааш.

Басагад: Хадам хариһаа бусаабдил даа, бусаабдил даа сааш.

Х.: Ямар юумээр бусаабта даа, бусаабта даа сааш.

Б.: Хазаар моридоор дараалди даа, дараалди сааш.

Х.: Хаагуур, яагуур гүйлгөөбта даа, гүйлгөөбта даа сааш.

Б.: Хада хүбшөөр галгяалди даа, галгяалди даа сааш.

Х.: Хазаар танай хангиршоол даа, хангиршоол даа сааш.

Б.: Үдөөд, баряад үгыт даа, үгыт даа сааш.

Х.: Эмээл танай эбдэршоол даа, эбдэршоол даа сааш.

Б.: Хадаад, баряад орхиит даа, орхиит даа сааш.

Х.: Хадам харида багтаагүй гүт даа, багтаагүй гүт даа сааш.

Б.: Хадам харида хатуу байна даа, хатуу байна даа сааш.

Х.: Нютаг руугаа бусабал гүт та, бусабал гүт та сааш.

Б.: Нютаг нугаяа бусабалди даа, бусабалди даа сааш.

Х.: Эндэш хүбүүд байналди даа, байналди даа сааш.

Б.: Өөрын үетэн хайхан байна даа, хайхан байна даа сааш.

Х.: Харин бидэнээ голоол хэмнайт, голоол хэмнайт сааш.

Б.: Алдуу манай болоо юм даа, болоо юм даа сааш.

Х.: Дахин мүнөө наадайл даа, наадайл даа сааш,
Б.: Ёохор наадаа захалаял даа, захалаял даа сааш.
Булта ёохорлоно.

Багашуулай дуу андалдаан

- Таряаеытнай гэшхүүлхэбди, гэшхүүлхэбди сааш.
  - Ямар юумээр гэшхүүлхэбта, гэшхүүлхэбта сааш.
  - Морёо табяад гэшхүүлхэбди, гэшхүүлхэбди сааш.
  - Хазаар, ногто үгылта даа, үгылта даа сааш.
  - Хазаар ногтоо үгыт манда, үгыт манда сааш.
  - Ямар юумээр абахабта даа, абахабта даа сааш.
  - Хомпезд, саахар үгэхэлди даа, үгэхэлди даа сааш.
  - Хомпезд саахар эдидэггүйбди, эдидэггүйбди сааш.
  - Ямар юумэн хэрэгтэйб даа, хэрэгтэйб даа сааш.
  - Сэсэгмаагаа үгыт даа, үгыт даа сааш.
  - Сэсэгмаамнай бархирхал даа, бархирхал даа сааш.
  - Шоколад, йогурт эдюулхэбди, эдюулхэбди сааш.
  - Тэрээниитнай эдихэгүйл даа, эдихэгүйл даа сааш.
  - Ямар юумэ эдидэг юм бэ, эдидэг юм бэ сааш.
  - Бууза хуушуур эдидэг юм даа, эдидэг юм даа сааш.
  - Бууза хуушуур эдюулхэбди, эдюулхэбди сааш.
  - Тиигээ юм хаа абыт даа, абыт даа сааш.
- Сэсэгмаагаа зэргэхээ түлхижэ гаргана.

Хаанаһаа ерэбэш?

Байгаали хамгаалгын асуудалаар аймагай хургуулинуудай хуралдаанда 3-дахи ангиин нурагшад Намсалма Чимитова Цырен-Надмит Жанчипов хоёр наадаба. Багшань Октябрина Ринчиновна Хабинова.

- Ши энэ хаанаһаа ерэбэш?
- Ганга эрьһээ.
- Юу тэндэ хэбэш?
- Ая-ганга түүгээб.
- Юундэ тэрэниие түүбэш?
- Үбэлдөө ханяаба, хахабал уухаб.
- Хэн шамда тиигэжэ заагаа?
- Хүгшэн эжым хэлээ. Үшөө үбһээ үдэхөө урда түүдэг гээ.

- Аа. Үшөө юун тэрээ рууш болоноб?
- Үрeзнүүдe хургажа байна.
- Юундэ үрeзнүүдe хурганаб?
- Зунай урилдаанда бэлдэнэ.
- Хаана болохо юм урилдаан?
- Эгэтын дасанай Майдар хуралда.
- Хэд мори урилдаахаб?
- Максар, Түмэн, Зундыма, Баясхалан, Амгалан, Мэргэн гээд олон даа. Өөрөө ши хаанаһаа ябанаш?
- Хонтиһоо.
- Хонти юундэ ошобош?
- Хаамжа хаахаяа ошооб.
- Ямар хаамжа хаабабши?
- Таряалангай хоройн хаамжа һула хаяатай байгаа.
- Хэн һула хаяаб?
- Зоной хэрэгтэ ханаагаа зободоггүй залхуу яар амитан.
- Үшөө тэндэш юун байнаб?
- Обогор ехэ шорой байна.
- Хададаа шорой хаяхада нүгэл бэшэ гү?
- Тиимэл юм бэшэ гү. Холуур хаяал хаа дээрэ хааб даа.
- Оройдоошье шоройгүй байдаг хаа бүри хайн бэшэ гү? Шэл шонхо, түмэр, хууха баанха, целлофан элдүүридэ дахин орохоор байдаггүй юм гү?
- Анхандаа тушаагдадаг байгаа гэгшэл, хоёрдохиёо эд болгобол ёһоор лэ бэлэй.
- Гүрэмнай тэрэ асуудал шийдхэхэ гээшэ гү?
- Шийдхээ хаань, газар дэлхэй, ойро тойромнай сэбэр сүлөө болохол нэн. Тиимэ гү?
- Тиимэ даа, тиимэ. Мүнөө болоходо, урданай зондо агаархахаар, тэдэш зөөри зөөшөөр хомор хадаа, шоройгүй шахуу байгаал даа. Бидэ тиихэдэнь юун гээшэбибди дөө.
- Үшөө урданайш буряадууд газар дайдаяа амиды шэнгээр ханадаг хүндэлжэ, сахижа ябадаг байгаа ха юм. Тиихэдэнь байгаалимнай сэбэр арюун, бүтэн бүрин байнгүй яаха юм, тиимэ гү?
- Тиимэ даа.

«Үндэһэтэнэй хубсаһанай үзэсхэлэн» гэхэн

Яруунын аймагай һургуулинуудай харалга-мүрысөөн

Хабаадагшад: аха дүү Балбар Дамдин Цыреновтэн наадана.
Үзэсхэлэнэй хубсаһа оёгшо – ажалай хэшээлэй багша Жаргалма
Доржиевна Цыренова.

Б.:

Үлзы найхан Үльдэргэ нютагһаа
Үндэһэн хубсаһанай нааданда
Шэнэ маягаар эсхэхэн,
Буряад янза оруулһан,
Гоёхон хубсаһаяа харуулхаяа,
Зорижо ерээд байнабди.

Д.:

Энэ хубсаһа бултыень
Эжыхэмнай оёо юм.
Жаргалма Доржиевна нэрэтэй
Ажалай хэшээлэй багша юм.

Б.:

«Булган малгай һахас гүүлээ,
Бугын эбэр ялас гүүлээ», – гээд,
Буряад-монгол арад тухай үгэ бии юм.

Д.:

Бархан уулын хормойдо,
Байгал далайн эрьедэ
Буурал холын сагһаа
Бидэ байдаг гүбди даа,
Зүб гү, ахай?

Б.:

Зүб, зүб, дүүхэмни
Бүри үниин түүхэхээ
Бүмбэгэрхэн һэеы гэр соогоо
Буряад зон түбхинэжэ һуугаал.

Д.:

Табан хушуун малаа үдхэжэ,
Тараг сагаагаа буйлуулжа эдеэд лэ,
Амархан байгаал даа

А-һаа, ахай?

Б.:

Эсэгэнэрнай булта ангууша,
Эжынэрнай уран оёдолшо.
Энэ дэлхэй дээрэ эгээл гоё хубсаһа
Эсхэжэ оёжо, үмдэжэ ябаа юм.

Д.:

Хубсаһан бүгэдэнь таабаритай,
Хэсэг бүхэниинь удхатай.
Ухаатайл даа буряадууднай.

Б.:

Тэли даа.
Эрмэгтэй гуталнай шантайгаад,
Эхэ газараа хэндээхэгүйн түлөө.
Зөөлэхэн һэеы улаараа
Сүмөөхөнөөр алхалхаар бэлэй.

Д.:

Дэгэлэй энгэр гоёолтын
Үнгэ бүринь удхатай.
Харань – газар,
Улааниинь – гал,
Хүхэнь – мүнхэ тэнгэри.

Б.:

Гурбан эрдэни хамтараад,
Гайе сарахын тэмдэг юм.
Дүүмни, бэрхэш,
Олые мэдэхэ болоош.

Д.:

Эхэнэр дэгэлэй хормой
Эгээл олон хуняадаһатай.

Б.:

108 ботитой
Ганжуур номой тоотой.

Б.:

Буряад малгай жэгтэй.
Улаан сасаг дэнзэтэй,
Тэрэ юундэ тиимэ хаб?

Б.:

Энэш мүн удхатай
Сансартай холбоо барисанхай,
Наранай элшээр сасаранхай.
Хүхэ мүнхэ тэнгэри,
Хүрьһэтэ газар дэлхэй.

Д.:

Сүмбэр ехэ уула,
Сүн далай үшөө.

Б.:

Угайшые харбаалжан байха,
Удхагүй юумэн эндэшни үгы.
Мэдэжэ ябаарай даа,
Минии жаахан дүүдэй.

Д.:

Мэдэнэб, мэдэнэб, ахай.
Монгол эсхэбэрийн дэгэлые
Мүнөөшые болотор гайхамаар:
Мориндоо бэлээр мордохоор,
Хурьгадаашые хээрэнхэ асархаар.

Б.:

Бүд дотортой, хүдэнхэтэй
Элбэг хормойнь нэмэритэй.
Хамсын ута туруубша
Хүйтэнхэ халхабша.
Утаһан ута бүһэнь
Эрэ хүнэй хүлдэнь.
Зай даа, дүүхэмни,
Иигэд гээд дүүрэг даа.

Д.:

Басагаднай, наашаа гарыт даа,
Буряад моодоёо харуулыт даа!

Б.:

Шүрэ мүнгэн гоёолтоо
Шэнхинүүлэн һайрхаял.
Сугтаа:
Шойрын гүнзэгы удхатай
Угсаата хубсаһаяа мандуулаял!

Хадаг табилган ба түрэ найр дээрэ хэлэгдэхэ үгэнүүд, үрээлнүүд

Хадаг

Хадаг табиха үдэрөө хэлсээд, заатагүй үдэхөө урда хадагаа табидаг. Ерээн зоние газраа хэншье угтахгүй, айлшадай ороходо, гэртэ байһан зон шэрээ тойрон хуужа, найрлажа байһан хэбэр үзүүлхэ. Айлшад хубсаһаяа тайлангүй, мэндээ хэлэнгүй, сэхэ бурханда ошожо мүргэхэ, тэрэнэйнгээ удаа байһан зондо мэндээ мэдүүлнэ. Гэрэй эзэнэй орондо зорюута томилогдохон худын түрүү асууха:

- Таанар хаанаһаа ябаһан алид гээшэбта?

- Бидэ тиимэ нютагай, тиимэ угай хэды зон сагаан гүү бэдэржэ ябанабди. Таанар хараагүй гүт?

- Хараһаншье байжа болохобди, манай нютагаар адууһа мал тоогүй юм, зүгөөр тэрээн тухай байтараа хэлсэе. Холоһоо ябаһан айлшад байнат, хоймортоннай хуужа, халуун сайһаамнай түрүүн амсыт.

- Болоно, болоно. Буряад зоной заншалаар таниха, танихашьегүй айлшад-аяншадые алтан шэрээдээ урижа байхадатнай баяр баясхалангаа мэдүүлэе.

Ерээн айлшад булта «Баярлаа!» гэлдэхэ.

Һуун барин байхадаа, энэ тэрэ юумэ зугаалха:

- Нютаг нугаартнай сагай уларил ямар бэ? Саһа бороо ороно гү?

- Үбһэ хуһан, талха таряан хэр бэ? Буруутнай булшантай, даагантнай далантай ондо орожо байна гү?

Бултадаа хуужа, сай барина, архи аягалжа, хундагымнай тогтоогыт гэхэдэнь, хүбүүтэ талын худын түрүү бодожо ерэһэн ушараа хэлэнэ:

-Хүлисэгты, үнэнзүбыньхэлэбэл, бидэ адууһабэдэрээгүй, харин нэгые хоёр болгохоёо, хоёрые олон болгохоёо, худа урагай мүрөөр мүшхэжэ, холые холо гэнгүй, бурханай номоор хунгаһан үдэртэ буянта хэрэг бүтээхээ зорижо гараһан зон гээшэбди.

Манай хүбүүн үндэр тахилгата уула хадануудтай, үргэн дэлгэр уһа голнуудтай, атарлама дайдатай, амгалан тайбан арадтай тиимэ (нютагай нэрэ) нютагта, тиимэ айлайда (нэрэ обогынь)

гоохон дангина хадамай (нэрыень) хүүхэн бии гэжэ, бидэниие гуйжа, наашань ябуулаал даа. Бидэ зүб оложо ерээ гүбди? Мүнгэн сэргыетнай зүб тулгаа гүбди, алтан богоһыетнай зүб алхажа ороо гүбди?

Басагата талын худын түрүү урдаһаань тодон:

- Зүб даа. Зүгөөр залуу хоёрой наһанай хэрэг шидхэхэ гээшэ бэлэн, хүнгэн юумэ бэшэ. Тиимэһээ хоёр талын зон найнаар танилсая, тиигээд энэ хэрэгээ шиидхэбэлнай дээрэ бэшэ гү?

- Танай хэлээшэ тон зүб. Зүгөөр бидэ урдын буурал үбгэд хүгшэдэй, үндэр наһатанай зааһан үгөөр, бурхан шажантай зон хадаа, хундага тогтоонгүй, нүгэлгүй сэбэр амитай байһан дээрээ хадагаа табибалнай дээрэ бэшэ гү гэжэ бодоод, хадамай хүүхэнэй аба эжыһээ болон эндэ сугларһан түрэлхид гаралхидһаань энэ ушар зүб тээшэнь тооложо, зүбшөөлөө үгэхыетнай гуйнабди. Харин танилсажа үрдихэмнай сохом ха юм даа. Үхибүүднай өөһэд дундаа үнинэй хэлсээтэй байһан хойнонь, бидэшье бүтэхэ тээшэнь шиидхэбэлнай болохо бэшэ гү гэжэ ханамжатай байнабди.

- Бурхан багшамнай бултанаймнай оройдо байхадань, зүбшөөхэл гүбди.

Бурханда хадаг табигдана: зула бадараагдана (басаганай зулын бадараагданхай байхадань, хажуудань зэргэлүүлээд, хүбүүнэй зула мүн бэлдээтэй гү, али хүбүүтэ тала өөһэдөө асараад, наһатынгаа бүхэхэдэнь һөөргэнь абаад ябаха, ерэгшэд өөһэдын зуруултай байха, хүхэ торгон хадаг ангархай талаараа бурхан тээшэ харуулагдан дэлгээгдэхэ, шэлтэй архи-наншад (0,5-һаа доошо бэшэ хэмжүүртэй) дороо саарһан мүнгэтэйгөөр, багса сай, шара тоһон, сагаан эдээн, мүн талхан табагта ородог шэхэр, талхаар бариһан зүйлнүүд, үгы һаа торт табигдана. Эдэ мэтые табиха һуури бэлдээтэй байха. Басаганай гэртэхин бурхандаа бүрин тахил табинхай байха ёһотой: найман тахилһаа гадна сагаан эдэе, сай, мяхан табаг, талхан табаг, алим жэмэс болон хүжэ санзай ууяжа, хоёр зула бэлдээтэй байха.

- Бурханһаа зүбшөөл абтаба, хоёр залуушуулаймнай хамтарһан хуби заяанайнь алтан зуланууд бадараагдаба. Ерээдүйн шэнэхэн айлай суг ододынь мүндэлжэ, булагынь бурьялба. Шэб шэнэхэн алтан худанар, хоёр талын худа урагууд утаһан бүһөөр холбогдоһон мэтэ хэтэ сагта түрэл гаралай холбоотой болобобди.

Хоёр гол ниилүүлбэбди, хоёр заяа нэгэдүүлбэбди.

- Иимэ хайхан дэмбэрэлтэй үйлэ эрхилжэ, залуу хоёройнгоо хамаг наһанай хэрэг шийдхэжэ байхадаа, эндэ сугларһан бидэ булта түрэ түүхын эхиндэ байнабди гэжэ ойлгоё.

- Эндэ мүнөө сугларһан зон, бидэ, хоёр талын түрэлхидэй найдабаритай шэлдэг хунгамалнууд эхинэй булаг бурьялуулжа, элдин дайдын энгэрээр эбхэрэн урдаһан гол мүрэндэл эдэ хоёр залуушуулаймнай хамтарһан хуби заяан үндэртэй, набтартайшые газараар ходоро үнгэржэ, хамаг бэрхэшээлнүүдые дабажа, хүсэтэйгөөр, элбэг хайханаар мэлмэрэн, жаргалай далайда хүрэжэ байхань болтогой!

Булта һуужа, дүтөөр танилсана, уг гарбал, нютаг ороноо магтан дурсажа, матаа хаа маташагүй бүхэ холбоотой, нэгэ амин худа ураг боложо найрлана. Хүбүүтэ зон түрүүлэн, хүбүүнэй духарья барижа, хэшэг табижа, шэрэйн хүндэдэ хамтаруулна, бэлэг-сэлэгээ барина. (Бэлэг барихадаа, ганса юумэ барихагүй, самса-сарпиинха дээрэнь сай, шэхэр мэтэ юушыёб табижа, мүн мухар хамсытай самса, бэеын аршуул (полотенце) үгэжэ болохогүй, аяга амһарта бэлэглэхэ гэбэл хооһоор барихагүй, досоонь гү, али дээрэнь юушыёб хэлсэхэ). Худын түрүү хэшэг, бэлэгээ дашарамдуулан, үгэ хэлэнэ, дуу дуулана. Байд гээд, басагата тала урдаһаань баяраа мэдүүлэн, мүн гарын сайлгажа, үрээлээ хэлэжэ, дуугаа барина. Хадагта байһан бүхы зон нара тойруулан, үрээлээ дуулгаха ушартай. Хурим түрээ хэзээ, яагаад бүтээхэ тухай хэлсэхэ. Хүбүүтэ тала түрын болзор гаргуулха.

- Бэлэгтнай бэхи байг,

Үрээлтнай мүнхэ тогтог.

Хүрьһэтэ алтан дэлхэй дээрэ

Хүбүүн эрдэниин хүдэржөөд байхада,

Хүнэй дулаахан гуламтада

Хүүхэн эрдэниин һалбараад байхада,

Хүн түрэлтэн бидэнэй ажабайдал хүхюутэй, зугаатай.

Хари байһан зон түрэл боложо, хэшэгээ ниилүүлбэбди,

Холо байһан уһа голынгоо һабыень дүтэлүүлбэбди

Хурим түрэмнай саашадаа эдэлжэ,

Хэшэг, бэлигнай дэлбэржэ,

Хөөтэ гуламтамнай улам хайханаар хүгжэн,

Хүжэ санзай мэтэ утаагаараа дээшээ дэгжэн,
Хүхэ мүнхэ тэнгэри хүрэтэр хөөрөжэ,
Хэтэ сагта мандажа байхань болтогой!

гэхэ мэтээр үрээлнүүдээ хэлэлсэһээр, нэгэ оролгоһоо (3 час)
удаарангүй:

- Ороһон бороо арилдаг, ерэхэн айлшад мордодог. Нара
ороогүй байхада, хадаг табиһан нютагһаа гаража, Бурханай
үршөөлтэй энэ хайхан дэмбэрэлтэ хэрэгээ бүтээһэндэ тооложо,
бидэниие хүлэжэ ядажа байһан зондоо яаран, бусахыемнай,
хүндэтэ урагууд, зүбшөөгыт!

Басагата тала айлшадаа хоройнгоо газар гаража үдэшөөд,
саашаа, нютагай обоо үлэ хүрэтэр гэхэ мэтэ хүргэжэ ошохогүй.
Худанартаа замдань сэржэмэй архи, эдээ, уһа үгэжэ ябуулдаг.
Заатагүй дээжэтэй сагаан эдээн, мяханай зүйл, бообо, шэхэр
түрүүн бэлдээтэй байха, саашань юушые нэмэжэ хэхэдэ болоно.
Худагын түрүүнэр байбал, баруун аймагуудта туулмагтай хэшэгээр
андалдадаг, тэрээн соонь мүн лэ эдээнэй дээжэ: багса сай, архи,
бообо, шэхэр хэгдэнэ. Юрэнхыдөө, урданай ёһоор эхэнэр зон
хадаг табижа ошолдодоггүй. Басагата талада эхэнэрнүүд байха,
зүгөөр үрөөлэ, ганса бэе хүн байгаагүй хаа дээрэ гэдэг.

Хурим түрын үрээлнүүд

Арба-хорин жэлдэ
Альган дээрээ тэнжээһэн
Алтан зула сэсэг мэтэ арюухан
Арбагархан үхимнай бээ хүсэжэ,
Үнгэтэ юртэмсын жама ёһоор
Өөрын уургай байгуулхам гэжэ,
Тэнгэрийн буулгаһан заяагаар
Түмэн мүшэдтэл хүбүүдэй дундаһаа
Наһанайм нүхэр энэ гэжэ
Найдамтай үнэн гансахамни гэжэ
Нюуртаа гэрэлтэй,
Нюдэндөө галтай
Тэрэ нютагай баатар хүбүүнтэй
Танилсуулба гээшэл эжы абая.
Бурхандамнай хадаг табигдаа,

Бата бардам худанар олдоо.
Буряад зоной ёһо заншалаар
Басагаяа хүргэхэмнай гэжэ
Айл аймаг, түрэл гаралаа
Арбан зүгһөө урижа, суглуулжа,
Хурим наадаяа хүнэй зэргээр
Мүнөөдэр үнгэргэхэ энэ хэрэгтэмнай
Найхан сэдхэлээр дэмжэн ерһэн та бүгэдэндөө
Халуун баярые хүргэхыемнай зүбшөөгыт.

Басаган хүн - харида,
Баатар хүбүүн - сэрэгтэ гэхэн
Буряад зоной үгэ бии.
Үндэжэ, эрхэлүүлжэ,
Үбдэг дээрээ үргэхэн үхимнай
Хээрын улаалзай сэсэгтэл
Хэмдээ хүрэн һалбаржа,
Нарата дэлхэйн жама ёһоор
Нэгэ бээ хоёр болгохом,
Хоёр бээ хори болгохом гэжэ,
Арын дохёо үгтэбэ,
Арад зон, түрэл гаралнай морилбо.
Үбэрэй дохёо үгтэбэ,
Үетэн нүхэд, хүршэ хүбөөнэрнай сугларба.

Хотоймо хуримдамнай хүндэтэй, ямбатай һуугыт даа,
Нахиима найртамнай найрлан, хүхин сэнгыт даа.
Үрииемнай хүн болголсыт,
Үреземнай хүлэг болголсыт,
Бэлэгтнай бэхи байгуужан,
Үрезэлтнай мүнхэ тогтуужан!
Хада гэшхэбэб гэжэ,
Халюу гэшхэжэ ябаарайт,
Боори гэшхэбэб гэжэ,
Булга гэшхэжэ ябаарайт,
Үргэхэнтнай хүн болог,
Үдхэхэнтнай мал болог.

Хадатай газарта халта тогтохоор,
Үлэтэй газарта сэржэмээ үргэхөөр,
Малгайн шэнээн мана татаһаар,
Толгой шэнээн тооһо бурьюуллаар,
Худа урагай утаһаар татагдан,
Холын замые эбхэжэ агшаабабди,
Хүүхэн үриее хадамайнь газарта
Хүргэхэ уялгаяа дүүргэжэ буубабди.
Хуушанай ёһоор нара зүб тойрон,
Хуһан сэргэдэтнай хүлэгүүдээ уяабабди.
Түрын хойморто түбхэн һууһан худанарнай,
Найрай хүндэдэ намхан һууһан худагынарнай,
Тахилгата үндэр хада уулануудаар хүрээлэгдэһэн,
Тоогүй олон уһа голоор ялабхинаһан,
Буурай холоһоо түүхэ домогтой,
Буряад орондоо үнинһөө суутай
Тиимэ нэрэтэй түрэл нютагайнгаа үмэнэһөө
Та бүгэдэндэ халуун мэндые асарбабди.
Мэндэ-э!

Буряадаймнай суута поэт Дондог Улзытуевай бэшэхээр:
«Уулын горходой золгоходо,
Уһан далай тогтодог.
Уладай хүүгэдэй ушархада,
Ураг эльгэн олдодог».
Тиимэхээ мүнөөдэрһөө эхилээд,
Хэтын холбоо байгуулхамнай,
Хэшэг, золоо нэгэдүүлхэмнай.
Шуһамнай ниилэхэ,
Суг хамтын аша зээнэр мүндэлхэ
Орон дэлхэйдэ шэнэ үрхэтэн нэмэхэ,
Гүрэн түрэдэмнай шэнэ айл түбхинэхэ.

Залуухан бүлэ, манай залуушуул, та хоёроймнай жаргал
Зандан модондол набшаһалхадажа һалбараг,
Ганга мүнэндэл долгилходожо дэлбэрэг.
Саяан ууладал үндэр заяатай байгаарайт,

Байгал далайдал баян хэшэгтэй нуугаарайт.
Дүүмэр зондо аха эгэшэдэл хандаарайт,
Үндэр наһатанда түшэг, тулгань болооройт.
Алтан гуламтаяа нангин найханаар сахигты,
Арад түмэндөө аша туһатай ябагты.
Үндэлэн соёлоо үргэлсэжэ дүнгэгты,
Үргэлжэ найхан, тайбан байдал зохёогты.
Болтогой!

Уһан сүнхээг юртэмсын
Амилһан бүгэдэ амитаниинь
Хоёр-хоёроороо эжэлшэн,
Амидаралаа эдлэдэг табисууртай,
Хүн түрэлтэмнайшые илгаагүй
Хэтын зарлиг сахинхай,
Хөөрхэн баахан унагадтал
Хүбүүд басагаднай наадаһаар,
Хүн бээ хүсэжэ ерэхэдээ,
Одо мүшэдэй нюусын дохёогоор,
Буга һогооной инагай дуудалгаар
Заатагүй бэе бээ бэдэржэ олонол,
Заяан хубияа бүхөөр холбонол.
Ай-хурай!
Оройһоотнай тэнгэри бурхад татуужан,
Дороһоотнай зон нүхэд үргүүжэн.
Шулуутай газарта баригдаһан буусатнай
Шэбхэтэй болон үтэгжэхэнь болтогой.
Шонотой газарта үдхэн адууһа малтнай
Шэгнүүр дарамар тобиржохонь болтогой.
Найман ханатай гэртэтнай
Наранай туяа орожо, ульһаяа үгэжэ байгуужан.
Алтан найхан богоһыетнай
Айлшадай һайн алхажа, үрээлээ хэлэжэ байгуужан.
Үндэр сарюун үргөөтнай
Үхибүүдэй энээдээр зэдэлэг лэ.
Залитай дулаахан гуламтатнай
Заяашын үршөөлөөр дэгжэг лэ.

Олон хүүгэдэй аба эжы боложо
Омогорхон ябамаар хүмүүжүүлжэ табяарайт.
Аша зээнэрые тоогүй тойруулжа,
Алдарха сагтаа үргүүлхэдэжэ жаргаарайт.

Эдир залуу ябахата,
Инаг дуран – жаргал,
Найман үнгын холонго,
Наадаха, аляалха хаха.
Ажабайдал гээшэ – олон дабаан,
Айл боложо нууха – ехэ ажал,
Үдэр бүрийн асуудалнууд,
Бага, ехэ бэрхэшээлнүүд.
Бэе бөөдээ дадалган,
Али болохо гомдолгон.
Хаяад үүдээ гарангүй,
Хүлээжэ, хүлисэжэ нурагты.
Наһанай утын харгыда
Найдамтай ханилан ябагты.
Алтан хараасгай шубуудтал
Анханһаа эбтэй нуугаарайт.
Үндэр уулын сэсэгтэл
Үндэһөөр бүхэ байгаарайт.
Нэгэтэ үгтэһэн жаргалаа
Нюдэнэй сэсэгдэл гамнажа,
Бадма сэсэгтэл дураяа
Бүхы наһандаа һалбаруулжа ябахатнай болтогой!

Хүбүүндээ захяа

Хүбүүндээ иигэжэ хэлэхэ байнаб,
Хүнэй наһаха үрээр нүхэрые хэжэ байгаа хадаа,
Нюдэнэй сэсэгдэл гамнажа,
Наһанай утын замда эсэгэ аха мэтэ анхаран дүнгөөрэй.
Уян зүрхэнэйшни уряагаар шэлэгдэһэн инаг гансаая,
Угайшни һарбаалжан дэлгэрүүлхэ эжэл ханияа
Булагай уһандал сахин гамнаарай,
Бурхан шүтөөндэл наһан хүндэлөөрэй.

Эрэ хүнэй хараань холуур, сээжэнь дэлгэр хээээшье байдаг хадань,
Эхэ нютаг, арадтаа эльгэ дулаатай, зондоо тухатай ябаарай!

Басагандаа захяа

Хүүхэмнай, бээе хүсэжэ, өөрын уургай зохёобош,
Хари айлай гэртэ бэрээр ороод байхадаа,
Жэнхэни буряад эхэнэрэй
Зулгы абари харуулан,
Хүлээсэтэй, даасатай,
Хэтын хайхан наһанай нүхэр,
Эрхим бэрхэ гэрэй эзэн эхэнэр гэгдэн,
Эрэ нүхэрөө эдээнэй дээжэ, үгын дулаанаар жэгнэн,
Хэн хэндэ тэгшэ зохидоор хандажа,
Хэнэйшье ороо наа, халуун сайгаараа угтажа,
Арадай дунда сэсэн бэри гэгдэн,
Амгалан тайбан жаргажа нуухашни болтогой!

Унтари заһалган

Бэриин оро дэбисхэр заһаха хэрэгтэ гансал эхэнэрнүүд, бэрээд хабаададаг. Хүбүүнэй орон гү, али басаганай орон дээрэ (нютаг бүриин гурим ондо-ондоо) һэеы шэрдэгһээ эхилээд, унтариин хамаг хэрэгсэлнүүд ёһо заншал соогоо дабхасан дэбдигдэхэ. Тэрэ зуура хоёр талын худагын түрүүнэр захиалхадаа, шэрдэгэйн дүрбэн углуу доогуур саарһан мүнхэнүүдые табижа, үрээлэн байжа, орон дээгүүрнь, орооһо сасалха. Унтари хэбтэри, дэрэ дэбисхэр дэлгээжэ байхадаа, шанар шэнжыень хайрхан үгүүлхэ, магтаха, үрээлхэ ёһотой. Заһагдаһанайнь удаа хоёр худагынар орон дээрэнь хуужа, хундага үргэн үрээлээд, бэшэндээ дамжуулха.

Эльгэ дулаан эжынэрэйтнай
Энхэрэн, энхэрэн бүтээһэн
Хүбэн зөөлэн унтаридатнай
Хүбүүдэй эрхимүүд мүнхэлэг лэ.
Урин хайхан эжынэрэйтнай
Үрээлэн, үрээлэн бүтээһэн
Үдэн зөөлэн унтаридатнай
Үхидэй хайнууд мүнхэлэг лэ.

Басагата худагымнай шадамар даа,
Буряад хонинойнгоо нооһые
Угаажа, урижа, хэблэжэ,
Угаа дулаахан хүнжэл оёжо,
Унтари дэбисхэрынь түгэс зохёожо,
Угалза, хүбөө, үнгэ зүһынь тааруулжа,
Үхинэйнгөө олон үриие түрэжэ,
Үнэржэжэ һуухыень үршөөлбэ бшуу.

Хүүхэн бэриимнай эжы уран даа,
Хээтэй монгол торгоор
Хүнжэл хүрхыень гадарлан,
Хүрьгэн, басаган хоёройнгоо
Хүшэгэр баян айл болон һуухыень,
Хүсэжэ, оролдожо бэлэдхээ бшуу.

Хониной нооһон шэрдэгтнай
Халуун дуранай гэршэ болуужан.
Хурьган дулаан хүнжэлтнай
Хүбүүд, басагадай уургай болуужан.
Мундуу муяа хүбүүдые
Мүндэлүүлжэ байгаарайт.
Дангина һайхан басагадые
Түрэжэ жаргаарайт.

Ушаагһаа дулаан газар
Унтаритнай болуужан.
Хүлээжэ золгохо газар
Хүнжэлдэтнай байгуужан.

Залуу айлаймнай
Заһалынь бүтэбэ.
Шэнэхэн бүлымнай
Галынь түлигдэбэ.
Үргөө гэртээ бараатай,
Үйлэ хубидаа жаргалтай,
Зондоо абтасатай,

Дээшээ гарасатай,
Хоймртоо тахиха бурхадтай,
Хэшэгээ дуудаха далгатай,
Орон тэнгэридээ сасали сэржэмтэй,
Ороhon айлшадтаа хүндын табаттай
Айлай зэргэ айл гэгдэжэ,
Амгалан тайбан ажагуухань болтогой!

Халуун дуранай хүсөөр
Хуби заяагаа холбоhon
Хайрата манай хоёр залуушуул,
(Залуушуулай нэрэнүүд) хоёрнай!
Одо заяанайтнай хүсэлдэхэ үдэр
Одоо мүнөө дээдын табисуураар тохёобол.
Байгал далайгаа тойрожо, хэтэ сагнаа хууһан
Булган малгайта буряад яһатанаа үнэржүүлхэ
Үшөө нэгэ залуухан айл мүндэлбэт,
Үлгэн дэлхэйдэ шэнэ үрхэтэн нэмэбэт.
Бүлэ болон жаргаха
Бата сагаан гэрэйтнай
Хоймор талада
Хоншим бодисада сагуужа,
Хамаг сагай буянгыг хүсэлдүүлэн байхань болтогой!
Баруун найхан таладатнай
Бадмасамбава морилжо,
Бэлиг талаан үршөөжэ хуухань болтогой!
Зүүн дулаан таладатнай
Найман Намсарай заларжа,
Һабаар дүүрэн хэшэг бэлүүр дэлгэрүүлхэнь болтогой!
Үүдэн найхан таладатнай
Үүлэнэй саанаһаа гараһан наран мэтэ яларан,
Очирвани бурхан өөрөө зогсожо,
Хамаг мууе саража,
Найн найханиие оршигуулан байхань болтогой!

Брату Энхэ в день свадьбы

22 ноября 1986 год

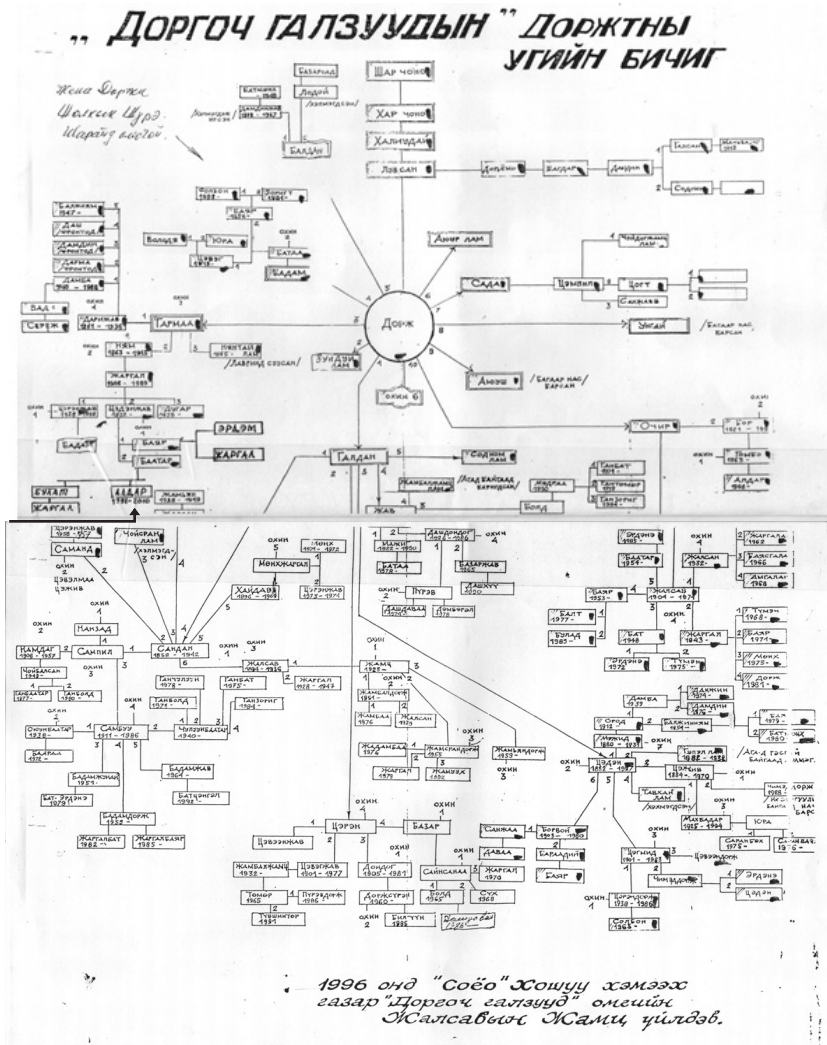
В загустайской светлой долине когда-то
Качалась зыбка, подвешена к гибкому луку.
В ней лежал и смеялся мальчонка глазастый
И громко агукал, признав материнскую руку.
В то же самое время в далеком селе Чиндалей,
Вдыхая аромат голубого уная,
Завернута в теплую шкурку ягненка,
Подрастала чья-то любимая дочка.
О, Мой Будда! Разве знали тогда, хоть бы кто-то,
Что растут друг для друга жених и невеста.
Но солнце вершило свой круг,
Но звезды чертили свой круг.
И в сиянии солнца при свете звезды
Все сближались, сближались две эти судьбы.
Благословенно судьбы предрешение
Долгого счастья я вижу свечение
Вы две половинки плода – о, да!
Что разрезал в загадку когда-то Всевышний.
Разрешилась загадка удачно – о, да!
Да вырастет из косточки этой прекрасная вишня.
Да расцветет на земле счастья вашего сад,
И журчит в нем, влагой святой орошая,
Нежной и крепкой влюбленности лад!

Үглөөн бүри наранай мандажа,
Үдэшэ бүри мүшэдэй яларжа,
Сансарын хүрдын эрьелдэхэ тума,
Саг жэлэй һубарилдаха тума
Хангай дайдын хоёр үнсэгтэ
Хоёр хөөрхэн хүүгэд ургажал ябаа.
Одо мүшэдынь нэгэтэ тохёолдоо,
Одоо золгохо хаһань ерээ.
Залуу хоёр ушарһаар гансата
Зула сэсэг бадараагаал сэдхэлдээ.
Хун шубуудтал хушуугаа холбоо,

Хула моридтол жүнхээ ниилүүлээ.
Инаг дуранай хүр хүлдэ бадарбал,
Энэ дэлхэй найрай ошоор сасарбал.
Шэнэ бүлын мүнөө мүндэлхэн сэсэрлиг соо
Шэмэтэй жэмэсүүд, хангал сэсэгүүд халбараг.
Хонгёо горходой, шубуудай аялга зэдэлээд,
Хэтэ сагта тайбан байдал дэлгэрэг.

Хэрэглэгдэн зохёолнууд

1. «Бурядай түүхэ бэшэгүүд», Улаан-Үдэ, Бурядай номой хэблэл, 1992 он.
2. «Бурядай аман зохеол», Улаан-Үдэ, Нуралсалай хэблэл, 1960 он.
3. «Үрээл тогтохо болтогой», Улаан-Үдэ, Бурядай номой хэблэл, 1990 он.
4. «Үлзы найхан Үльдэргэмнай», Улаан-Үдэ, Бурядай номой хэблэл, 1991 он.
5. «Мүнгэн сэргэм Үльдэргэм», Улаан-Үдэ, НоваПринт, 2011 он.
6. Монгол литэ. Гэбшэ лама Түшэн Найдановой гар бэшэг.

Россиин Герой Алдар Цыденжаповай угай харбаалжан

ОРОЛТО ҮГЭ.....	3
«Абайхан Гэсэрнүүд байхал байха...»	6
Буряад арадай баатар, Россиин Герой Алдар Цыденжапов.....	6
Гэсэр баатарнуудай мұрысөөндэ.....	7
Баяр Цыденов.....	7
Золто Аюров.....	8
Даба Митыпов.....	8
Саян Будаев.....	9
Алдар Цыренов.....	10
Очир Гомбоев.....	11
Түмэн Раднаев.....	11
Бадма Галанов.....	12
Мэргэн Энкеев.....	13
Очир Цымпилов.....	13
Эрдэм Сулытимов.....	14
Гурोजаб Дугданов.....	14
Доржо Доржиев.....	15
Лопсон Дубчинов.....	16
Очир Борбоев.....	16
Баясхалан Очиров.....	17
Дамдин Цыренов.....	18
Балбар Цыренов	18
Булат Будажанаев.....	19
Жигжит Доржиев.....	20
Эрдэм Елаев.....	21
Энхэ-Жаргал Юмжитов.....	21
Эрдэм Баниев.....	22
Чингис Цырендоржиев.....	23
Санжай Цырендоржиев.....	23
Буянто Гатапов.....	24
Галсан Дугданов.....	25
Алдар Энкеев.....	26
Цыдып Юмжитов.....	27
Владимир Баниев.....	28
Жамьян Жанчипов.....	29

Зунды Митыпов.....	29
Цырен Цыренов.....	30
Солбон Энкеев	31
«Арюухан гоохонууд байхал байха...».....	32
Арюна Цыденжапова.....	32
Дангина, хатадай мүрөсөөндэ.....	33
Гунсэма Тудупова.....	33
Раджана Гомбоева.....	34
Саяна Дашанимаева.....	35
Соелма Юмжитова	36
Туяна Цыбжитова.....	37
Очигма Догсонова.....	37
Дулма Митыпова.....	38
Сарюуна Цыбикова.....	39
Туяна Будажанаева.....	39
Дорюна Бимбаева.....	40
Баярма Гомбоева.....	41
Дашима Цыренова.....	41
Оюна Галсанова.....	42
Бэлигма Цыденжапова.....	43
Гэрэлма Гомбоева.....	44
Дарима Будажанаева.....	45
Эржена Доржиева.....	46
Индира Гомбоева	47
Баярма Хаптанова.....	47
Татьяна Галсандоржиева.....	48
Анжела Гомбоева.....	49
Арюна Баниева.....	50
Арюна Дашиева.....	51
Чимита Дарибазарова.....	51
Зинаида Цыдыпова.....	52
Эржена Цырендоржиева	53
Туяна Жамбалдагбаева.....	54
Виктория Шарапова.....	55
Арюна Доржиева.....	55
Аюржана Цыриторова.....	56

Мэдэгма Батуева.....	56
Уянга Цыденова.....	57
Бэлигма Митыпова.....	58
Сэсэгма Митыпова.....	59
Александра Цыренова.....	60
Валерия Тапхарова.....	61
Алтана Цыренова.....	62
Доржо-Ханда Дугарова.....	63
Дулмажаб Доржиева.....	63
Анжелика Дымчикова.....	64
Ханда Дамбаевна Энкеева.....	65
Оюуна Галановна Дашанимаева.....	66
Цыремжит Рабсаловна Баниева.....	68
 «Нютагаймни зоной шарай дулаахан...».....	69
Нютагайнгаа үбгэдтэ.....	69
 Баярай амаршалганууд.....	70
Түрхэл.....	113
Домог.....	115
 Ород гүрэнэй үмэнэхи Буддын Заншалта Сангхын	
Пандида Хамба Ламанарай зэргын бин болоһоор 250 жэлэй	
ойн баярта.....	118
Зандан-Жуу бурхан.....	118
Этигэлэй Хамбада хандалга.....	119
Хамба ламанарай магтаал.....	121
Дасангуудай магтаал.....	125
Маарагтада Отошо бурханай субаргын үндыһэн ушараар.....	130
Еши-Лодой Римбүүшын магтаал.....	131
Энэдхэг оронһоо бусаһан ушараар.....	132
 Ажабайдал – наадан соомнай.....	132
Хүүгэдэй бишыхан зүжэгүүд.....	132
«Эмдэрхэй радио».....	132
«Модо худалдаан».....	135

Хүдөөгэй хүүгэд.....	137
«Хонсын нуулган...».....	139
Дари хээтэйдэ.....	142
Дорооньхын тээрмэ.....	147
14-дүгээр Далай ламыг бэдэрэн ололготухай.....	151
Гэгээрэл соёрхогшо Ямпил гулваа.....	155
«Танай үндэр түрэлтэ гэр бүлэ - 2003», хотын хэмжээнэй мүрысөөн.....	163
Аман зохёолой удхаар.....	167
Сэгээ	167
«Алдуу болоо».....	168
Багашуулай дуу андалдаан.....	169
Хаанааа ерэбэш?.....	169
«Үндэхтэнэй хубсаһанай үзэсхэлэн» гэнэн Яруунын аймагай хургуулинуудай харалга-мүрысөөн.....	171
Хадаг табилган ба түрэ найр дээрэ хэлэгдэхэ үгэнүүд, үрэлнүүд.....	174
Хадаг.....	174
Хурим түрын үрэлнүүд.....	177
Хүбүүндээ захяа.....	181
Басагандаа захяа.....	182
Унтари заһалганда.....	182
Брату Энхэ в день свадьбы 22 ноября 1986 года.....	185
Хэрэглэгдэнэн зохёолнууд.....	186

Цырен-Ханда Дарибазарова

БУЛЖАМУУРТЫН ОРОНДО
В СТРАНЕ ЖАВОРОНКОВ

Проектыг хүтэлэгшэ:

Жанна Дымчикова

Редакци: *авторай*

Техническэ редактор, дизайнер:

Оюн Цыдыпова

Хинан шалгагшад:

Ирина Гулгенова

Вера Хаптанова

Гэрэл зураг:

Жаргалма Муханаева

Электронно хэлбэридэ оруулагшад:

Оксана Чимитова

Баярма Жамсуева

Долгор Доржиева

Долгоржап Галсандоржиева

Индира Гомбоева

Отпечатано ООО «Нова Принт»

г. Улан-Удэ, ул. Ранжурова, 1

тел: 8 (3012) 212-220

Подписано в печать 08.12.2014. Формат 60*90/16.
Усл. печ. 12,0. Печать офсетная. Гарнитура Times New Roman
Заказ №1844. Тираж 1000 экз.